

10 АВТ./

ТЕОДОСИ ДАСКАЛОВЪ
запасенъ генералъ отъ пехотата

Цена 70 лева

**ПОДГОТОВКАТА
НА ДЪРЖАВАТА
ЗА ВОЙНА**

Т. ДАСКАЛОВЪ • ПОДГОТОВКАТА НА ДЪРЖАВАТА ЗА ВОЙНА

Печатница на Военно-книгоиздателския фондъ — София • 1943—322

СОФИЯ
1 9 4 3

На 1. декември 1943 г.
с най-добри чувства.
20.8.1943. Зам. ген.
София

ТЕОДОСИЙ ДАСКАЛОВЪ
запасенъ генералъ отъ пехотата

ПОДГОТОВКАТА НА ДЪРЖАВАТА ЗА ВОЙНА

СОФИЯ
1943

ПОСВЕЩАВАМЪ ТОЯ ТРУДЪ НА
МЛАДИТЪ БОЙЦИ — НАЙ-ЗДРА-
ВАТА ЧАСТЪ, ОПОРАТА И БЪДЕЩЕТО
НА НАЦИЯТА.

Авторътъ

У В О Д Ъ

Човѣчеството преминава отъ една епоха въ друга, отъ единъ свѣтъ въ другъ. Такива преходи сж били винаги съпровождани отъ продължителни войни, защото старото не отстъпва никога мѣстото си на новото безъ борба и защото новиятъ свѣтъ е възможенъ само при нови хора, които въ историята сж се създавали винаги чрезъ продължителното въздействие на войната.

Изживяваме една епоха, въ която машинизираното производство е въ положение да задоволи всички нужди на човѣчеството и въ която свѣтовнитѣ богатства сж достатъчни, за да покриятъ нуждитѣ на всички народи. И при все това има много държави, които сж лишени отъ първични материали; и все пакъ има мизерия всрѣдъ това изобилие, защото социалното развитие и човѣшкиятъ манталитетъ не отидоха успоредно съ развитието на техниката и сж прѣчка за правилното разпредѣление на производственитѣ блага и на свѣтовнитѣ богатства. За да благоденствува човѣчеството е необходимо да се нагони машинизацията и да се създаде единъ новъ свѣтъ, ала преди всичко — единъ новъ човѣкъ, който да бже въ положение да уреди по-справедливо разпредѣлението на богатствата, които природата и изобретателниятъ гений му даватъ въ такова изобилие. Този новъ човѣкъ ще се роди, както историята ни учи, всрѣдъ изпитанията на продължителни и тежки борби. Тия борби се водятъ вече и сигурно не ще свършатъ съ сегашната война, защото промѣната, която трѣбва да настъпи въ свѣта и въ самия човѣкъ, е много дълбока. Предъ насъ сж, следователно, дълги години, изпълнени съ войни и голѣми изпитания, всрѣдъ които се ражда новиятъ редъ. Нашъ дългъ е да подготвимъ страната си да срещне тия изпитания, за да може да си извоюва едно достойно мѣсто въ този новъ редъ. Въ изпълнение на този си дългъ азъ правя следващото изложение.

Това изложение нѣма за задача да изчерпи въпроса въ всичкитѣ му подробности, защото това би било работа на много специалисти и защото така би се замъглила сжщността му. Неговата целъ е да уясни главнитѣ въпроси въ свръзка съ подготовката на държавата за война и да набележи цѣлата организация отъ отговорни лица и специалисти,

върху които трябва да легне тази подготовка у насъ. Защото всъщност онова, което е най-важното и което липсва най-често, това е организацията — организацията на ръководните органи и организацията на самата дейност. Установи ли се това, останалото сж подробности, които ще бъдат разработени отъ съответните отговорни лица и специалисти.

Моятъ скромный трудъ е написанъ главно за ония политици, стопановеди и воители, на които би се паднало да работятъ по подготовката на държавата за война. Но той е пригоденъ да ползува и единъ много по-широкъ кръгъ отъ читатели, защото днесъ войната засяга цялата страна и иска усилията на цялия народъ.

Това, което предлагамъ на нашия читателъ, е нѣщо, което е положително установено и по което нѣма нито разногласие, нито спорове въ международната литература и законоположенията на воюващите днесъ държави — Германия, Италия, па дори и Русия. То е съобразено съ нашите условия и цели да отговори на нашите нужди.

Най-съществениятъ въпросъ, който ще засегна, е подготовката на държавата за война. Но за да бъде добре разбранъ той, ще уясня най-първо същността на войната и особеностите на модерната война. Следъ това ще покажа, каква трябва да бъде организацията на ръководството по подготовката и воденето на войната, и най-после — какъ се извършва подготовката на дадена война.

ПЪРВА ГЛАВА

ВОЙНАТА

А. СЪЩНОСТЪ НА ВОЙНАТА

За извоюване на по-голяма свобода, на по-голямъ просторъ и изобщи на по-големи възможности за добъръ животъ народите прибѣгватъ до най-разнообразни сѣдства. Обикновено тѣ предпочитатъ да постигнатъ своите цели по миренъ пътъ. Но случва се, че нѣкога това не имъ се удава, че пътятъ имъ къмъ миренъ напредѣкъ е препрѣченъ отъ други народи, които иматъ противоположни интереси. Тогава тия отъ тѣхъ, които чувствуватъ на своя страна правото, които намиратъ въ себе си достатѣчно сили, за да преодолеятъ срещнатите прѣчки, прибѣгватъ до последната инстанция, — войната. Войната, следователно, се явява не като нѣщо самостоятелно, а като едно продължение на политическите отношения, като едно продължение на държавната политика съ други сѣдства. Тя не е една изолирана дейностъ на военните, а сѣдство на държавната управа за постигане на задачите, които си е поставила. У всички цивилизовани народи днесъ войната се налага поради политически нужди и има предвидъ политическа целъ, затова тя се счита като политически актъ и като инструментъ на държавното ръководство.

Всеки народъ има правото да живѣе и да търси да подобри своето съществуване. И ако въ този си стремежъ той намѣри всички пътища за мирно развитие, здраво препрѣчени, нему не му остава нищо друго освенъ срещу насилието да употреби насилие. Войната, следователно, се явява не като единъ извънреденъ феноменъ, като едно престѣпление, единъ грѣхъ противъ човѣчеството, а като едно обикновено положение на нѣщата, което царува съвсемъ естествено при съществуващата въ природата борба за животъ.

Старите, богатите и напълно задоволените народи гледатъ на войната като на най-големо зло, което може да ги сполети, и тѣ се стараятъ да я избѣгватъ на всяка цена. Но за младите, бедните и потиснатите народи тя е често пъти единственото и винаги най-сигурно сѣдство за извоюване на едно по-сносно

сществуване. Затова тѣ прибѣгватъ до нея винаги, когато почувствуватъ, че сж достатъчно силни, за да разчистятъ пѣтя си къмъ благополучието. Така войната се налага на еднитѣ, за да запазятъ онова, което иматъ, а на другитѣ — за да получатъ онова, което нѣматъ. По този начинъ тя се явява съвсемъ естествено, като една форма на борбата за сществуване. Тази борба е тежка, пълна съ страдания и подлага на изпитание волята и творчеството на народитѣ. Тя помита като бурята, всичко гнило, слабо, старо и оставя само онова, което може да издържи нейния напоръ. По този начинъ войната се явява като едно отъ най-ефикаснитѣ срѣдства за естествения подборъ, като една борба съвсемъ естествена, по пѣтя къмъ вѣчното съвършенство и дори необходима заради това съвършенство. Чрезъ нея само старитѣ и негоднитѣ народи си отиватъ, за да господствуватъ въ свѣта здравитѣ, жизнеспособнитѣ и годнитѣ да дълбаятъ пѣтя къмъ все по-голѣмъ напредѣкъ, по-голѣма свобода и по-голѣмо благополучие.

Войната изкарва на преденъ планъ волевитѣ, силнитѣ и способнитѣ, защото срѣдата, въ която се движи тя, е опасността, страданията и продължителнитѣ усилия; защото тя е най-тежкото и най-реалното изпитание на волята и таланта и защото тя е единствениятъ феноменъ въ живота, при който демагогията и извѣртанията нѣматъ приложение. Вѣрно е, че залисията въ борбата дава условия за проявата на нѣкои долни инстинкти и особено на жаждата за забогатяване, ала здравитѣ и жизнеспособни народи се справятъ лесно съ това зло и на развалата се поддаватъ само предразположенитѣ къмъ нея, слабокултурнитѣ, остарѣлитѣ и изобщи тия, които сж осждени да дадатъ пѣтъ на другитѣ да ги задминатъ.

Модерната война разходва извънредно голѣмъ тонажъ отъ бойни материали, които при това трѣбва да бждатъ доставени въ едно кратко време. Освенъ това войската поглѣща милиони работници, които трѣбва да бждатъ замѣнени съ машината, за да не спре притокътъ на необходимитѣ срѣдства. По този начинъ производството се все повече и повече машинизирва. Така войната дава голѣмъ тласъкъ на индустрията и на машинизацията изобщо.

Развиващата се презъ войната индустрия увеличава все повече производството и богатата, които сж нуждни, за да се задоволятъ нуждитѣ на човѣчеството. По този начинъ се създаватъ все по-добри условия за благоприятното разрешение на социалния въпросъ, защото, когато има всичко, много малко остава, за да се намѣри начинъ, какъ това всичко да се даде на всички. Отъ друга страна, днешната война вкарва въ действие цѣлия народъ, съ всички негови духовни и материални ценности. За да даде съ готовност исканитѣ жертви, наро-

дътъ трѣбва да бжде заинтересуванъ въ борбата. Нему трѣбва да се дадатъ свободи и права, които той да брани, или да му се обещаатъ блага и просторъ, които да даватъ смисълъ на усилията, които се искатъ отъ него. Независимо отъ това, когато се води борба на животъ и на смъртъ и когато въ тази борба трѣбва да взематъ еднакво участие всички граждани, ясно е, че социалното различие между тия граждани трѣбва да се премахне. **Затова въ всѣка война народитѣ правятъ, въ социално отношение, голѣмъ скокъ напредъ.**

Голѣмитѣ и продължителни войни сж като земетресение, което разтърсва изъ основи човѣчеството, съ неговитѣ политически системи, моралъ, менталитетъ и религия. И когато последнитѣ сж остарѣли и не задоволяватъ повече човѣшкитѣ общества, тѣ не издържатъ сътресенията и рухvatъ. Нѣщо повече: когато една епоха си е отивала, когато една цивилизация е трѣбвало да отстъпи мѣстото си на друга, винаги сж идвали една тридесетгодишна война, единъ дълъгъ периодъ отъ Наполеоновы войни и др., за да ускорятъ промѣната, за да преобразятъ човѣшкия менталитетъ и го направятъ по-бързо пригоденъ за новитѣ разбирания и новата система. По този начинъ **войната се явява като единъ процесъ, при който ври и се подготвя новото човѣчество.**

Войната, следователно, е едно отъ срѣдствата на държавното ръководство за осществяване на все по-голѣмо благоденствие на нацията. Тя е движещиятъ стимулъ въ природата и живота, въ резултатъ на който се явяватъ усъвършенствуването и напредѣкътъ въ вселената и историята. Тя не може да бжде целъ, а е само срѣдство на политиката, защото не войната, а мирътъ е ошастливяващата форма на живота. Все пакъ историята ни учи, че единъ щастливъ миръ, едно по-голѣмо благополучие могатъ да се извоюватъ само чрезъ войната. **Затова тя има еднакво право на сществуване, както и мирътъ, и се редува съ него — войната, за да създаде благодатенъ миръ, а мирътъ, за да осигури успѣха на войната.**

Човѣчеството има съкровеното желание да оформи живота си съобразно съ условията на мира и да направи политиката като срѣдство за неговото запазване. Обаче осществяването на това желание въ вѣка на тоталната война, на войната, която засѣга всички държави, безразлично какво е тѣхното желание, би означавало самоубийство. Независимо отъ това, продължителниятъ миръ създава стремежъ къмъ удобства и наслади; той изнѣжва, отслабя борческия духъ и разлага обществата. Затова изкуството на държавника се състои колкото въ поддържането на мира, толкова и въ умѣлото използване на войната, за да опрѣсни обществения животъ, за да засили борческия духъ на народа и за да извоюва по-благоприятенъ миръ, по-голѣма свобода и по-го-

лѣмо благополучие на народа. Съ огледъ на това край на постиженията и на идеалитѣ на народа не трѣбва да се поставя. Нему трѣбва да се даватъ все нови и нови задачи за постигане, за да се държи въ напрежение волята му, за да се буди енергията му и за да се крепи бодростта му. **Защото народъ, който счете своята мисия за завършена, се предава на охолство, изражда се и самъ подготвя своята гибелъ.**

Не бива да се забравя още, **че всѣки организъмъ, а следователно и държавниятъ, започва да старѣе, щомъ като престане да расте, затова растѣжътъ на държавата не трѣбва да спира.** Стремѣжътъ къмъ разширение на границитѣ е твърде естественъ, когато националното обединение не е още завършено или когато бързиятъ прирѣстъ на населението направи тия граници твърде тѣсни. Затова ражданията трѣбва да се поощряватъ реално и съ всички срѣдства. Когато населението се увеличи чувствително, когато то се организира добре и насочи правилно, то ще разпука неминуемо държавната черупка и ще се разлѣе навънъ, за да си осигури необходимия му просторъ и да създаде още по-добри условия за миръ, благоденствие и мощъ.

Войната е насилие, чрезъ което принуждаваме противника да изпълни нашата воля. Тя е царството на лишенията, на прѣкомѣрнитѣ напрежения и на страданията. Поради тия ѝ страни **човѣчеството е водило често борба за миръ и за унищожението на войната.** За пръвъ пѣтъ тази борба получи единъ по-реаленъ изразъ на конференцията въ Хага. Тамъ тя намѣри доста съмишленици, но всички тѣ бѣха измежду слабитѣ или мечтателитѣ. По-реалнитѣ политици гледаха трезво на приближаващата се свѣтовна война и се готвѣха сериозно за нея.

Следъ свършването на Свѣтовната война борбата за миръ се поде отново. Създадено бѣше Обществото на народитѣ, чрезъ което трѣбваше да се предотврати всѣка бждеща война. Оказа се, обаче, че това е единъ новъ институтъ за потисничество на победенитѣ. Построенъ върху неправдата и имащъ за задача да запази старото устройство на свѣта, този институтъ се оказа неспособенъ да играе каквато и да било роля. Нѣщо повече: той донесе само беди на неговитѣ автори. Осланяйки се на него, тѣ оставиха на заденъ планъ народната си отбрана, дадоха широкъ просторъ на пасифизма и платиха скъпо за това.

До денъ днешенъ борбата за миръ не е дала никакъвъ резултатъ, защото самиятъ миръ е продуктъ на насилие и се поддържа съ сила, а държавнитѣ граници сж очертани съ войни и се измѣнятъ съ войни. Тя нѣма да даде резултатъ и въ бждеще, защото животътъ е вѣчна борба и защото вѣченъ покой носи само смъртта. **Да се установи постояненъ**

миръ би значило да се спре животътъ въ сегашнитѣ си форми и сегашното разпредѣление на богатата, като се задуши новото и младото и всѣки неговъ опитъ да върви напредъ. А историята ни учи, че общественитѣ форми се мѣнятъ, че народитѣ старѣятъ, че животътъ, въ всичкитѣ си прояви, е подвиженъ, и че това движение е съпроводено съ борби. Тия борби сж по-леки или по-тежки, по-продължителни или по-кратки, въ зависимостъ отъ дълбочината на промѣната, която се подготвя. Но тѣ сж необходими, защото вѣчно явление въ историята на човѣчеството е, че една сила, като достигне до господството въ живота, никога не отстъпва доброволно на новото, което идва да я замѣсти. Тя се стреми да се задържи на всѣка цена, да запази привилегиитѣ си и да се противопостави на новитѣ идеи и форми съ всички срѣдства на насилието. По този начинъ онова, което е било нѣкога изворъ на напредѣкъ, накрая се превръща неминуемо въ огнище на консерватизъмъ и реакция. Тази реакция може да бжде отстранена само чрезъ ново насилие и нови борби.

Тия борби сж необходими още и за да се оформятъ окончателно новитѣ идеи и за да станатъ тѣ напълно жизнеспособни и годни за приложение. Защото само идея, която е напълно оформена и озрѣла, за да отговори на нуждитѣ на времето, може да надвие рутината, да си пробие пѣтъ презъ инерцията на старитѣ разбирания и да служи като лозунгъ на бждещето. **Само онзи народъ, който се закали въ борбата съ господстващитѣ въ момента страни и има достатъчно сили, за да имъ се наложи, е дорасълъ да ги измѣсти и да играе историческа роля въ бждещето.**

Борбата за миръ не може да бжде резултатна още и защото животътъ показва, че всѣки народъ, който се стреми къмъ миръ на всѣка цена, остава на мѣстото си, ако положението му е незавидно, или става торъ на жизнеспособнитѣ и борчески народи, ако богатата, отъ които се ползува той, могатъ да ги съблазнятъ. Вѣчниятъ миръ, следователно, е една мечта на идеалиститѣ и едно съкровено желание на богатитѣ и живѣещитѣ въ охолство народи. За младитѣ нации, които чувствуватъ сили у себе си тъкмо чрезъ войната да си създадатъ по-сносно сществуване, идеята за вѣчния миръ е едно добро срѣдство, но само за опияняване и разслабване на противника.

*

Правени сж много опити, ако не да се избѣгне войната, поне да се умекоти, като се създадатъ международни норми за воденето ѝ. Всички опити въ това отношение и цѣлиятъ трудъ на много юристи сж отишли досега напраздно, защото войната нарушава всички норми, всички традиции и цѣлия моралъ на мирното време; защото нейнитѣ нужди сж един-

ственият законъ и защото въ борбата на животъ и на смъртъ единственото ръководно начало и единствената целъ, която движи всичко, е победата. И ако все пакъ се спазватъ известни нѣрми, то е по-скоро отъ взаимния страхъ, отколкото отъ рицарство; то е по-скоро въ зависимостъ отъ по-високата степенъ на културно развитие на даденъ народъ, отколкото отъ нѣкои установени международни правила.

*

Отъ казаното явствува, че премахването на войната и умекотяването на методитъ за воденето ѝ сж само пожелания, които нѣматъ никакво практическо приложение. Съ своето здраво инстинктивно чувство народитъ сж схващали това много добре и затова сж имали винаги едно много правилно и неизмѣнно становище по отношение на войната. Още отъ най-старо време тѣ сж оказвали особено внимание къмъ ония, върху усилията и жертвитъ на които сж се градили свободата, напредъкътъ и добруването на поколѣнията. Още отъ най-старо време героизмътъ и саможертвата предъ олтара на отечеството сж се ценили и възпѣвали отъ всички народи. И днесъ въ ония страни, които сж въ възходъ, военното призвание се цени високо. Тамъ е насадено дълбоко убеждението, че смъртъта за родината е велико дѣло; че умрѣлитъ за по-свѣтло бждеще на народа сж истински национални герои. Затова тамъ саможертвата предъ олтара на отечеството е най-голѣмиятъ капиталъ, оставенъ на децата, и най-голѣмата гордостъ на майкитъ. И ние видѣхме много отъ тѣхъ да манифестиратъ тази си гордостъ, въпрѣки мжката, която чувствуватъ поради загубата на своитъ рожби.

Ясно е, че всѣки общественикъ, който иска да създаде една здрава и жезнеспособна държава, ще трѣбва да пресѣче пжтя на пасифизма и да прокара, вмѣсто него, здравото народно схващане по отношение на войната и неговия моралъ, въ връзка съ дейността и жертвитъ презъ време на сжщата. Чрезъ системна работа трѣбва да се достигне до тамъ, та всѣки мжжъ да счита като най-подходяща и най-славна смъртъта на бойното поле; всѣка майка да се чувствува горда, че дава синоветъ си въ жертва на родината, и никой сиракъ да не чувствува отсъствието на своя баща. Тогава не ще остане никой, който да бжде засегнатъ болезнено отъ последицитъ на войната, и тя ще бжде не вече едно „необходимо зло“, а едно необходимо изпитание по пжтя къмъ благополучието на народа.

Ясно е, че всѣки държавникъ, който иска да подготви народа си за велики дѣла, трѣбва да работи сериозно въ тази насока. Трѣбва да насади убеждението въ масата, че пжтътъ къмъ благополучието на народитъ минава неминуемо презъ изпитанията на войната; трѣбва да създаде амбиция у всѣки

гражданинъ да може да преодолява тия изпитания като истински мжжъ; трѣбва да даде реални доказателства, че пострадали отъ войнитъ нѣма да има. Всѣки народъ отъ своя страна, който иска да живѣе свободно и достойно, трѣбва да подчини политиката като начинъ за запазване на мира на политиката като начинъ за водене на войната и да уреди своя мирновремененъ животъ решително и цѣлостно споредъ законитъ, които неминуемо ще влѣзатъ въ действие, щомъ войната се надвеси надъ него. По този начинъ той не само ще подчертае ясно желанието си за миръ, но и ще осигури този миръ. Ако даденъ народъ пренебрегне това и оформи мирния си животъ само съобразно съ мирнитъ си интереси, безъ да зачете изискванията на войната, то той трѣбва да се откаже отъ своята свобода и да се примири съ това, че по-здрави и по-дееспособни народи ще го покорятъ.

Б. ВИДОВЕ ВОЙНИ*)

1. Нападателна война

Различниятъ темпъ и направление въ общественото развитие даватъ превесъ на едни народи надъ други. Този превесъ се проявява чрезъ една широка икономическа дейностъ, чрезъ натрупване на голѣми материални запаси, приръстъ на населението, силна централна властъ, здрава въоръжена сила и др. и води неминуемо къмъ политическо настѣпление на съответнитъ нации. Чувствайки своята жизнеспособностъ, тѣ се опитватъ да заематъ своето мѣсто въ свѣта и въ историята. Това не може да стане съ единъ замахъ, защото старитъ народи владѣятъ свѣтовнитъ богатства и сж включили въ своята организация много земи и народи. То не може да стане въ единъ краткъ периодъ отъ време, защото младитъ народи трѣбва да се закалятъ въ борбата и да узрѣятъ за господството, къмъ което се стремятъ. Затова именно политическото настѣпление се провежда дълги години. При това настѣпление се използватъ дипломатията, стопанското проникване и икономическиятъ натискъ и, когато всички тия мирни срѣдства не даватъ резултатъ, тогава се прибѣгва до войната. Сжществото на тази война е нападението, затова тя се нарича нападателна. При нея главната задача на пълководеца е да заслони, съ минимумъ сили, границитъ на държавата и съ възможно повече войски да настѣпи, по най-краткия пжтъ, въ неприятелска територия. Неговата целъ

*) Изложението има за целъ да уясни понятията и да даде опредѣление на разнитъ видове войни, а не да ги проучи основно.

е да принуди противника към сражение, да го бие и му наложи волята си.

Нападателната война дава почина въ ржцетъ на нападения и съ това му създава всички условия за изненада: изненада въ първоначалната готовност, въ посоката за нанасяне на главния ударъ и въ начина на действие. Тя се предприема, както видѣхме, отъ държави, които се намиратъ въ възходъ, и затова се води съ ентусиазмъ, самоувѣреностъ и устремъ, който мъчно може да бжде спрѣнъ. Действията се развиватъ на чужда територия. Съ това неприятелскитѣ източници на мощъ се намаляватъ, а собственитѣ се увеличаватъ съ придобитата плячка и съ спокойствието и сигурността, създадени съ постепенното отдалечаване на пожара отъ страната.

Нападателната война, отъ друга страна, се развива далечъ отъ базата, затова поглъща много войски за охраната на тила и грамаденъ транспортъ на сръдствата за животъ и бой. Тя се води на театъръ, който е избранъ и съответно подготвенъ отъ противника. Укрепенитѣ позиции и изненадитѣ отъ най-разнообразно естество изискватъ много сръдства, за да бждатъ преодолюбни съ успѣхъ. Затова нападателна война може да води съ добъръ резултатъ само онази страна, която се намира действително въ възходъ и която има действителенъ превесъ въ силитѣ си.

2. Отбранителна война

Ония народи, които сж постигнали своето обединение, които сж извоювали необходимото имъ жизнено пространство и сж си създали всички условия за удобенъ и спокоенъ животъ, иматъ единъ стремежъ — да запазятъ онова, което иматъ. Поради това тѣ минаватъ съвсемъ естествено къмъ политическа отбрана. Къмъ политическа отбрана минаватъ сжщо така народитѣ, които сж въ упадъкъ, както и тия, които сж изпреварени въ своето развитие и въ своята готовностъ за война. Политически отбранителна война, следователно, е тази, която се води за запазване на цѣлостта и независимостта на страната. Нейната особеностъ отъ стратегическо гледище е, че тя се води на този театъръ на войната, който отбраняващиятъ си е избралъ и подготвилъ. Въ случая, когато последниятъ е изпреваренъ въ своята готовностъ, той преминава и къмъ стретигическа отбрана. Когато е възприелъ политическата отбрана поради пълното си икономическо и политическо задоволяване, тогава той може да води и нападателни операции. Нормално, обаче, богатитѣ и задоволени народи не сж готови за война и винаги въ началото преминаватъ къмъ стратегическа отбрана.

Стратегическо отбранителната война може да бжде оправдана само при увѣреността, че въ по-близко или по-далечно

бждеще ще се измѣнятъ условията, за да може да се премине отъ отбрана къмъ нападение. Затова главната целъ на отбранителя е да печели време и да предпазва главнитѣ източници на държавната мощъ отъ неприятелското завладяване, догдето се дойде до това благоприятно измѣнение на условията. Времето се печели, като се избѣгва решителното сражение, а предпазването на източникитѣ се постига, като се съсръдоточатъ всички сили въ пункта, който има решително значение за завладяването на страната и като се маневрира на редъ сполучливо избрани позиции. Стремежътъ да се запази цѣлата територия води къмъ разпрѣсване на усилията и къмъ слабостъ въ всички посоки. Къмъ кордонната отбрана не бива да се преминава дори и тогава, когато противникътъ е разпредѣлилъ силитѣ си по цѣлата си граница, защото тъкмо тогава най-лесно може да бжде битъ отъ съсръдоточенитѣ сили на отбраняващия.

Държавното ржководство трѣбва да направи всичко, за да отложи една отбранителна война, когато нѣма никакви изгледи да се промѣни съотношението на силитѣ. Другъ е случаятъ, когато войната е неизбежна и безнадеждна, т. е., когато и безъ нея народътъ е осъденъ на робство. Тогава тя трѣбва да се приеме, като се знае, че даденитѣ жертви съвсемъ не сж напразни: отчаяната съпротива, пролѣтата кръвъ и геройскитѣ дѣла ще сж почвата, върху която ще изникне въ бждеще движението за свободата на отечеството. Народътъ, който се предава безъ съпротива, показва отсъствието на всѣкакво борчество и признава, че е само добъръ торъ за развитието и издигането на завоевателитѣ.

3. Свѣткавична (съкрушителна война)

Свѣткавичната война е нападателна, при която се търсятъ бързи резултати: съ нѣколко мощни и свѣткавични удари да се сломи неприятелската съпротива и да се постигнатъ веднага целитѣ на войната.

Главното условие за успѣхъ при тази война е превъзходството въ силитѣ. Тѣ трѣбва да сж достатъчни не само за да удържатъ решителна победа надъ врага, но и за да запазятъ за себе си такъвъ превесъ, който да имъ позволи да развиятъ удържаната победа дотолкова, та едно ново възстановяване на равновесието да стане невъзможно. Второто условие, за да се развие една война напълно като свѣткавична, е, щото политиката да осигури ненамѣсата на други страни, защото чрезъ това могатъ да се раздѣлятъ силитѣ и да се намали ефектътъ на ударитѣ.

Началото на тази война сложи Наполеонъ. Френската революция му даде на разположение голѣми войсковы маси, които не бѣха особено добре подготвени, но бѣха въодуше-

вени отъ придобивките на революцията и поради това напълно годни за бързи и смели действия. Възползуванъ отъ голѣмото числено превъзходство и отъ тѣхния силно нападателенъ духъ, Наполеонъ се отказа отъ дотогавашнитѣ дълги безкрѣвни маневрирания за спечелване на победата и възприе комбинирания ефектъ на манювра и сражението за унищожението на врага въ най-скоро време. Неговиятъ стремежъ да се яви на неприятелскитѣ комуникации нѣмаше за целъ да принуди противника да се оттегли, а да го постави въ едно безизходно положение, за да може да сломи неговата съпротива съ единъ ударъ. Когато, обаче, въ 1812 година силитѣ и срѣдствата му не бѣха достатъчни за постигане на поставената задача, неговата акция пропадна. Поради сжщата причина пропадна и планътъ на Шлифена презъ 1914 година.

За да се осигури успѣхътъ при една свѣткавична война, необходимо е още тя да се подготви специално и основно. Най-първо всичко годно да вземе участие въ борбата трѣбва да се въоръжи и постави въ първия ешелонъ за действие, за да се получи възможно по-голѣмо превъзходство въ силитѣ. Трѣбва да се набавятъ достатъчно срѣдства и то предварително и още при подготовката на войника. Частитѣ трѣбва да бждатъ въоръжени и стѣкмени нападателно, командниятъ съставъ, па и самитѣ изпълнители да бждатъ подготвени, въ тактическо и морално отношение, за бързи и свѣткавични действия. Типиченъ примѣръ на свѣткавични войни сж Германополската въ 1939 година и Германо-френската въ 1940 година.

4. Войната въ измора (на изтощение)

Войната на измора разчита най-първо на манювра и на другитѣ безкрѣвни срѣдства и после на сражението. При нея преобладаващо значение има издръжливостта: финансова, икономическа, социална и политическа. Къмъ нея се идва, когато две държави нѣматъ възможностъ да срещнатъ войскитѣ си по начинъ да си нанесатъ решителенъ ударъ (Англия и Русия, Германия и Америка). Къмъ нея може да прибѣгне и неготовата отъ дветѣ страни, за да спечели време за подготовката си, но само ако е защитена отъ ударитѣ на свѣткавичната война и се опира на здрава икономическа сила, за да може да изтрае продължителната борба (Англия и Америка). Нейниятъ смисълъ се корени въ голѣмата стойностъ на войната и изобщо на нейното съсипателно действие. Безъ това тя би продължавала вѣчно, безъ да се дойде до измора.

Стратегията на измора има безброй разновидности между двата полюса: на сражението и на манювра. Колкото повече се приближава къмъ полюса на сражението, толкова повече тя се приближава къмъ свѣткавичната война. Колкото повече се приближава къмъ полюса на манювра, толкова

повече тя се приближава къмъ чистия видъ на войната на измора. Изключително маневрена — безкрѣвна стратегия, обаче, въ своя чистъ видъ, не сществува и не е мислима на практика.

Стратегията на измора е несравнено по-сложна, но при нея е позволена много по-голѣма свобода въ действията и сравнително по-слабо подготвени войски. Тамъ бързината, краткостта, икономията на силитѣ и прецизността при подготовката на операциитѣ нѣматъ голѣмо значение. Тя допуска много по-посрѣдствени решения и, следователно, много по-посрѣдствено командване, отколкото съкрушителната.

Единъ отъ първитѣ голѣми майстори на войната на измора бѣше Фридрихъ Велики. Той бѣше принуденъ да води борбата при крайно неблагоприятни условия: Наполеонъ не се решаваше никога да даде сражение безъ да е сигуренъ, поне 70%, че ще победи. Ако Фридрихъ гонѣше този процентъ, той не би трѣбвало да даде и едно сражение. При все това той водѣше сражения и ги печелѣше благодарение на изкусното прилагане на войната на измора.

Генералнитѣ щабове на континенталнитѣ държави подготвиха Свѣтовната война, като изхождаха отъ непоколебимата си вѣра въ съкрушителната стратегия. Войната имъ наложи стратегията на измора, но тѣ и до края не искаха да я приематъ и да приспособятъ своето мислене и своята дейностъ къмъ нея. Единствено Англия се възползува умѣло отъ нея. Днесъ тя пакъ води война на измора благодарение на обстоятелството, че е отдѣлена отъ Европа съ сериозни водни прегради или съ голѣми пространства, и че може да се облѣга и днесъ на своето стопанство, на своитѣ владения и на войскитѣ на увлѣченитѣ отъ нея народи.

За да се спечели при войната на изтощение, все пакъ е необходимо, въ края на краищата, да се даде сражение, въ което да се бие противникътъ и да се принуди къмъ миръ. Целта на измората е да направи всичко, за да узрѣ противникътъ за това последно и решително сражение. Тѣкмо това цели днесъ Англия: тя избѣгва решителнитѣ сражения и избѣгва колкото се може повече къмъ манювра и къмъ другитѣ безкрѣвни срѣдства. А въ това време използва всѣка войска, която ѝ попадне и гдето ѝ попадне, за да я хвърли срещу силитѣ на своитѣ противници, съ единствената целъ да ги изтощава и да създаде чрезъ това благоприятни условия за победа.

5. Превантивна война

Когато дадена държава вижда, че срещу нея се надига една реална външна опасностъ, че се подготвя единъ ударъ,

който застрашава нейното съществуване, тя може да изпревари и да обяви война преди противникът ѝ да сж се подготвили окончателно, стига тя самата да се чувства готова за това. Тази предпазна война, тази война, чрезъ която се предупреждава една надвесваща се опасност, се нарича превантивна. Такава война предлагаше Шлифенъ въ предвиждане на Свѣтовната война срещу Франция, когато Русия бѣше заангажирана на Далечния изтокъ презъ 1905 г.

Превантивната война се характеризира съ това, че отъ политическо гледище е отбранителна, а отъ стратегическо — нападателна. Тя се обявява съ целъ да се предпази територията и независимостта на държавата отъ бждеща опасност, а се води нападателно, за да се бие противникътъ и направи за дълго време безсиленъ и безопасенъ. Поради това превантивната война има смисълъ само тогава, когато чрезъ нея ще се изпревари наистина готвещиятъ се ударъ и ще се изненадатъ противникътъ. Тя ще даде резултатъ тогава, когато се води свѣтквично, за да може съ мълниеноснитъ си удари да промѣни положението бързо и преди вмѣшателството на други държави.

6. Коалиционна война

Коалиционни войни сж тия, които се водятъ отъ войскитъ на нѣколко съюзника срещу войскитъ на една или нѣколко държави. Въ бждеще, безъ да се изключватъ локалнитъ войни, коалиционнитъ трѣбва да се считатъ като нормални, защото отдѣлнитъ страни сж така свързани една съ друга, та е невъзможно да се нападне една отъ тѣхъ, безъ да се засегнатъ чувствително интереситъ на нѣколко други. Затова коалиционнитъ войни трѣбва да се познаватъ основно и да се подготвятъ основно.

При тия войни, както и при локалнитъ, главната задача е да се бие противникътъ и да му се наложатъ преследванитъ отъ политиката цели. Само че тука взематъ участие нѣколко държави и затова тия цели сж твърде разнообразни и често пжти дори противоречиви. Поради това коалиционнитъ войни носятъ въ себе си винаги зародиша на разногласието. При тѣхъ егоизмътъ на отдѣлнитъ държави се проявява при всѣки удобенъ случай и избухва често пжти твърде брутално. Това става причина да се разпиляватъ усилията и да се продължава войната дълго време. Затова при коалиционнитъ войни единъ отъ голѣмитъ въпроси, който търси своето разрешение, е въпросътъ за съгласуване на усилията при постигане на общата целъ — победата. Разрешението на този въпросъ срѣща трудности отъ най-разнообразно естество: Когато съюзници сж велики сили, тогава всѣка отъ тѣхъ се счита задължена да пази „престижа си“ и затова всѣка отъ тѣхъ дей-

ствува самостоятелно и сама за себе си. Когато съюзникътъ е малка държава, тя се явява най-често като тежестъ на голѣмата, защото нейнитъ мѣстни интереси поглъщатъ почти всичкитъ ѝ сили, а голѣмата трѣбва да мисли още за запазване на територията ѝ и за снабдяването на войската ѝ. Поради това малкитъ държави сж добре дошли като съюзници само когато ще трѣбва да се използва територията и пристанищата имъ, или когато войската имъ мине подъ общо командване и действа за постигане на общитъ цели. Но това води къмъ изгубване на самостоятелността, а често пжти и интереса къмъ войната отъ страна на малкитъ държави. Защото, който подпомага стопански и материално, се вмѣсва неминуемо въ вътрешния животъ на страната, а който поеме общо командване, преследва най-често голѣмитъ, собственицѣ цели на войната. Когато съюзътъ е между малки държави, тогава тѣ най-малко сж склонни да признаятъ първенството на една отъ тѣхъ. Тогава най-често се идва до надлъгване и надпреварване, кой кому да стовари тежестта на войната и кой да спечели повече придобивки за смѣтка на другитъ. Типиченъ примѣръ за такъвъ съюзъ е коалицията на Балканскитъ държави отъ 1912 година.

Въ последнитъ десетилѣтия коалиционнитъ войни почнаха да преобладаватъ. При все това, едно подробно проучване, за да се премахнатъ тѣхнитъ слаби страни и се създаде една система при воденето имъ, не бѣше направено, макаръ че за това проучване имаше богатъ опитъ за изследване отъ времето на Фридрихъ Велики, та дори до наше време.

Свѣтовната война започна и за дветъ воюващи групировки безъ да бжде направено нѣщо особено, за да се съгласуватъ усилията на коалиралитъ се държави. Въ навечерието на войната между генералнитъ щабове бѣха водени разговори, где по-подробно, где по-повърхностно, само върху следнитъ въпроси: Кой е главниятъ противникъ, какво количество войски трѣбва да даде всѣка държава и кога трѣбва да се привърши съсредоточението на тия войски. Поради това Свѣтовната война бѣше започната отъ всѣка държава поотдѣлно и съ огледъ на нейнитъ собствени интереси. Въ това отношение се отиде дори дотамъ, че английскитъ части, които бѣха слѣзли въ Франция и редомъ съ френскитъ войски, действаха съвсемъ независимо и по свой починъ срещу германцитъ.

Несъобразноститъ, търканията и слабоститъ на това положение се почувствуваха веднага. Още въ началото се съзна нуждата отъ едно по-тѣсно сътрудничество, за да се постигнатъ по-бързо целитъ на войната. Но и докрая на последната въпросътъ не можа да намѣри едно задоволително решение. Дори и днесъ въ това отношение не се е отишло

много по-напредъ отъ онова, което бѣше установилъ преди сто години Клаузевицъ: че за стратегия на коалиционнитѣ войски може да се говори само тогава, когато се постигне политическо единство между нейнитѣ членове и когато се преодолеятъ самостоятелнитѣ линии на поведение на генералнитѣ щабове, като представители на главното командуване на отдѣлнитѣ съюзни войски. А това ще каже, че за да се постигне едно тѣсно сътрудничество и за да може коалицията да издържи докрай, необходими сж две условия: 1) пълно политическо единство, което ще даде възможност да се установятъ ясно политическитѣ цели на войната, да се организира практически политическото ръководство на последната и да се установятъ ясно и открито въпроситѣ, свързани съ сключването на мира; 2) пълно военно единство, което ще даде възможност да се използватъ всички сили и срѣдства на съюзницитѣ за достигане на общитѣ цели на войната, както и да се организира едно общо военно ръководство на последната.

Но за успѣшното водене на войната сега иматъ значение не само политиката и войската, но и стопанството. Затова днесъ ще бжде необходимо да се търси още и пълно стопанско единство, което ще даде възможност да се размѣнятъ и разпредѣлятъ равномѣрно стопанскитѣ блага, за да могатъ всички съюзници да издържатъ докрай стопанскитѣ тежести на войната. Затова днесъ само следъ като се установи единството въ тия три области ще може да се говори за едно правилно координиране на усилията на коалицията, за постигане общата целъ — победата.

Коалициитѣ се уреждатъ съ съюзни договори, военни конвенции и икономически съглашения. Чрезъ тѣхъ се установява политическото, военното и икономическото единство между съюзницитѣ. Съставянето на тия документи е една отъ най-сериознитѣ и отговорни длѣжности на държавното ръководство. Тѣ сж основата на всѣка по-нататѣшна дейностъ презъ войната. Въ тѣхъ се крие зародиштѣт на всѣко по-нататѣшно разногласие или залогътъ за една добре координирана дейностъ на всички сили на коалиралитѣ се държави. Дългъ на всѣко политическо, стопанско или военно лице, натоварено съ съставянето на тия документи, е да проучи основно историята на коалиционнитѣ войни и да вземе добра поука отъ тѣхъ, за да не допустне повтарянето на старитѣ грѣшки и недоразумения. Необходимо нужно е да се направи всичко, за да се защитятъ разумно и сигурно интереситѣ на страната съ самитѣ договорни задължения. Да се помни добре, че упоритостта по отношение ясното уреждане и на най-малкитѣ подробности трѣбва да отиде докрай, защото по-добре е да станемъ досадни при съставянето на договоритѣ, отколкото да станемъ „съюзници разбойници“ презъ

войната поради недогледаностъ, недомислие или разни хитрувания. Въ тази си дейностъ българскитѣ управници сж твърде много облекчени отъ нашия опитъ въ миналото и отъ богатия материалъ, намиращъ се въ нашитѣ архиви.

Бждещето е на коалиционнитѣ войни. Тѣ трѣбва да се проучатъ и опознаятъ основно, за да не се окаже презъ време на войната, че страната е изиграна и че е безполезно да се води по-нататѣкъ една борба за чужди интереси. Безспорно, въ политиката нѣма чувства и държавникътъ трѣбва да пази преди всичко интереситѣ на своя народъ. Ала за честта на нацията и заради общия успѣхъ държавницитѣ трѣбва да се стремятъ да не докарватъ никога работитѣ до единъ разрывъ въ съюза.

7. Гражданска война

Това е войната, която се води на вътрешния фронтъ на държавата и между разни съсловия, класи или привърженици на различни режими. До нея се идва, когато недоволствата отъ лошо уреденитѣ политически и социални въпроси въ страната се сгъстятъ до нетърпимостъ.

Животътъ не спира на едно мѣсто, а се движи напредъ, добива нови форми, изтъква на преденъ планъ нови нужди, които трѣбва да бждатъ задоволени. Всѣко преграждане на напредъка и на редовното развитие на обществения животъ натрупва недоволства, които могатъ да съборятъ изкуствено създадената преграда и да отвлѣкатъ съ себе си цѣлата постройка на изостаналия назадъ строй. Това стана въ Русия презъ 1917 година.

Безспорно, често пѣти недоволството се създава и поддържа отвнѣ. За разстройството на националната сила на държавата противницитѣ разходватъ грамадни суми. Все пакъ бунтарството не може да вирѣе и се проваля при първитѣ сериозни мѣрки на властта, ако нѣма условия за развитие, ако за недоволството не е създадена вътре въ страната благодатна почва.

Дългъ на държавното ръководство е да следи живота, да изпреварва постоянно растещитѣ нужди на общежитието и да различава само пѣтя за редовното развитие на последното. Ако по нѣкоя причина то закѣснѣе съ мѣркитѣ за обновяване на режима, трѣбва да направи потрѣбното още при първитѣ признаци за неговата изостаналостъ назадъ.

Гражданскитѣ войни никога не идватъ неочаквано, а биватъ предшествувани винаги съ очебийни признаци. И само единъ съвършено остарѣлъ и станалъ негоденъ режимъ може да я остави да избухне поради това, че не е способенъ да види крещещитѣ нужди на времето, поради това, че не е годенъ да заздравя положението или защото е безсиленъ да

стори каквото и да било срещу интереситѣ на господстващата класа, ако и да вижда, че страната отива къмъ братоубийствена война. Единъ задминалъ отъ времето си и изхабенъ режимъ се спъва въ своята дейностъ и отъ най-дребни прѣчки. Понѣкога чисто формални причини прѣчатъ, за да се извършатъ необходимитѣ реформи; другъ пжтъ кжсогледството и слабохарактерността сж главната причина, за да се докарватъ работитѣ до саморазпраии между разнитѣ обществени групировки; но най-често личнитѣ интереси на слоеветѣ, които сж свързани съ старитѣ поредки, осуetyватъ и най-добритѣ намѣрения, безъ да виждатъ, че съ това тѣ излагатъ на голѣмъ рискъ и режима, и интереситѣ си, и себе си. Въ всѣки случай, ако господстващиятъ режимъ е толкова изхабенъ, че не може да издигне начело на държавното ржководство лица, които да разчистятъ неговитѣ неджзи, тогава неминуемо идва новъ режимъ, който извършва това. Историята ни учи, че животътъ е неумолимъ и че той разчиства самъ своя пжтъ, като събаря всичко, което се противопоставя на неговия правилень развой.

Всѣка война подлага на голѣмо напрежение цѣлия държавень организъмъ и, ако този организъмъ не е едно здраво цѣло, той се разлага на съставнитѣ си части. Поради това твърде често войнитѣ биватъ последвани отъ граждански борби. Ако тия вътрешни борби сж само последиствие на умората, на недоволството отъ лошата политика или напраздно даденитѣ жертви, то тѣ се изживяватъ скоро — България следъ Свѣтовната война. Но, ако тѣ се дължатъ на по-дълбоки социални или съсловни противоречия, тогава тѣ водятъ неминуемо къмъ гражданска война. Кой ще излѣзе победителъ въ тази война, това рѣдко може да се предскаже, ала винаги тя ще бжде последвана отъ единъ режимъ, който отговаря по-добре на новитѣ нужди на времето.

Гражданскитѣ войни се отличаватъ по своята жестокостъ и кръвопролитие. Тѣ, безспорно, обновяватъ държавата, ала съ цената на много жертви и на много разрушения, които изтощаватъ страната за дълго време (Испания). Държавното ржководство трѣбва да направи всичко, за да я избѣгне, като улеснява напредѣка, за да може да се върви винаги напредъ, безъ да става каквото и да било задрѣстване въ развитието на обществения животъ. Нѣщо повече, върховното ржководство трѣбва да е достатъчно подготвено, за да командува това развитие и за да не се оставя да бжде влачено отъ него. Съвременниятъ държавникъ трѣбва да нагодява режима на управление винаги съ огледъ исканията на времето и съобразно съ интереситѣ на цѣлокупния народъ, за да се чувствува здраво опрѣнъ на широкитѣ маси и за да избѣгне всѣко недоволство и вътрешно сътресение. Въ това отношение нашитѣ държавници сж твърде мно-

го улеснени поради това, че ние сме млада държава съ сравнително ново държавно устройство и съвременна социална структура.

В. ОСОБЕНОСТИ НА МОДЕРНАТА ВОЙНА

Модернитѣ войни разтърсватъ изъ основи държавния организъмъ и подлагатъ на страдания и опасности цѣлия народъ. Поради това днесъ никой джжавникъ не се решава да хвърли страната си съ леко сърдце въ война. **Днесъ войнитѣ се водятъ само за постигането на действително жизнени и сждбоносни цели.**

Поставенитѣ отъ политиката цели за постигане сж, нормално, цели на самитѣ граждани. Последнитѣ сж заангажирани въ войната всецѣло, понеже отъ нейния благоприятень или неблагоприятень изходъ зависи тѣхното сжществуване. Затова днешната война е тотална въ най-широкия смисълъ на думата; въ нея взема участие всичко; действуватъ и страдатъ всички; **тя се води съ всички сили противъ всички сили.**

При сегашнитѣ съобщителни срѣдства и сложни стопански взаимоотношения, при днешнитѣ всестранно увеличени нужди, които много малко страни могатъ да самозадоволятъ, всѣко нападение срещу дадена държава срѣща неминуемо интереситѣ на много други. Затова днешнитѣ войни сж, по правило, **войни на съюзи.** Поради това тѣ **взематъ грамадни размѣри, водятъ се на обширни военни театри и съ грамадни по своята численостъ войски.**

Грамаднитѣ пространства, на които се водятъ войнитѣ, милионнитѣ войски, които взематъ участие въ тѣхъ, както и убеждението, че се води борба на животъ и на смъртъ, правятъ **войнитѣ много продължителни.**

За да се спечели победата, при днешното схващане, че войнитѣ сж борби за сжществуване, въ действията се вкарватъ всички срѣдства, които човѣшкиятъ умъ може да изобрети и днешната техника може да даде. Затова войнитѣ сж **крайно ожесточени.**

Продължителността и ожесточеността подлагатъ воюващитѣ на голѣми загуби и тежки страдания. Поради това войната може да спечели само онзи, който може да изтрае по-дълго. **А ще изтрае по-дълго онзи, чийто воененъ потенциалъ, чийто пѣленъ комплексъ отъ духовни и материални сили е по-голѣмъ.** При тия особености на модерната война до край може да издържи само онзи народъ, който знае защо се бие и който е убедень дълбоко, че презъ огъня на войната минава единствениятъ пжтъ къмъ

неговото благополучие; може да изтрае само онази държава, която има достатъчно средства и добри съюзници, които могат да ѝ помогнат, за да понесе продължителното напрежение на войната; може да победи онази войска, която е добре снабдена и подготвена, за да запази възможно най-дълго време своя устремъ и своя победенъ духъ.

Тия особености на модерната война ще трѣбва да има предвидъ днесъ всѣки държавникъ, когато трѣбва да подготвя за действие своето най-ефикасно оръжие — войската. Тия особености ще трѣбва да има предвидъ всѣко държавно ръководство, когато ще трѣбва да прибѣгне до последното средство на политиката — войната.

ВТОРА ГЛАВА

ПОДГОТОВКА НА ДЪРЖАВАТА ЗА ВОЙНА

Следъ всѣка несполучлива война причинитѣ за поражение се виждатъ, на първо време, въ грѣшкитѣ на нѣкой генералъ. По-после вината почва да се търси въ некадърността на войската. И най-после, при едно спокойно и сериозно проучване на въпроситѣ, се вижда, че неуспѣхътъ се дължи на недобрата цѣлостна подготовка на държавата за война.

Още Жанъ Жакъ Русо е изтъкналъ, че причинитѣ за пораженията на дадена държава трѣбва да се търсятъ въ мирновременния ѝ животъ. Днесъ повече отъ тогава войната не е изолирано дѣло, а надстройка надъ онази база, която държавното ръководство е успѣло да изгради презъ мирното време. Тази база обхваща политическото и социално устройство на държавата, нейната стопанска мощъ и нейната военна подготовка. Войската, която води войната, се основава върху числеността и задоволството на народнитѣ маси, но преди всичко върху тѣхната твърда воля да запазятъ своята самостоятелностъ и да извоюватъ по-големо благополучие за своитѣ деца. Тя се основава върху цѣлия стопански фундаментъ на държавата или на економическитѣ възможности на своитѣ приятели и съюзници, отгдето черпи всички средства за водене на борбата. Най-после тя се опира върху цѣлостната военна подготовка на държавата: въоръжение, организация и обучение на войската, инженерна подготовка и пр. Колкото тази основа е по-солодна, колкото тя е по-широка и по-добре устроена предварително, толкова и успѣхътъ ще бѣде по-добре осигуренъ предварително.

Изобщо, дългиятъ опитъ и историята ни учатъ, че войната е изпитъ, на който народитѣ се явяватъ или готови да го издържатъ и победятъ, или неготови, за да бждатъ скжсани и победени. Затова държавницитѣ не трѣбва да се оставятъ да бждатъ изненадвани отъ събитията, а следъ свършването на една война трѣбва да започватъ да се готвятъ за следващата. Ако тѣ сж готови за

война, ще могат да използват всеки удобен момент и всяка неготовност на противникът си, за да вървят по пътя към победата и напредъка с най-малко усилия и най-малки жертви. И обратното — ако тѣ пропуснат да сторят това и чакат да захлопа войната на границите им, за да се заемат с подготовката си, сигурно ще претърпят неуспѣхъ.

Въ миналото, когато войната не засѣгаше така цѣлостно държавата, тя се явяваше като една почти самостоятелна дейност на генералните щабове, която всички други трѣбваше да подпомагатъ, споредъ нейните особености, нужди и изисквания. Тогава за основа на подготовката се вземаха военните изисквания и всички ведомства трѣбваше да подготвятъ своите планове за дипломатическата, стопанската и др. подготовки по начинъ да осигурятъ военния успѣхъ.

Днесъ войната засѣга цѣлата държава, сѣ всички нейни сили и сръдства. Днесъ тя се води едновременно на политическия, стопанския и военния фронтове. Затова подготовката на държавата за война не може да изхожда само отъ военните изисквания, а трѣбва да бѣде съобразена сѣ особеностите и нуждите на трите фронта. Днесъ за основа на подготовката служи общиятъ държавенъ планъ, а самата тя обхваща политическата подготовка, стопанската подготовка и военната подготовка, къмъ разглеждането на които пристѣпваме.

А. ПОЛИТИЧЕСКА ПОДГОТОВКА

Доскоро политическата подготовка обхващаше само дипломатическата дейностъ. Ала откакъ въ войната почнаха да взиматъ участие цѣлитѣ народи, на пръвъ планъ изпъкна вътрешната политика. Все по-ясно взе да става, че външната политика е продължение на вътрешната и че тя се нагажда споредъ нея и за задоволяване на назрѣлите вътрешни нужди. Така: войната презъ 1870 год. бѣше необходима заради обединението на германците; войната въ Абисиния се наложи на Италия, за да даде просторъ на бързо размножаващото се население; сегашната война е необходима на Съветска Русия, за да разлѣе болшевишкия режимъ по свѣта, защото иначе той рискува да се задуши въ границите на страната си.

Въ последно време стана особено ясно, че успѣхътъ или неуспѣхътъ се криятъ вътре въ самия държавенъ организъмъ, който води войната, и че ако този организъмъ е здравъ, тогава може да се разчита на успѣхъ; иначе никаква гениалност на пълководеца не е въ състояние да замѣни слабостта на народния духъ и поражението е сигурно. Затова днесъ се

сѣта, че всеки, който иска да подготви страната си за война, трѣбва да я подготви най-първо вътрешно, а после въ всяко друго отношение.

1. Вътрешно-политическа подготовка

Войската днесъ, това е народътъ подъ оржие, затова нейниятъ духъ и нейната готовност за саможертва сѣ напълно зависими отъ тия на народа. Днесъ всяко общество има войската, която му подхожда въ всяко отношение: едно провалено общество не може да има морално силна войска, както една бедна държава не може да има една скъпо въоръжена войска. Поради това грѣшатъ много ония, които считатъ, че разединението на народа и разлагащите влияния въ страната не представятъ никаква опасностъ „щомъ като войската е здрава“. Тѣ забравятъ, че войската е народътъ въ униформа и че, за да има здрава войска, трѣбва да има, преди всичко, здравъ народъ. Грѣшатъ много ония, които препоръчватъ войната като сръдство, за да заздравятъ вътрешното положение, защото войната е най-голямото напрежение и върховното изпитание тъкмо на вътрешната здравина на държавата. И ако тая здравина е недостатъчна, то войната ще бѣде изгубена неминуемо.

Сегашните продължителни и тежки войни ще свършватъ най-често поради разложението на военния апаратъ на едната отъ воюващите страни вследствие на умората и икономическите и социални влияния. Затова всички отговорни фактори днесъ се стараятъ да подготвятъ колкото се може по-добре войната вътрешно. Колкото тази подготовка е по-основна, колкото повече тя се основава върху съзнанието на масите, толкова е по-сигурно, че ще се изтрае до крайната победа, и обратното. Така: Русия се яви презъ Свѣтовната война въ 1914 г. подготвена въ дипломатическо отношение много добре; въ военно и финансово — сносно; но вътрешно политически — свършено слабо. Рускиятъ народъ не бѣше напълно свободенъ; той нѣмаше своя земя и свой домъ; затова войната не представяше за него никакъвъ интересъ. Командуването на войските, както и цѣлата държавна администрация, бѣха чужди нему. Тѣ бѣха тия, за които той трѣбваше да работи цѣлъ животъ и за интересите на които трѣбваше да даде сега живота си. Старииятъ лозунгъ „за Царя и за Бога“ не бѣше въ състояние да поведе къмъ саможертва руския войникъ, затова той влѣзе въ тежкото изпитание на войната безъ всякакво въодушевление. При това положение никакъ не е чудно, че се дойде до революцията въ 1917 год.

Обратенъ примѣръ въ това отношение ни дава Франция следъ революцията. Революционната френска войска имаше слаба военна подготовка. Тя не бѣше снабдена добре съ орж-

жие, облѣкло и бойни припаси. И въпрѣки това тя побеждаваше, защото народътъ знаеше защо се бие и защо мре. Революцията бѣше му дала свобода и равенство предъ закона; тя бѣше го направила собственикъ; командуването и цѣлиятъ административенъ апаратъ бѣха излѣзли отъ неговата срѣда. Поради всичко това той чувствуваше държавата като своя, а войната като срѣдство, за да се утвърди новиятъ режимъ и да се осигурятъ придобивките на революцията. Затова французинътъ бѣше готовъ на всички жертви, явяваше се подъ знамената съ въодушевление и побеждаваше.

Горната така очебийна поука, обаче, не бѣше оставила трайни следи и не бѣше взета предвидъ при подготовката на Свѣтовната война. Тѣкмо тогава производствениятъ процесъ, който капиталътъ създаде, бѣше въ пълненъ развой. Вследствие на този процесъ една голѣма частъ отъ народа бѣше пролетаризирана и хвърлена въ мизерия. Вжтрешната политика не можа да схване създаденото положение, затова вмѣсто да задоволи новоизникналитѣ нужди на единъ отъ най-ценнитѣ слоеве на обществото — този, който твори богатата, тя го подгони. Но и генералнитѣ щабове не можаха да схванатъ развиващия се процесъ на производствениятъ сили. Тѣ не разбраха, че работническиятъ социализмъ крие въ себе си грамадни запаси отъ морални сили, а счетоха тѣкмо обратното, че социализмътъ разрушава моралнитѣ устои на войската, и взеха решително становище противъ него. Благодарение на всичко това онази маса, която трѣбваше да формира бойната войска, която трѣбваше да бжде впрегната въ фабрицитѣ за нуждитѣ на войната, бѣше тласната въ ржцетѣ на крайнитѣ елементи. При това положение ние трѣбва да се учудваме какъ страни съ силно развита индустрия и така многобройно работничество можаха да издържатъ толкова дълго време изпитанията на войната.

По-късно, когато държавата влѣзе въ ролята си, за да урегулира взаимоотношенията между труда и капитала, когато се зае да създаде пълно сътрудничество между работника и работодателя и да установи изобщо хармония въ политическия и социаленъ животъ на държавата, разрушителната сила на недоволнитѣ елементи се изпари. Нѣщо повече: социалното движение, задоволено и заинтересувано въ преуспѣването на народа, се превърна въ една страшна морална сила, на която държавата можеше да разчита напълно. Така се събуди отново народната готовност за жертви и се създадоха най-добритѣ войски, които се биятъ съ такава упоритостъ и героизмъ въ сегашната война.

Ясно е, следователно, че състоянието на народа — неговата готовност за борба и неговиятъ духъ, оказватъ твърде голѣмо влияние върху воденето на войната. Отъ това състояние зависи, най-първо, характерътъ на самата война — да

бжде ли тя империалистична, националистична или да се обърне въ чисто вжтрешна, революционна борба. Отъ него зависи въ най-голѣма степенъ готовността за жертви, устремътъ, а отъ тамъ и изгледитѣ за победата.

Животътъ не стои на едно мѣсто; господстващиятъ режимъ не може да остане на едно мѣсто, безъ рискъ да стане реакция. Затова една отъ първитѣ грижи на днешния управникъ е да следи най-внимателно и безъ предубеждение развитието на живота, новитѣ форми и новитѣ нужди, за да може да отиде насреща имъ. Неговото голѣмо изкуство и неговиятъ тактъ се състоятъ въ това да не се обявява по начало противъ опозицията и особено когато тя се води въ името на една нова и по-съвременна идея, а да проучи добре различията, които предизвикватъ тази опозиция, и да ги възприеме, ако тѣ биха донесли обнова въ обществения животъ. Да ги възприеме, за да вземе оржжието на своитѣ противници и за да ги обезоржжи своевременно. Така: Германия гъмжеше отъ недоволни елементи преди идването на националъ-социалиститѣ на власт. Сжщото бѣше и въ Италия преди 1922 година. Това недоволство изчезна веднага, щомъ като новитѣ режими осигуриха на маситѣ едно сжществуване много по-добро отъ онова, което имъ обещаваха и най-крайнитѣ недоволници.

Изобщо опитътъ отъ последнитѣ години показва, че идейнитѣ противници се биятъ най-лесно чрезъ по-добри идеи, чрезъ по-добра управа и по-голѣмо благополучие на маситѣ. Той показва, че народитѣ, които сж задоволени вжтрешно и които се въодушевяватъ отъ идеитѣ на новото време, даватъ нови граждани и нови войници, които сж годни за велики дѣла и способни да изтраятъ до край всички тежести на военното време. И че напротивъ — народитѣ, които бѣха изостанали назадъ съ своята система на управление и съ своята идеология, влѣзоха въ войната съ остарѣла въ всѣко отношение войска и безъ въодушевление, затова не можаха да оказатъ сериозенъ отпоръ на противниковото нападение и бѣха лесно победени.

Ето защо една отъ първитѣ грижи на вжтрешната политика е да поддържа въ страната постоянно единъ режимъ на управление, който да отговаря винаги на исканията на новото време и на нуждитѣ на маситѣ; единъ режимъ, изобщо, при който народътъ да чувствува постоянно държавата като своя, за да бжде готовъ да работи и да мре за нея както за своя домъ.

Човѣчеството отива къмъ новъ редъ — това се твърди и признава днесъ отъ всички. Затова една отъ първитѣ грижи на вжтрешната политика на всички държави е да прозре въ бждещето, да си уясни новия редъ, който иде, за да движи непрестанно режима на управлението къмъ него. Това дви-

жение е най-добрият начин, за да се премахват своевременно всички прѣчки, които биха могли да затруднят правилния развой на обществения живот и да предизвикат вътрешни сътресения. Това движение е най-добрият начин, за да се поддържа режимът винаги свеж, за да бжде идеологията на управлението винаги нова, винаги увличаща и годна да даде тласък на училищната и пропагандна дейности, да изпълни съ въодушевление младежките организации и да сплоти въ едно здраво цѣло управници и управлявани.

Една друга и не по-малко тежка грижа на вътрешната политика е да проведе установения режим, за да създаде отъ народа фактически едно политическо цѣло, съ еднакви разбирания, еднакви стремежи и еднакви интереси. Затова е необходима продължителна, системна и широко организирана дейност. **Необходимо е, преди всичко, едно срѣдище, въ което да се обработва и уяснява режимът, въ което да се подготвятъ неговите апостоли и защитници.** Въ миналото, въ всички страни, това срѣдище бѣха партиите. Въ партията се създаваше и съвършенствуваше идеологията на управлението; тамъ се издигаха и набелязваха водачите и цѣлият екипъ за администриране на страната; най-после на партията се опираше държавната управа, за да даде животъ на своите мѣроприятия. Въ ония страни, въ които партиите се формираха съ огледъ само на идеологични схващания, въ които идеите еволюираха заедно съ нуждите на времето и въ които самите партии се запазиха отъ раздробяване, това положение се задържа и до днесъ. Тамъ, гдето партиите имаха предвидъ интересите на отделни обществени групировки и целѣхъ, преди всичко, запазването на личните интереси, тѣ загубиха постепенно своето обаяние, своята дееспособност и общественото си значение. Тамъ тѣ се раздробиха на многобройни категории, които разслабиха държавата, спънаха напредъка на народа и доведоха страната до безпѣтица и пълна безпомощност. Отъ тази безпомощност се отърваха постепенно почти всички народи. Животътъ показва, че не противопоставянето, а съгласуването на интересите, че не взаимните борби, а взаимното сътрудничество въ социалния и политически животъ на страната може да доведе народите до благоденствие. А опитътъ показва, че това сътрудничество, че необходимата хармония, могатъ да се създадатъ само отъ държавата. Затова въ последните години почти навсѣкжде партиите бѣха отречени и разтурени и държавната управа се зае съ уреждане на взаимоотношенията, сътрудничеството и благополучието на цѣлкупния народъ. Не бѣха разтурени само партиите, чрезъ които новите режими се наложиха въ управлението. Държавната властъ имаше нужда отъ една опора, отъ една връзка съ народа, отъ едно продължение на сътрудничеството на своите съмишленици за

провеждане на новите разбирания. Затова тя запази организацията на тия съмишленици, която организация защитаваше интересите не на отделна група, а на цѣлкупния народъ, поради което можеше да се идентифицира напълно съ нацията. Тя запази своята партия като елитъ на народа, който елитъ най-добре схваща исканията на новото време и най-добре разбира народните копнежи, воля и стремежи. Отъ своята партия новата властъ формира обществената сила, на която се облегна режимътъ. Членовете на тази обществена сила тамъ сж най-ярките поддръжници и агитатори на последния; тѣ сж връзката между върховното ръководство и народа. Това не сж обикновените партизани отъ миналото; не сж ония постоянни изпозувачи на властта, а хората, чрезъ които се дава животъ на новите идеи, чрезъ които властта чувствава нуждите и тежнението на населението, чрезъ които народътъ се подготвя да приобщи усилията си за постигане целите на държавата. Въ партията се пояснява, обработва и обновява непрестанно системата на управление. Тамъ се очертаватъ и популяризиратъ годните за обществена дейност държавници, защото държавникътъ трѣбва да бжде популяренъ, за да му се довери народътъ. Тамъ се проучватъ и набелязватъ хората, на които могатъ да се повѣрятъ съ спокойствие и сигурност разните постове въ държавата. Най-после тамъ се контролира дейността на цѣлия държавен апаратъ. Партията въ Германия, въ Италия и въ Русия е опората на режима, и чрезъ нея държавната управа се слива съ народа въ едно здраво и непоклонимо цѣло.

Не трѣбва да се изпуска изъ предвидъ, обаче, че партията или обществената сила въ казаната форма бѣше създадена въ опозиция и следъ дълги борби; че тя бѣше създадена отъ идеолозите на новите режими и въ борбата за налагането на тия режими. Не трѣбва да се забравя, че една партия, напълно жизнеспособна и узрѣла за властта, може да се създаде само въ опозиция и въ изпитанията, защото само всрѣдъ опасностите се очертаватъ истинските привърженици на дадена идеология и всрѣдъ тѣхъ се оформява тази идеология. Тъкмо затова управленията, които иматъ сжщата идеология, но които дойдоха на властъ по други пѣтици, не копираха партията въ горната форма, а потърсиха друга опора, на която да се облегатъ. Така, въ Португалия държавната управа потърси опора въ „Националния съюзъ“, който не е партия, а единъ дисциплиниранъ блокъ отъ граждани, които приематъ, одобряватъ и бранятъ евангелието на националното възраждане, и който блокъ има за задача да обхване въ своите редове цѣлия народъ.

У насъ, следъ като се ликвидира окончателно съ старите партии и съ партизанството, управата прави вече опити да се облегне на администрацията, на професионалните съюзи и на патриотичните организации. По какъвъ начинъ и въ каква

форма — това тепърва опитът ще установи. Но формата нѣма за насъ никакво значение. Онова, което трѣбва да се има предвидъ, то е да се създаде една сигурна опора за държавната управа; една здрава връзка между тази управа и народа. Да се създаде една срѣда, въ която да се уяснява и обновява непрестанно идеологията на режима, въ която да се подготвятъ неговитѣ апостоли и защитници; една срѣда, чрезъ която да се провеждатъ и популяризирватъ правителственитѣ разпоредби всрѣдъ народа. Кѣмъ създаването на такава опора се стремятъ всички страни, но, както вече казахме, всѣка по свой пжтъ и съобразно съ своитѣ условия, защото тукъ не може да се копира и защото само израстналата на мѣстна почва обществена сила може да бжде жизнеспособна и годна за заздравяване и провеждане на режима.

За провеждане на последния и за създаването на гражданитѣ на новото време не по-малко значение има училището, защото тамъ децата постѣпватъ въ най-крѣпката си възраст и се намиратъ подъ неговото влияние продължително време. Но, за да може да изпълни своята задача, то трѣбва да бжде съответно нагледено — нему трѣбва да се възложи не толкова да обучава, колкото да възпитава. Днесъ на държавата сж нуждни, преди всичко, здрави хора — здрави физически, здрави и морално, за да могатъ да издържатъ усиленитѣ години, които тепърва започватъ. И не само да ги издържатъ, но и да победятъ въ борбата за извоюване на едно по-добро положение на идващитѣ поколения. Учениитѣ, които сж потрѣбни на държавата, никога не сж ставали учени въ училищата. Съ огледъ на това много умѣстно въ нѣкои страни министерството на просвѣтата е преименувано въ Министерство на национално възпитание.

За да изпълни назначението си, училището трѣбва да разполага съ добре подготвени и заедно съ това добре поставени материално възпитатели. Зле възнаграждениятъ учителъ чувствува държавата като мащеха и той отправя надеждитѣ си за едно по-добро бждеще другаде. Той служи на други идеи и затова не може да приобщи младежта къмъ режима, къмъ настоящата държава, каквато и да е тя.

Необходимо е и съответно приготвяване на програмитѣ и методитѣ за работа. Претрупаниятъ материалъ смазва физически ученицитѣ. Недобре избраниятъ методъ за работа често пжти поощрява зубрачитѣ и послушнитѣ, безъ да държи смѣтка за характера и моженето на ученицитѣ. **А на държавата трѣбватъ здрави, дейни хора и творци, а не неврастеници и буквоеди.**

Казармата сжщо така играе твърде благотворна роля по отношение на държавническото възпитание на младежта. Нѣкога дори тя е била единственото мѣсто за сериозна работа въ това отношение. А и сега въ ония държави, които

сж останали назадъ отъ времето си, като съзнателни граждани сж оформени само ония, които сж преминали презъ казармата. При днешнитѣ кратки срокове за обучение въ войската и при нуждата отъ високо гражданско съзнание младежитѣ трѣбва да се явяватъ въ казармата подготвени и оформени политически. Тѣ трѣбва да идватъ като убедени привърженици на режима и готови да се борятъ за постигането на неговитѣ цели. **Казармата ще продължи тѣхното възпитание, като направи отъ добритѣ граждани добри войници.** Тамъ младежитѣ ще се подготвятъ да срещнатъ мжнотитѣ на войната, както и да изтрайватъ, колкото и дълго да продължатъ действията, колкото много и да сж страхотитѣ, презъ които трѣбва да преминатъ тѣ.

Не по-малка роля за обединението на цѣлия народъ около режима може да изиграе **пропагандата.** Последната има възможностъ да влияе върху гражданството всѣкидневно и всѣкичасно, дори чрезъ печата, радиопредаванията, читалищата, литературата и пр. За да има успѣхъ това въздействие, то трѣбва да се ръководи отъ едно мѣсто, отъ единъ центъръ. Този центъръ може да бжде една дирекция на пропагандата, както е у насъ, а може да бжде и едно министерство на пропагандата, както е въ много държави. Преимуществата на второто разрешение на въпроса е, че то дава възможностъ да се избере неговиятъ шефъ измежду най-добритѣ и съ най-развито чувство на политически усѣтъ държавници, измежду държавниците отъ най-високото стѣпало, защото работата е една отъ най-деликатнитѣ. Независимо отъ това, министерскиятъ постъ дава възможностъ на този шефъ да бжде напълно въ течение на държавната политика, на правителственитѣ предназначения и на нуждитѣ на разнитѣ министерства, за да може да въздействува на време, да дава вѣренъ тонъ на пропагандата и правилна насока на нейното влияние. Най-после това е единственото разрешение, при което шефътъ на този институтъ има възможностъ да обедини и командува пропагандната дейностъ на всички министерства и институти въ страната. По този начинъ на този центъръ се дава по-добра възможностъ да изиграе онази грамадна роля, която му се възлага — да създаде една вътрешно здрава държава; да направи отъ цѣлия народъ, включително женитѣ и децата, една общностъ, въодушевена отъ еднакви национални стремежи, отъ едни и сжщи социални задачи и еднаква самопожертвувателностъ при постигането на тия задачи.

Въ всички държави използватъ и младежта за **новото строителство на държавата,** защото тя е разбирала винаги най-добре новитѣ системи и новитѣ реформи и защото чрезъ нея тѣ сж били прокарвани най-бързо и най-лесно.

Подготовката на младежта се извършва въ особени организации. Ала опитътъ показва, че най-добри резултати даватъ ония организации, при които младежитъ се явяватъ като деца на режима и които получаватъ съответна на това политическа подготовка и възпитание. Тамъ на тѣхъ се възлага да продължатъ по миренъ пѣтъ революцията и да утвърдятъ новия редъ. Тамъ тѣ преминаватъ презъ особени етапи, съобразно съ възрастта си, за да се подготвятъ за бъдещата си дейностъ и строителство въ държавата. Една установена политическа програма показва тѣхния пѣтъ къмъ бъдещето, и една ясно очертана идеология ги въодушевява въ тѣхната дейностъ. Така младежитъ чувствуватъ своята организация осмислена. Така тѣ сж горди, че сж призовани да работятъ за обновяването, за засилването и за възвеличаването на родината си. Така въ тѣхнитъ гърди се запалва неогасващиятъ огънь на борбата и на саможертвата предъ олтара на отечеството.

Опитътъ показва сжщо, че младежкитъ организации сж постоянни и непоклатими тамъ, гдето сж свързани непосредствено съ идеолога на режима. Днешната младежъ отъ цѣлия свѣтъ обича водачеството, тя търси водача си, за да му се подчини и тръгне следъ него въ борбата за преуспѣването и благополучието на своя народъ.

Въ ония държави, въ които младежкитъ организации бѣха устроени като гимнастически дружества или имаха за водачи неавторитетни или често смѣняващи се лица, тѣ не можаха да дадатъ очаквания резултатъ. Тамъ тѣ постигнаха нѣщо само въ външната форма, което съвсемъ не бѣше достатъчно, за да създаде отъ тѣхъ исканитъ крепители на строя и бъдещитъ нови граждани на страната.

Изобщо младежта е бъдещето на народа, тя е най-възприемчива къмъ новитъ идеи и най-лесно се възпламенява отъ тѣхъ; тя работи най-идеалистично и е най-готовата за жертви. Затова всѣки държавникъ, който съумѣе да я впрегне правилно и изкусно въ работата, ще жене богата жетва. Всѣки, който търси само външнитъ ефекти, ще носи винаги риска да бжде изоставенъ отъ нея и да я види въ решителнитъ времена въ редоветъ на ония, които ще ѝ предложатъ една дейностъ, която най-подхожда на нейния борчески духъ и на нейното непреодолимо желание за ново творчество.

За да може вътрешно политическата подготовка да се проведе съ успѣхъ, необходимо е тя да се ръководи отъ единъ центъръ, който да обхване и да координира дейността на споменатитъ вече фактори. И обществената сила, и училището, и пропагандата, и казармата, и младежката организация трѣбва да иматъ еднакви политически разбирания, да влияятъ въ едно точно установено направление върху гражданството. Само така тѣ ще съдействуватъ за приобщаването и обеди-

нението на последното около режима. Най-удобно е, ако този центъръ се състави отъ министритъ на вътрешнитъ работи, просвѣтата, пропагандата и правосъдието и отъ представители на обществената сила, на войската и на младежката организация, подъ председателството, ръководството и отговорността на министра на вътрешнитъ работи.

2. Дипломатическа подготовка

Войната е продължение на политиката съ други сръдства. Отъ тукъ следва, че войната се предшества отъ една дипломатическа дейностъ, имаща за задача да постигне съ свои сръдства целитъ на държавата. При постигането на тия цели дипломатията действува и маневрира по начинъ, та да постави страната си въ възможно най-благоприятно, а очертаващитъ се противници въ възможно най-неблагоприятно външно положение. Съ това тя създава, безспорно, и най-добри условия за действията на войската, защото благоприятното положение за миренъ успѣхъ е още по-благоприятно за нейнитъ действия. Когато целитъ на държавата не могатъ да се постигнатъ съ мирни сръдства, тогава войната идва да засили дипломатическата дейностъ. Дипломатическата подготовка на държавата за война, следователно, не е нищо друго освенъ нормалната мирновременна дейностъ на дипломатията за постигане целитъ, поставени отъ държавното ръководство.

Много е важно външната политика да бжде дейна и да не се задоволява само съ това да парира опасноститъ. Тя трѣбва да се стреми да командува събитията и да поддържа една политическа обстановка благоприятна за собствената си страна. Дипломатътъ трѣбва да предвижда евентуалноститъ отдалече и да отстранява опасноститъ своевременно. Най-малкото той трѣбва да предупреждава своевременно държавното ръководство, за да може да се предотвратятъ тия опасности, било съ икономическото въздействие, било съ намѣсата на войската.

За да се улесни държавното ръководство, при осъществяването на неговия планъ, дипломатията трѣбва да съумѣе да привлече сътрудничеството на възможно повече държави и да подготви съюзитъ съ тѣхъ. Ръководителтъ на външната политика трѣбва да представи едно предложение за постепенността при постигането на политическитъ цели отъ дипломатическо гледище. Защото младитъ и експанзивни народи правятъ често пѣти една и сжща грѣшка — силятъ се да постигнатъ всички свои задачи изведнажъ и съ това спечелватъ многобройни противници, които осуетяватъ тѣхния успѣхъ.

Особено важно е да се избѣгва всѣко положение, което може да доведе въ следствие да се води война на два и повече фронта. Затова, ако стремѣтъ на вътрешната политика е да даде възможност да се хвърлят всички сили срещу външния врагъ, то задача на дипломатията трѣбва да бѣде да даде възможност да се хвърлят всички сили срещу единъ врагъ. Това ще се постигне, като се отива на етапи къмъ постигането на политически задачи.

При привличането на съюзници не бива да се изпуска и най-незначителната държава, защото на война всички иматъ значение, било съ войската си, било съ територията си, съ сръдствата си или съ приятелитѣ си. Необходимо е сѣщо така да се иматъ предвидъ не само въроятнитѣ противници, но и всички неутрални държави. Последнитѣ могатъ да бждатъ винаги полезни въ стопанско отношение намъ или на нашитѣ врагове; тѣ могатъ да станатъ въ всѣки моментъ наши съюзници или съюзници на нашитѣ врагове.

Много важно е вътрешната политика и войската да съгласуватъ своята дейностъ съ тази на дипломатията, за да не прѣчатъ на нейнитѣ намѣрения. Всѣка неумѣстна акция въ страната и всѣко ненавремененно дрънкане на оржжието може да разрушатъ и най-добрата комбинация, създадена отъ външната политика.

За да може да действува умѣло, външната политика трѣбва да познава добре собственитѣ възможности, за да се съобразява съ тѣхъ. Въ такъвъ случай тя не ще предизвиква съ прекомѣрни искания, а и никога не ще пропусне благоприятнитѣ случаи, които биха ѝ се удали. Дипломатътъ трѣбва да познава основно и политическиятъ стремежи на въроятнитѣ противници, за да може да следи и преценява правилно всѣка тѣхна стѣпка; за да може да предвиди всѣка опасностъ на време и да вземе съответнитѣ мѣрки срещу нея. Когато опасността се предвиди отдалече, по-лесно могатъ да се взематъ необходимитѣ мѣрки — да се създадатъ съответни съюзи, да се заплаши съ превантивна война или да се направятъ известни отстъпки.

Външната политика трѣбва да познава и най-малкитѣ вътрешни слабости на въроятнитѣ противници — всѣко народно движение, всѣко революционно течение, всѣки неуреденъ вътрешенъ въпросъ. Така тя ще може да съдействува за увеличение на класовитѣ различия, за разбунване на недоволнитѣ групи, за разслабване на вътрешната дисциплина и готовността за война изобщо. На тази дейностъ нѣкои държави и, особено ония, които разчитатъ на пропагандата толкова, колкото и на своитѣ сили, обръщатъ голѣмо внимание. Въ бойния правилникъ на една отъ тѣхъ стои следното указание: Войната може да се води само по желанието и волята на обединения народъ. Затова целта на държавата,

взела оржжие, трѣбва да бѣде да упражни такова давление върху съзнанието на неприятелския народъ, което би го накарало да застави своето правителство да се откаже отъ войната“.

Дипломатията трѣбва да е извънредно много гѣвкава, за да може при всѣко измѣнение на обстановката, при всѣка изненада на политическото поле да излѣзе съ готова дипломатическа комбинация и да заздрави положението. Когато се касае да се постигнатъ целитѣ на държавата, никакви скруполи не сж позволени.

Изобщо дипломатията трѣбва да маневрира, като споредъ нуждитѣ и възможноститѣ води ту активна, ту отбранителна политика, или активна на единъ фронтъ и отбранителна на други. Както въ стратегията, така и тукъ рѣдко има чиста отбрана или чисто настѣпление. Само че тукъ повече отколкото въ стратегията иматъ значение далечнитѣ предвиждания и гѣвкавостта.

Държавното ръководство координира дейността на дипломатията съ тази на войската и стопанството. Ала външната политика не трѣбва да очаква единствено на тази връзка, а трѣбва да поддържа отдѣлно и за себе си тѣсенъ допиръ, особено съ войската, за да може да бѣде най-полезна на военното командване и за да може да дава винаги най-правилентонъ на своитѣ ноти.

Б. СТОПАНСКА ПОДГОТОВКА

1. Ръководство на стопанската дейностъ

Преди Свѣтовната война се считаше, че модерното унищожително оржжие ще направи войнитѣ кратки, поради което тѣ ще могатъ да се задоволятъ съ сръдствата, които сж приготвени още отъ мирно време. Въ такъвъ случай, съ обявяването на войната, стопанството можеше да бѣде оставено на втори планъ, а всичкото внимание и всичкитѣ усилия да бждатъ насочени за спечелване на победата. При тия разбирания, съ обявяването на мобилизацията презъ 1914 г. всички годни да носятъ оржжие затвориха своитѣ магазини и работилници и заминаха за казармитѣ.

Оказа се, че модерната война е много по-продължителна, отколкото се очакваше, и че поглѣща сръдства, които по своя тонажъ далече надминаватъ всичко онова, което бѣше приготвено отъ мирно време. Нѣщо повече — презъ време на войната изникнаха извънредно голѣмитѣ нужди и на самия тилъ; изпъкна необходимостта отъ особени грижи за прехраната и снабдяването на населението, еднакво както и на войската. Ала тъкмо тогава, когато войната увеличи кон-

сумативните нужди до нечувани размери, производството, във всички области, намалѣ извънредно много. Мобилизацията бѣ държала сметка само за военните нужди и затова бѣ разстроила стопанския животъ. Тя бѣ отнела на нѣкои мѣста стѣлбоветъ на производството: неговитѣ стопани, техническитѣ директори, специалиститѣ майстори и пр. А тамъ, гдето имаше работници, нѣмаше сурови материали, тъй като никой не бѣше се погрижилъ за запасяване съ такива. Войната бѣше разстроила и търговията, като бѣше прибрала въ казармата голѣма частъ отъ най-опитнитѣ търговци и като бѣше прекъснала търговскитѣ връзки съ чужбина. Тя бѣ заангажирала и транспортнитѣ сръдства за своитѣ нужди и съ това бѣше затруднила още повече снабдяването. Поради това стокитѣ отъ всѣкакъвъ видъ намалѣха твърде много и твърде модниятъ тогава принципъ за предлагането и търсенето намѣри веднага приложение: ценитѣ започнаха да се качватъ успоредно съ намаляването количеството на стокитѣ. Независимо отъ горното, тъмни и безскруполни личности се възползуваха отъ заетостта на властта и обществото въ войната и се отдадоха на безогледна спекула. По този начинъ се дойде до едно още по-голѣмо повишение на ценитѣ и до спадане стойността на националната монета.

Очерта се следното положение въ страната: селото остана безъ индустриални произведения, а градътъ безъ храна. Все пакъ производителитѣ, търговцитѣ и занаятчиитѣ припечелваха достатъчно, за да могатъ да преживяватъ, но чиновницитѣ и работницитѣ изпаднаха въ бедствено положение. Зле изпаднаха и семействата на тия, които останаха по бойнитѣ полета. Но най-лошото бѣше, че стопанскиятъ животъ бѣше разстроенъ и тилътъ не бѣше въ състояние да задоволява нуждитѣ на фронта. Това наложи бързи мѣрки и тѣ бѣха взети отъ всички правителства. Но навсѣкжде тия мѣрки бѣха временни, импровизирани набързо и не можаха да дадатъ задоволителни резултати до края на войната. Тѣ, обаче, ни оставиха една ценна поука: че стопанската дейность презъ време на война ще може да функционира добре само ако се подготви своевременно и ако се организира правилно.

Тази дейность засѣга почти всички ресори на държавната машина и е така преплетена между тѣхъ, че нито едно стопанско министерство не може да работи самостоятелно и нито единъ по-голѣмъ въпросъ не може да бѣде разрешенъ отдѣлно и самъ за себе си. И наистина: и при най-доброто желание на министра на търговията, ценитѣ не могатъ да бждатъ заковани, ако материалитѣ липсватъ отъ пазара и ако банкнотното обращение е увеличено нѣколкократно и така, та джебовецѣ на публиката сж, препълнени съ пари. Тѣ не могатъ да бждатъ заковани и ако стойността на работническитѣ надници не бѣде ограничена, а това ограничение е не-

възможно, ако не се командува работната ръка. Производството на продуктитѣ отъ първа необходимостъ не може да се засили и отъ най-добростъвѣстния министъръ на земедѣлието, ако ценитѣ сж така опредѣлени, та производителтъ получава по-голѣми печалби отъ други, макаръ и малко по-трѣбни, произведения. Банкнотното обращение не може да бѣде намалено и отъ най-способния министъръ на финанситѣ, ако всичко е така поскупнало, та пустнатитѣ на пазара парични сръдства сж заангажирани всецѣло, за да осигурятъ всѣкидневната размѣна. Снабдяването по странични пѣтища не може да бѣде спрѣно и отъ най-силната властъ, ако тя не разполага съ обществени запаси, за да може да посрещне минималнитѣ нужди на населението, и т. н. и т. н.

Ясно е, че, за да се приспособи стопанството къмъ военновременнитѣ нужди, за да може да се направлява съобразно съ тия нужди и за да може да даде най-голѣмия рандеманъ, първото условие е цѣлата стопанска дейность да се поеме и ръководи отъ едно мѣсто, отъ единъ специаленъ органъ.

Нѣкои предлагатъ да се създаде за тази целъ единъ стопански генераленъ щабъ, наредъ съ оперативния. Ала тогава трѣбва да се създаде и дипломатически генераленъ щабъ и единъ свръхгенераленъ щабъ и пакъ цѣлата подготовка на войната да се прехвърли на генералнитѣ щабове. А това е неудобно, защото войната е инструментъ на държавното ръководство и нейната подготовка ще може да бѣде пълна и правилно насочена само ако се поеме отъ това ръководство.

Презъ миналата война ръководенъ органъ на цѣлата стопанска дейность въ страната бѣше Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливостъ. Тази дирекция бѣше дошла да спасява едно тежко положение, което бѣше създадено отъ неподготвеността на разнитѣ министерства да отговорятъ на военновременнитѣ нужди. Поради това тя залочна работата си независимо отъ тѣхъ, като се зае сама да мобилизира индустрията, земедѣлието и др. Цѣли дирекции и множество специалисти, които сжществуваша при разнитѣ министерства, бѣха оставени неизползувани и вмѣсто тѣхъ, новосъздадената дирекция се попълни съ нови и съвсемъ неопитни чиновници. Така тя се яви като единъ нежеланъ отъ министерствата апаратъ, който не можа да намѣри никога тѣхното искрено сътрудничество. Поради това дирекцията трѣбваше да се лута дълго време, догдето да започне една полезна творческа дейность. Диктаторскитѣ права на директора и неговата неизчерпаема енергия подобриха значително положението, ала сжщата дирекция не би отговорила въ никакъвъ случай на сегашнитѣ нарастнали нужди, нито на сегашната възискателность на обществото.

Днесъ не би било никакъ умѣстно да се игнориратъ разнитѣ министерства при стопанската подготовка на войната. Тия министерства сж напълно въ течѣние на стопанската дейность на своитѣ подведомствени предприятия и тѣ биха могли да приспособятъ най-добре тѣхната дейность къмъ нуждитѣ на войната. Тѣ най-добре биха могли да подготвятъ мобилизацията на търговията, индустрията, земедѣлието и др. и затова тази дейность трѣбва да се възложи на тѣхъ. Необходимо е само да се създаде единъ органъ, който да обедини и да координира работата на разнитѣ стопански министерства. Единъ органъ, който да установи военновременнитѣ нужди на държавата, да даде задачи на разнитѣ ведомства за задоволяването на тия нужди и да ръководи снабдяването презъ военното време.

Въ Германия този органъ е Министерството на стопанството и той обединява дейността на Министерството на храната и земедѣлието, Министерството на труда, Министерството на финанситѣ, главния директоръ на горитѣ и комисаря по опредѣляне на ценитѣ.

Въ Ромъния, отъ тази година, стопанската дейность въ държавата се ръководи отъ Министерството на стопанството, което обединява Министерството на земедѣлието, Министерството на общественя трудъ и съобщенията, Министерството на въоръжението на войската, държавния подсекретариятъ на труда и социалнитѣ грижи, държавния подсекретариятъ на ромънизиранието, колонизиранието и инвентара, държавния подсекретариятъ на индустрията, търговията и минното дѣло, държавния подсекретариятъ за снабдяването на войската и цивилното население и ромънската народна банка.

Подобно е уреденъ въпросътъ и въ **Англия и Америка**.

Въ Италия цѣлата стопанска дейность се командува отъ комисията за гражданската мобилизация, подчинена на право на водача на държавата и действаща отъ негово име напълно самостоятелно.

Ясно е, следователно, че въпросътъ е намѣрилъ досега две разрешения: при първото — едно министерство е натоварено съ цѣлокупното снабдяване на войската и населението. Възглавяващиятъ това министерство обединява и координира дейността на всички стопански министерства, съ огледъ на това снабдяване. При второто разрешение — снабдяването се осигурява отъ дирекцията за гражданската мобилизация, която координира дейността на всички стопански министерства, като ги командува отъ името на водача.

Първото разрешение на въпроса дава възможность за съвмѣстна работа на всички стопански министри подъ едно общо ръководство. Благодарение на това решенията се взематъ отъ най-компетентнитѣ по въпроситѣ и съ взетитѣ решения се заангажирватъ всички министри. Така се достига

до най-правилнитѣ решения и до най-доброто координиране и експедитивность въ снабдяването.

При второто разрешение на въпроса дейността на стопанскитѣ министерства се координира отъ директора на гражданската мобилизация. Вѣрно е, че той разпорежда отъ името на водача, ала въ действителность последниятъ нѣма възможность да дава непрекъснато нареждания. Затова фактически директорътъ ще действува отъ свое име. Благодарение на това, той ще работи нормално не съ самитѣ министри, а съ тѣхнитѣ подведомствени. А това ще затрудни неминуемо експедитивността въ работата и ще създаде многобройни търкания, до каквито води всѣка двойственость въ подчинението. Тия търкания могатъ да се избѣгнатъ; и при това разрешение на въпроса могатъ да се получатъ напълно задоволителни резултати, но само при единъ директоръ съ голѣма компетентность и авторитетъ и ако този директоръ е снабденъ съ извънредни пълномощия, за да може да командува всички стопански министри, въ кръга на дадената програма за снабдяването.

Съ огледъ на най-новитѣ поуки и нашитѣ условия, най-най-добре би било ръководството на стопанството у насъ да се поеме отъ едно Министерство на снабдяването.*) На това министерство трѣбва да се възложи да на-

*) Министерството на снабдяването може да има въ най-едри линии следната организация:

1. Кабинетъ на министра.

2. Секретариятъ (сегашната дирекция на гражданската мобилизация), чрезъ който министрътъ ще ръководи и координира стопанската дейность въ страната. Тамъ ще се изготвя и стопанскиятъ планъ на държавата.

3. Отдѣлъ външна търговия, който ще се занимава съ вноса и износа отъ и за чужбина.

4. Отдѣлъ вътрешна търговия, който ще контролира вътрешното производство, пѣтя отъ производственитѣ предприятия до консуматора и дейността на търговскитѣ деятели въ страната.

5. Отдѣлъ за ценитѣ, който ще ръководи общата политика на ценитѣ въ страната.

6. Снабдителенъ отдѣлъ, който ще разпорежда съ всички доставени сръдства и ще ги разпредѣля по принадлежность, като опредѣля дажитѣ, запасяванията и др.

Къмъ Министерството ще има и единъ междуведомственъ съветъ, съставенъ отъ министритѣ на поменатитѣ по-горе стопански министерства и председателствуванъ отъ министра на снабдяването. Тога ще жде и стопанскиятъ съветъ на правителството.

При тази организация министерството ще функционира по следния начинъ:

Секретариятътъ установява всестраннитѣ военновременни нужди на страната (население, войска, стопанство и износъ) и прави проектъ за тѣхното задоволяване отъ мѣстнитѣ производствени предприятия (чрезъ разнитѣ министерства) или отъ чужбина.

Междуведомствениятъ съветъ преглежда проекта и установява окончателно задачитѣ на всѣко едно отъ министерствата по доставкитѣ за задоволяване нуждитѣ на войната.

правява и координира, съобразно съ нуждите на военното време, дейността на следните министерства: Министерството на земеделието и държавните имоти; Министерството на промишлеността и труда, Министерството на финансите, Министерството на железниците и Министерството на благоустройството.

Това министерство би могло да се формира*) много лесно, като се вземе за основа Дирекцията за гражданската мобилизация.

Ръководството и координацията на стопанската дейност на разните министерства отъ едно министерство на снабдяването ще бжде най-резултатно, защото ще бжде съобразено съ действителните нужди на войната. Поради самото си предназначение, това министерство ще бжде длъжно да доставя нужните сръдства на населението, войската и стопанството и като така то ще бжде най-заинтересуваното да организира производството съ огледъ належащите нужди и така, та да се получи най-голям рандеманъ. Участието на всички стопански министри въ междуведомствения съветъ ще имъ даде възможностъ да се ориентиратъ най-добре върху цѣлкупните нужди на страната, да разбератъ задачите си и да

Отдѣлтътъ външна търговия доставя отъ чужбина онова, което не може да се набави отъ страната, и прави необходимия износъ. Той поставя на разположение на отдѣла снабдяване всички доставени стоки.

Отдѣлтътъ вътрешна търговия контролира вътрешното производство и пжтя отъ производствените предприятия до консуматора. Той държи въ течение снабдителния отдѣлъ за изпълнението на поржките. Самите поржки се иззематъ чрезъ закупуване по дадени наряди или чрезъ реквизиция.

Отдѣлтътъ за цените определя цените на всички доставени стоки, както и на всички произведения, поставени подъ режима на нормировките.

Снабдителниятъ отдѣлъ разпредѣля поржчаните предмети своевременно, за да може веднага съ приготвянето имъ да бждатъ насочени къмъ предназначението си. Една частъ се отправятъ направо къмъ разните министерства, друга частъ отиватъ въ складовете на Снабдителното министерство и, най-после, третата частъ се разпредѣля, чрезъ неговите комисарства, на търговските посрѣдници за раздаването имъ на населението. Това раздаване се извършва по даджи, определени своевременно отъ снабдителния отдѣлъ, въ зависимостъ отъ количествата, съ които отдѣлтътъ разполага.

*) Ако конституционни прѣчки спъватъ създаването на едно ново министерство на снабдяването, тогава може да се постъпи по единъ отъ следните два начина: а) да се слѣятъ министерствата на търговията, промишлеността и труда и това на земеделието въ едно министерство (такава практика имаме вече). Тогава ще се освободи едно министерство, което ще изпълнява ролята на Министерство на снабдяването, безразлично какво ще бжде наименованието му; б) Министерството на търговията, промишлеността и труда, безъ търговския отдѣлъ, да се поеме отъ единъ комисаръ (чл. 91-и отъ конституцията), а самото министерство, въ съставъ споредъ забележка 1, да поеме снабдяването на страната.

дадатъ най-бързи и най-подходящи разпореждания за тяхното разрешение. Въ военно време най-важното е да има достатъчно сръдства, за да се задоволятъ крещещите нужди на войната. Ръководенъ отъ министра на снабдяването, който се намира постоянно подъ гнета на тия нужди, междуведомствениятъ съветъ ще бжде принуденъ да съобрази всички свои решения и действия съ необходимостта да ги задоволи по най-подходящия начинъ.

За да може стопанскиятъ ръководенъ органъ — Снабдителното министерство, да изиграе своята роля добре, то трѣбва да бжде организирано и да започне своята дейностъ колкото се може по-рано, за да има достатъчно време да се подготви за предстоящата си работа. Първата негова грижа е да установи нуждите на военното време, да определѣ способности за задоволяването имъ и да подготви търговията и съответните производствени предприятия за предстоящите имъ задачи.

При организирането си за военновременното снабдяване министерството трѣбва да има предвидъ, че нуждите на войската ще трѣбва да бждатъ задоволявани напълно. Нуждите на населението нито могатъ, нито е потребно да се задоволяватъ цѣлостно. Затова Министерството на снабдяването трѣбва да поеме грижата за производството и доставката само на предметите отъ първа необходимостъ. Добре е кржгътъ на тия предмети да бжде възможно по-голямъ, ала той никога не трѣбва да надминава възможностите на министерството, защото непокритите съ продукти купони дезорганизируютъ снабдяването и деморализиратъ населението. Покриването на купоните може да бжде сигурно само чрезъ обществените запаси. Затова Министерството на снабдяването трѣбва да си построи своевременно необходимите складове и хладилници.

Не по-малка грижа на Министерството на снабдяването е изземането на продуктите на мѣстното производство. Съответните законоположения и организации трѣбва да бждатъ създадени и изпитани своевременно и тогава да се приложатъ въ действие, за да не дадатъ отказъ въ тежкото военно време.

Но за да може производството, изземането и снабдяването изобщо да задоволятъ напълно военновременните нужди, необходимо е преди всичко съзнателното участие на цѣлия народъ. За да могатъ да се понесатъ недоимъците и негодите отъ всички еднакво, за да може да се надвие егоизмътъ и жаждата за забогатяване на гърба на тия, които се биятъ, необходимо е съдействието на всички съзнателни граждани. Нужно е всеки отъ своето мѣсто да направи всичко, за да може съ общи усилия да се приспособи животътъ на държавата къмъ военновременните условия. За да се постигне това, вътрешната политика трѣбва да работи продължително

и сериозно. Ала не по-малки грижи трѣбва да прояви въ това отношение и Министерството на снабдяването. То трѣбва да даде една компетентна, честна и резултатна дейност, за да му се довърши народътъ. Последниятъ знае, че презъ време на война липситъ сж нѣщо съвсемъ естествено и ще ги понася, ако тѣ засѣгатъ всички еднакво, ако малкото срѣдства се разпредѣлятъ равномерно и ако срещу купонитѣ, които му се даватъ, може да получи съ сигурностъ означенитѣ продукти, колкото и малко да сж тѣ. Ако, обаче, той види, че властѣта не е подготвена да тури редъ въ снабдяването, ако почувствува колебание и неуредици въ разпоредбитѣ, тогава всѣки почва самъ да урежда своята издрѣжка. При това положение материалитѣ изчезватъ отъ пазара и трѣгватъ по странични пѣтища, ценитѣ се качватъ безспирно и никакви заплахи вече не помагатъ, защото никой не е въ състояние да хвърли въ затвора цѣлъ народъ. Поради това една отъ най-важнитѣ мѣрки, за да се осигури снабдяването, е предварителната подготовка на всички министерства, дирекции, служби и предприятия за предстоящата имъ дейностъ. Въ какво се състои тази подготовка ще разгледаме въ следващото изложение.

2. Подготовка на земеделското стопанство

Непосрѣдственото ръководство по подготовката на земеделѣието за война има Министерството на земеделѣието. Сжщността на неговата дейностъ се състои въ това да пригоди земеделското стопанство да може да задоволява военновременнитѣ нужди на войската, населението и индустрията отъ земеделски произведения.

Въ мирно време, когато търговията се развива нормално и когато нѣкои земеделски произведения идватъ на много низка цена отвънъ, въ страната се култивиратъ по-интензивнитѣ култури, които даватъ и по добъръ доходъ на земеделския стопанинъ. Военното време разстройва външната търговия и транспорта, ограничава вноса и промѣня нуждитѣ и значението на разнитѣ земеделски произведения. Министерството на земеделѣието трѣбва да има предвидъ това и да подготви съевременно необходимата промѣна на обработваемитѣ култури. То трѣбва да има съставенъ отъ порано планъ за тази промѣна. При това този планъ трѣбва да бжде добре проученъ на самото мѣсто и отъ самитѣ изпълнители, за да може да бжде приложенъ веднага съ настѣпването на нуждата.

Безспорно е, че промѣната на едни култури съ други е свързана съ известни неудобства. Особено неудобна е замѣната на по-доходоноснитѣ култури съ по-недоходоносни. Ала неудобствата и недоволствата могатъ лесно да се избѣгнатъ,

като се промѣни ценоразписътъ на земеделскитѣ произведения. Това е една мѣрка много по-резултатна, отколкото строгитѣ санкции, защото тя нѣма нужда отъ принудата, прави излишенъ контролтъ и избѣгва недоволствата, които, когато сж масови, мжчно се задушаватъ съ строги санкции. Но и тукъ не бива да се разрешаватъ въпроситѣ чисто теоретично, защото не навсѣкжде може да се сѣе онова, което е желателно да се произведе. Не бива да се отива и въ крайности, защото, ако известна категория производители се облагодетелствуватъ прекалено, тѣ ще почнатъ да тормозятъ останалитѣ съ своята покупателна възможностъ. Това ще създаде справедливи негодувания и ще принуди онеправданитѣ стопани да търсятъ скрити пѣтища за по-високи цени на своитѣ произведения. За да не се дойде до тамъ, най-добре е да се държатъ равни приходитѣ на разнитѣ категории производители, като се маневрира съ ценитѣ и данѣцитѣ.

Военната мобилизация отнема значителна частъ отъ работната рѣка и инвентара на земеделскитѣ стопани. Затова тази празнина трѣбва да се има предвидъ и да се уреди още отъ мирно време. Най-сигурното срѣдство, за да се замѣстятъ хората и работниятъ добитѣкъ, е машината. Тя трѣбва да се въведе широко въ употреба, като се подsigури съ гориво, било отвънъ, било като се въведе национално гориво. Но каквато и да е степенъта на механизацията, Министерството на земеделѣието трѣбва да осигури производството при евентуална мобилизация съ срѣдствата, съ които разполага. Подъ ръководството на съответния агрономъ и съ съдействието на административнитѣ власти **всѣко населено мѣсто трѣбва да формира едно единствено стопанство, въ което цѣлата работна площ трѣбва да се изоре, засѣе и прибере съ наличнитѣ работници и инвентаръ.** Последнитѣ ще сж напълно достатѣчни, като се маневрира съ срѣдствата на околитѣ и областитѣ и като се използватъ празничнитѣ дни.

Първото условие за успѣхъ и тукъ е съответната подготовка на властитѣ. Тѣ трѣбва да знаятъ, какво имъ предстои, и да бждатъ готови да използватъ селото като едно голѣмо стопанство за осигуряване на едно дори засилено земеделско производство. Само така нуждитѣ отъ земеделски произведения ще бждатъ напълно задоволени и то като се запази цената на работната рѣка, която е била винаги първопричината за покачване на ценитѣ изобщо.

Нуждитѣ отъ земеделски произведения се увеличаватъ презъ време на война твърде много. Затова Министерството на земеделѣието трѣбва да намѣри начини, за да увеличи това производство. Още повече, че съ това то ще подобри и бита на селянина и то много повече отколкото чрезъ изкуственото повишение на ценитѣ. Увеличението на производството може

да се постигне чрез модернизирането на обработката, чрез изкуственото наторяване, чрез увеличение на обработваемата площ, чрез поощрение на кооперациите, чрез просвѣта и пр. Всички тия способности трѣбва да се използватъ, за да се задоволятъ нуждите на военното време и за да се подобри благосъстоянието на селото, което е главниятъ резервоаръ за защитниците на родината ни.

Най-деликатната дейностъ въ процеса на снабдяването съ земеделски произведения е тяхното изземване. То трѣбва да се предостави на Министерството на земеделието, защото то е доставчикътъ на необходимите земеделски припаси. Като така нему трѣбва да се възложи не само да застъпи необходимите произведения, но и да ги достави. Въ такъвъ случай то ще бѣде повече заинтересувано въ производството, ще носи по-установено отговорността за него и ще контролира по-добре цялия процесъ на това производство. Отъ друга страна, то е по-близко до производителя и затова ще има възможностъ да нареди изземането по-правилно, по-умѣстно и съобразно съ неговите нужди. Агрономите, които водятъ непосредствено работите, най-добре ще могатъ да опредѣлятъ отъ кого по колко може да се вземе и на кого колко да се остави съ огледъ нуждите на работния добитѣкъ и съ огледъ производството на мазнини, млѣко и пр.

Ако се възприеме това разрешение на въпроса по изземането на земеделските произведения, редно би било дирекцията на храноизноса, съответно преименувана, да се придаде къмъ Министерството на земеделието. Въ такъвъ случай тази дирекция, както и централата за нарочни доставки и др. изземателни органи, ще държатъ на разположение на Министерството на снабдяването ония продукти, доставката на които е възложена на земеделското производство.

Много важно е изземането да засегне справедливо всички, защото иначе ще излѣзе, че произведенията на добросъвестните ще се взематъ по нормирани цени, а тия на недобросъвестните ще се оставятъ за продажба по странични пжтища и на много по-високи цени. Последиците отъ това ще бѣдатъ, че на следната година не ще има вече „глупави“, които да даватъ произведенията си на нормирани цени, и изземането ще се затрудни извънредно много.

За да може да се произведатъ и иззематъ исканите земеделски произведения, необходимо е, преди всичко, земеделецътъ да бѣде напълно приобщенъ къмъ държавата. Той трѣбва да бѣде убеденъ, че исканото отъ него производство е наистина необходимо на държавата; че съ съдействието, което той дава, съдействува всѣщностъ на своите собствени интереси, защото държавата е организация, която има предвидъ най-първо тия интереси. Вътрешната политика и пропагандата има да изиграятъ важна роля въ това

направление. Но за да има успѣхъ тази пропаганда, необходимо е земеделецътъ да чувства, че държавата го третира наравно съ другите съсловия и че подъ сѣщия режимъ на изземане, цени и печалби сж поставени и индустрията, и търговията, и занаятите.

3. Подготовка на индустрията и минните богатства

Подготовката и приспособяването на индустрията и мините къмъ военновременните нужди се извършва отъ Министерството на промишлеността и труда. Това министерство проучва основно списъка на исканите отъ него индустриални и минни произведения и ги разпредѣля по важностъ и срокове за доставката имъ. Следъ това то сравнява така подредените искания съ възможностите на мѣстната индустрия, при нейния пълненъ капацитетъ. Ако нѣкои браншове сж недостатъчни да задоволятъ нуждите, тогава се проучва въпросътъ за трансформиране на преситените или ненуждните за военното време индустрии, взематъ се мѣрки за създаване на нови или за разрастването на сѣществувашите предприятия.

Еднажъ установени минните и индустриални предприятия, които ще бѣдатъ използвани за военновременните нужди на страната, министерството взема всички мѣрки, за да осигури тяхния пълненъ рандеманъ. Първата мѣрка въ това направление застъпа осигуряването на предприятията съ сурови материали. Всичко трѣбва да се направи, за да се намѣрятъ такива въ страната, като не се жалятъ срѣдства за създаване на държавни предприятия или за поощряване на частния починъ. Ако не могатъ да се намѣрятъ суровини, то трѣбва да се откриятъ замѣстителни и се осигури производството имъ своевременно. Ако и това не помага, тогава политиката и търговията трѣбва да осигурятъ доставката имъ отъ по-близки или по-далечни приятелски държави. Най-после, ако и този пжтъ е закритъ за нѣкои материали, тѣ трѣбва да се набавятъ своевременно и да се пазятъ като неприкосновенъ запасъ за военновременните нужди. Изобщо нито министерството, нито техниката, нито индустрията трѣбва да чакатъ съ скръстени ржце и да работятъ, ако има сурови материали, или да не работятъ, ако нѣма такива. Техниката трѣбва да се приспособи къмъ възможностите на военното време, а ръководството трѣбва да мисли отдалече, като снабди предприятията съ необходимите материали или техните замѣстителни.

Особени мѣрки трѣбва да се взематъ за осигуряване на предприятията съ работна ржка и съ технически ръководители. Тия отъ мирновременните специалисти, безъ които предприятията не могатъ да работятъ и които не могатъ

да бждат замѣнени съ други, се освобождаватъ отъ войската. На мѣстата на ония, които могатъ да бждатъ замѣнени, се назначаватъ други отъ неподлежащитѣ на повикване въ войската. Тѣ се подготвятъ за предстоящата си работа своевременно, като се повикватъ на обучение. Всѣко минно или индустриално предприятие трѣбва да има пъленъ мобилизационенъ списъкъ на директоритѣ, специалиститѣ и обикновенитѣ работници, които ще поддържатъ производството въ военное време. По този начинъ всѣки мирновремененъ работникъ, подлежащъ на военна мобилизация, ще има своя замѣстникъ, който ще го замѣства автоматически при повикването му въ войската.

Една сериозна грижа за осигуряване на непрекъснатата производствена дейностъ на индустриалнитѣ предприятия е осигуряването имъ съ горивни материали и финансови сръдства.

Много важно е сжщо така да се осигури хармонията въ производството и доставкитѣ, защото липсата и на най-дребния материалъ може да спъне редовното снабдяване. Липсата на съответния експлозивъ за капсулитѣ, напримѣръ, прави неизползуваеми снарядитѣ; липсата на вжглища спира цѣлата работа, колкото и въ голѣмо изобилие да сж набавени другитѣ материали, и т. н.

Министерството на промишлеността трѣбва да поощри съ всички сръдства индустриитѣ, които сж необходими за военное време, и особено ония, които мжно се рентиратъ въ мирное време или сж потискани отъ чужда конкуренция. Индустриалцитѣ иматъ особена страсть да използватъ всѣка спестена пара, за да разширяватъ своитѣ предприятия. Добре е да се използва тази страсть чрезъ съответно нагодяване на данѣчната политика.

Колкото една държава е по-индустриална, толкова по-малко запаси трѣбва да има и обратно — колкото нейната индустрия е по-слаба, толкова по-голѣми трѣбва да бждатъ нейнитѣ мирновременни запаси. Въ това отношение малкитѣ слабоиндустриални държави трѣбва да взематъ особени мѣрки, особено днесъ, когато войната гълта страшно много материали, които може да набави само една силно развита индустрия. Тѣ трѣбва, свръхъ запаситѣ, да си осигурятъ и поддръжката на индустрията на нѣкоя приятелска велика сила.

За да се улесни и ускори преминаването на миннитѣ и разнитѣ индустрии отъ мирното положение къмъ положението на война, всѣко едно предприятие трѣбва да има подробно разработенъ мобилизационенъ планъ. Този планъ дава възможностъ да се предвиди и да се набави и нареди всичко по начинъ, та по една заповѣдъ само да се започне военновременното производство. Затова една отъ сжщественитѣ грижи на Министерството на промишлеността и труда е да

нареди съставянето на този планъ и пълната готовностъ на предприятията да го приложатъ при първа заповѣдъ.

4. Подготовка на работната ржка

Мобилизацията поглѣща единъ голѣмъ процентъ отъ най-работоспособнитѣ мжже. Отъ друга страна, военното време налага засилване на производството въ всички области. Поради това нуждата отъ работна ржка нараства извънредно много и, ако не се взематъ специални мѣрки въ това отношение, може да се дойде до една сериозна криза въ снабдяването.

Една отъ най-деликатнитѣ задачи при разрешаване на въпроса за работната ржка е разпредѣлението ѝ между войската и производственитѣ предприятия. Нужно е да се създаде пълна хармония между фронта и тила, като се отдѣлятъ възможно най-голѣмъ брой бойци, но винаги съ разчетъ да се оставятъ достатъчно работници и въ тила, за да могатъ да задоволяватъ нуждитѣ както на бойнитѣ части, така и на вътрешността. Много важно е да се предотвратятъ всѣкакви отклонявания отъ войската, защото съ това се влияе отрицателно върху духа на бойцитѣ, но не може и да се изоставятъ производственитѣ предприятия безъ специалисти, защото работата имъ ще спре и съ това ще се навреди най-първо на воюващитѣ. Всички ония, които могатъ да бждатъ замѣнени и подлежатъ на служба въ редоветѣ на войската, трѣбва да бждатъ свободни да се явятъ въ всѣки моментъ въ казармата. Ала тукъ трѣбва да се внимава да не става нужда да се връщатъ нѣкои специалисти отъ фронта, защото това създава впечатление у бойцитѣ, че може да става вреждане при заемане на тилнитѣ служби.

Необходимата работна ржка за въ производството се набавя главно отъ останалитѣ немобилизирани военнограждани отъ двата пола, като се използватъ съответно и тия, които не сж работили до това време. Използватъ се сжщо така бѣжанцитѣ, пленницитѣ и работницитѣ, които могатъ да се наематъ отъ чужбина. Едновременно съ това се увеличава и работното време въ разнитѣ предприятия.

Всички стопански предприятия, които ще работятъ презъ време на война, трѣбва да иматъ предварително установенъ своя мобилизационенъ съставъ отъ ръководенъ персоналъ, специалисти и работници. Назначението на личния съставъ въ всѣко предприятие се извършва отъ управата на сжщото, което е длъжно да узакони тия назначения, като изиска отъ Министерството на снабдяването да имъ се изпратятъ своевременно граждански мобилизационни назначения. Получилиятъ мобилизационно назначение въ едно предприятие не може да бжде мобилизиранъ другаде, макаръ и предприятието му да

не е още засегнато от мобилизацията. Злоупотребата с гражданското мобилизиране на лицата може да провали този добър начин за използване работната ръка, защото може да го обърне въ „ангария“.

Казаното дотук засяга еднакво и земеделското производство. Там Министерството на земеделието определя организацията на ръководството и цялата йерархия от ръководен персонал. То определя също така и отделните стопански единици, които трябва да подготвят своите мобилизационни планове така, както това правят отделните фабрики. Тия мобилизационни планове обхващат разпределянето на необходимата работна ръка, инвентара, добитъка, семената и др. и организацията на самото производство.

В мобилизационните планове на разните производствени предприятия се имат предвид намиращите се въ страната работници. Ония, които ще дойдат впоследствие като пленници, бължаници или като наети от чужбина, ще се разпределят допълнително от Министерството на снабдяването, по искането на разните снабдителни министерства.

От казаното дотук е ясно, че работната ръка не се дава въ ръцете на един централен орган, който да се грижи за нейната подготовка и разпределяне. Всяко министерство, всяка дирекция или отделно предприятие се попълва всяко за себе си от свободните от военно повикване граждани и подходящи за работата, която ще им се възложи. Министерството на снабдяването само регулира това ангажиране на работниците, разрешава споровете между разните министерства и др. предприятия и утвърждава назначенията, като дава съответни граждански мобилизационни назначения. Същото засилва работната ръка с пристигащите бължаници, пленници и др.

Много важно е да се създадат още от мирно време здрави работнически кадри, на които стопанството да може да разчита при мобилизация и на които държавата да може да се облегне с спокойствие и сигурност през тежките дни на войната. Необходимо е държавата да премахне положението на воюващи лагери между работници и работодатели и да създаде от тях напълно лоялни сътрудници за общото добро. Съответният режим, социалното законодателство въ страната, добрите условия за работа и преживяване ще създадат от работничеството една грамадна стопанска сила, вместо една постоянно димеща избухлива маса.

Производствените сили въ страната сж най-здравата ядка и сжщността на държавата. Затова режимът трябва да има предвид най-първо тях и да бжде установен най-вече с оглед на техните интереси, за да може да формира от кадрите им една здрава и въодушевена войска на фронта и друга — производствена, въ тила. Това трябва да бжде една от най-големите задачи на вътрешната политика.

5. Финансова подготовка

Финансовата политика на държавата се провежда непосредствено от Министерството на финансите. Първата неговя грижа е да финансира подготовката на войната. Това е една сериозна грижа, тъй като средствата, които сж необходими, за да се подготви държавата за война, сж едва ли не толкова, колкото сж необходими за самото й водене. Тази подготовка обхваща: 1) Обучението, въоръжението и снабдяването на войската, 2) Създаването на военна индустрия и набавянето на сурови материали или заместители за нея. 3) Набавянето изобщо на всички средства, които сж необходими за воденето на войната. 4) Организирането на източниците, от които ще се черпят средствата за воденето на войната. 5) Всички мерки, които трябва да влязат въ сила с настъпването на военното време, за да се запази стабилността на националната монета, на вътрешния и външния пазари.

Големата част от разходите по подготовката на войната, нормално, лягат върху бюджета, при съответното увеличение на данъците. Останалата част от разходите се покриват от вътрешни заеми, чрез съответно организираната посредническа банкова система за кредитиране на държавата. При нашите условия увеличението на данъците и вътрешните заеми може да се осъществи само при едно възможно най-големо засилване на земеделското, минното и индустриалното производство. Поради това финансирането и подготовката на войната у нас е преди всичко стопански проблем. Това обстоятелство подчертава още един път тесната връзка между стопанските министерства и необходимостта от обединението им под едно общо ръководство.

При отпускането на средствата за подготовката на войната е много важно те да бждат правилно разпределени между разните ведомства, за да може тази подготовка да бжде всестранна и напълно хармонична, защото войната не се води само от войската, а от цялата държава. Тук трябва да се има предвид, че всяко пестене на пари се изкупва с кръв въ самата война и че всички спестявания и всички ценности рухват, когато противниковият крак нагази родната земя. Добре е да се помни още, че на война парите сж нищо и че материалите сж всичко.

Следващата грижа на финансовото министерство е да осигури финансирането на самата война. То трябва да бжде готово с своите мобилизационни проекти далече преди войната, за да може да ги обмисли и разработи добре, защото войната е грандиозно дело и много сериозно предприятие, което трябва да бжде подсилено предварително с необходимите средства.

Доскоро богатството въ звонкови метали изразяваше военната мощ на държавата и бѣше предпоставката за активна политика на сѣщата. Златото бѣше първата необходимостъ за подготовката и воденето на войната, защото външнитѣ доставки можеха да се извършватъ само срещу този металъ и защото грамаднитѣ военни разходи вътре въ страната трѣбваше да иматъ достатъчно златно покритие, за да не се дойде до инфлация. Финансовитѣ теории отъ онова време сочеха заемитѣ като едно идеално покритие на военнитѣ разходи. Особено се препоръчваше използването на чуждестранния кредитъ, за да се постави стопанската сила на чужди страни въ служба на собственитѣ цели.

Благодарение на тия разбирания всѣки народъ, който искаше да воюва, трѣбваше да си осигури финансовата подкрепа на нѣкоя богата държава. Той трѣбваше да бжде готовъ, следъ това, да даде всички гаранции срещу получения заемъ. По този начинъ свѣтътъ бѣше поставенъ въ пълна зависимостъ отъ нѣколко богати държави. Последнитѣ държави въ здрава икономическа зависимостъ кредитиранитѣ страни и чрезъ това добиваха възможностъ да се мѣсятъ въ вътрешния имъ животъ дотолкова, та да могатъ да свалятъ и качватъ правителствата. Това имъ даваше възможностъ да ги използватъ впоследствие и политически и военно. Но Свѣтовната война развѣнча до голѣма степенъ златото. Тя показа, че може да се води продължителна война и безъ него и то при разходи, които надхвърлятъ всички представи, които можеха да сѣществуватъ върху почвата на дотогавашния опитъ. Разбра се, че всѣщностъ трудътъ е злато и че за външната размѣна могатъ да послужатъ продуктитѣ на труда така, както и самото злато. Поради всичко това въ днешно време външнитѣ заеми и златото не играятъ онази роля, която играеха въ миналото, ако и да не сѣ изгубили напълно своето значение.

Днесъ срѣдствата за подготовката и воденето на войната се добиватъ главно чрезъ **военнитѣ облагания и военнитѣ заеми**. Първата крачка къмъ осигуряването на тия заеми е широкиятъ кредитъ. Задачата на кредитната политика на държавата е да се вложатъ милиардни суми, за да се развържатъ производственитѣ сили. Когато колелото се завърти и се започне бързото обращение на капитала, тогава намиратъ приложение данъчното облагане и заемитѣ.

Последнитѣ войни показаха, че въ военно време и изобщо при провеждане на голѣми национални задачи е целесъобразно да се събиратъ колкото се може повече данъци за покриване на разходите. Тогава има едно голѣмо засилване на производството, бързо обращение на капитала и голѣми печалби. Справедливо е извънреднитѣ печалби, докарани отъ извънреднитѣ условия на войната, да се иззематъ. Данъкътъ

е най-лекото срѣдство за изземане на тия печалби, затова всички държави го използватъ широко. Въ днешната война **воюващитѣ покриватъ около половината отъ разходите си съ данъци**. При данъчнитѣ облагания, обаче, трѣбва да се има предвидъ, че първото условие за успѣшното водене на войната и за голѣмитѣ данъчни приходи е засиленото производство. Затова данъчнитѣ власти трѣбва да направятъ всичко възможно, за да поощрятъ това производство. Тѣхниятъ стремежъ трѣбва да бжде да получатъ голѣми данъчни приходи не толкова чрезъ високитѣ облагания на капитала, колкото чрезъ многократното му облагане при все по-голѣмото засилване на неговитѣ обороти.

Другата частъ отъ военнитѣ разходи се покриватъ съ вътрешни заеми. За да могатъ да се осигурятъ тия заеми, прибѣгва се до две основни мѣрки: **заковане на ценитѣ и ограничение на консумацията**. Когато се запазятъ мирновременнитѣ цени и се намали мирновременната консумация, всички ония парични срѣдства, които надминаватъ нормалното банкотно обращение и които сѣ отпустнати, „за да се завърти колелото“ на производственитѣ сили, ставатъ излишни, защото не могатъ да намѣрятъ употреба, нѣма за какво да бждатъ разходвани. Тия лишни суми държавата лесно може да прибира следъ всѣко ново заплащане на своитѣ поръчки и да образува отъ тѣхъ своя оборотенъ капиталъ за посрѣщане на разходите по воденето на войната. По този начинъ се избѣгва нуждата отъ печатане на нови парични знаци, не се наводнява пазарътъ съ много банкноти, а като послѣствие отъ това се отнема възможността на покупателната мощъ да причини злини чрезъ опититѣ си за запасяване и за повишение на ценитѣ.

За да се запазятъ ценитѣ и за да се ограничи консумацията, необходимо е Министерството на снабдяването да туря на материалитѣ отъ първа необходимостъ и да ги разпредѣля правилно между гражданитѣ. Всѣка мѣрка на това министерство, която не е подсикурена чрезъ съответни запаси, остава книжна, убива вѣрата въ управата и принуждава народа да се грижи самъ за своето снабдяване.

Новото време и новитѣ режими изобщо погледнаха на парата не като на срѣдство за забогатяване и експлоатация, а като на обществено благо, като на държавно гориво за поддържане въ ходъ стопанската машина, за осигуряване на производството, нужно на войната. Затова тѣ пустнаха въ обращение голѣми суми за засилване на производството, но намѣриха веднага начинъ да иззематъ тия суми чрезъ заеми или данъци, да ги пустнатъ наново въ обращение и така да поддържатъ непрекъснато производството и снабдяването на войската, населението и стопанството. Така тѣ пустнаха въ обращение нѣколко пжти повече банкноти отколкото въ

мирно време, но намѣриха начинъ да обезвредятъ онази частъ отъ паричното обращение, за която липсваше покритие въ блага, чрезъ ограничение на консумацията, фиксиране на ценитѣ и прибиране на лишнитѣ банкноти отъ пазара.

Отъ казаното по-горе явствува, че финансирането на войната е въ най-тѣсна зависимостъ и подчиненостъ на производствената и снабдителна дейностъ въ страната. Става ясно, че финансовата политика може да бѣде проведена цѣлостно и резултатно само като се координира съ дейността на останалитѣ стопански министерства и отъ единъ централенъ органъ.

Все пакъ, за да могатъ да се набавятъ срѣдствата, които сж необходими за водене на войната, първото условие е властѣта да се ползува съ довѣрието на маситѣ, за да могатъ последнитѣ да ѝ повѣрятъ излишнитѣ си суми. Необходимо е да се засили производството до максимални размѣри и да се проведатъ всички ония ограничения, които сж необходими, за да се създадатъ излишнитѣ суми. Най-после необходими сж компетентни и дейни стопански органи, които да бждатъ подготвени за своята дейностъ далече преди войната, и то не само теоретично, но и практически.

Безспорно е, че войната не ще пропадне отъ недостига на пари въ брой. Тя не ще може да бѣде спечелена и само съ златнитѣ кюлчета, толкова много възпѣвани въ миналото. Но грѣшкитѣ въ политиката на паричнитѣ срѣдства сж отъ естество да предизвикатъ такова разклащане на националното стопанство, че довѣрието на народа да се убие и да се застраши дори и извоюваната военна победа.

6. Подготовка на транспорта

Транспортътъ е сжщо така единъ отъ голѣмитѣ въпроси, които трѣбва да бждатъ уредени своевременно, защото съ започването на войната нуждата отъ превозни срѣдства се увеличава извънредно много. Увеличението идва отъ угълѣменитѣ нужди на войската и отъ засиленото производство въ страната. Понѣкога то е толкова голѣмо, че прехраната, отоплението и изобщо снабдяването на населението е по-скоро въпросъ на транспортъ, отколкото на намиране на необходимитѣ материали. Затова транспортътъ трѣбва да се развие и подготви за своята голѣма задача далече преди войната. Грижата за тази подготовка има Министерството на желѣзницитѣ, затова въ негово подчинение трѣбва да бѣде желѣзнопътниятъ, водниятъ и моторниятъ превози.

Често пѣти се е гледало на ж.пѣтния и моторния превози като на конкуриращи се срѣдства, които се изключватъ едно друго. Поради това въ миналото се е идвало често до

взаимни борби, които сж прѣчели за развитието особено на зараждащия се моторенъ превозъ. Последниятъ обикновено е билъ потисканъ, защото е поевтинявалъ транспортътъ. Днесъ за днесъ е явно за всички, че това поевтиняване не само че не е вредно, но че то е първото условие за развитието на народното стопанство и че разрастналитѣ се производствени стопанства ще дадатъ много по-голѣми приходи на страната отколкото заскѣпения превозъ. Съ огледъ на това Министерството на желѣзницитѣ трѣбва да развие транспортнитѣ срѣдства до възможния максимумъ, като комбинира ж.пѣтния, водния и моторния превози по такъвъ начинъ, че да се получи най-бързо и най-евтино разнасяне на стокитѣ. Достатъчно засилениятъ отъ мирно време транспортъ ще може да задоволи военновременнитѣ нужди на войската и населението и ще спести една отъ голѣмитѣ грижи на държавното ръководство въ труднитѣ времена на войната. Не бива да се забравя, обаче, че първото условие за засилване на моторния превозъ е добрата пѣтна мрежа. Последната трѣбва да се развие широко още и защото по добритѣ пѣтища влизатъ най-лесно и културата и благосъстоянието.

Една голѣма частъ отъ превознитѣ срѣдства — за експлоатацията на ж. п. линии, за поддържане на воднитѣ съобщения и обслужване на главнитѣ автомобилни съобщения трѣбва да сж държавни. Но трѣбва да се направи всичко, за да се поощри и частниятъ починъ въ това отношение. Намалението на вноснитѣ мита, на разнитѣ данѣчни облагания и др. ще даде възможностъ да се наводни страната съ моторни превозни срѣдства, които ще улеснятъ стопанството съ евтиния превозъ и ще стоятъ на разположение на държавата, когато войната захлопа на границитѣ ѝ.

Важна грижа на Министерството на желѣзницитѣ е да подсигури превознитѣ срѣдства съ горивни, смазочни материали и запасни части. Задължителнитѣ запаси, които разнитѣ представителства и търговци трѣбва да държатъ на складъ, могатъ да улеснятъ въ значителна степенъ разрешението на този въпросъ. Ала най-сигурното срѣдство за това е националното гориво. Всички превозни срѣдства трѣбва да бждатъ готови да преминатъ, при първа нужда, къмъ него.

Не по-малка грижа на министерството трѣбва да бѣде подготовката на необходимия технически персоналъ и работилници за поправката на превознитѣ срѣдства. Тази подготовка не представя нѣкаква трудностъ, но иска време. Затова тя трѣбва да започне своевременно и дълго преди войната. И тукъ държавата и частниятъ починъ трѣбва да отиватъ успоредно, за да могатъ да задоволятъ нарастналитѣ нужди на войната.

Частнитѣ превозни срѣдства еднакво както и държавнитѣ сж национално богатство, което трѣбва да се поддържа

въ пълна исправност. Затова Министерството на железниците трябва да упражнява пълен контрол върху тях, за да е сигурно, че ще може да разчита на тях, когато нуждит наложат това.

Превозните средства, които влизат въ състава на войсковите съединения, се мобилизират от войсковите части. Всички останали се поставят въ положение на военновременна готовност от Министерството на железниците. Последното трябва да има подробно разработен план за мобилизацията, въ който да бъдат предвидени и разпределени точно превозните средства, личният състав, горивните материали, запасните части, работилниците, прехраната и пр.

Всички нужди от превоз на разните министерства, на войската, на населението и стопанството се задоволяват от Министерството на снабдяването, при което трябва да има представители на всички ведомства. Въ всички случаи се дава преимущество на военните превози. Заради тях въ някои случаи всичко друго може да спре.

В. ВОЕННА ПОДГОТОВКА

Войската е инструмент на политиката, от което следва, че последната ще бъде толкова по-улеснена въ своята дейност, колкото този инструмент е по-дееспособен и по-мощен. Въ международните спорове всеки от партньорите е силен толкова, колкото е силна военната мощ, на която той се обляга. Затова държавникът трябва да има винаги предвид този инструмент и винаги да си задава въпроса: е ли той на висотата на положението си, за да разреши задачите, които биха му се възложили, и какво трябва да се направи, за да стане напълно годен за тази цел. Той не бива да оставя грижите въ това отношение да паднат само на военните — на техниците, защото подготовката на войната не е само техника, защото тази подготовка трябва да отива винаги успоредно съ целите, които държавничеството си е поставило, и защото за нейното изпълнение трябва много средства и усилия на всички държавни институти.

Военната подготовка на държавата обема: подготовката на бойните части, снабдяването на войската и нейната мобилизация.

1. Подготовката на бойните части

Числеността на войската и пропорцията на разните родове войски е първият въпрос, който се слага на разискване, когато се говори за подготовка на бойните части.

Едно силно течение, застъпено от италианския генерал Дуе, настояваше да се даде предимство на в. сили. Според него земните и морските войски трябва да останат като второстепенни, само за отбрана и осигуряване на завладяното от в. сили, които имат, а въ бъдеще ще имат още по-широки възможности въ това отношение. Въздушните сили сж въ състояние да извършат нападения от такъв масщаб и съ такава мощ и бързина, каквато досега другите войски не могли да извършват. Те могли да обходят всички укрепени позиции и всички естествени или изкуствени прегради и да ударят най-чувствителните места от неприятелската територия. Те могат да извършат сами разузнаване, представят от себе си хвърчаща пехота и артилерия, бързоподвижни обози и транспорти за войски. Опитът от войната, обаче, показва, че при всички свои великолепни качества в. сили още не биха могли да бъдат главният род войска. Тяхните бомбардировки, колкото продължителни, колкото и мощни да сж, остават безплодни, ако земните войски не овладяват слисания противник. Въздушните транспортни и парашутните десанти сж твърде ефективни, ала като помощно средство при главните действия на земните войски. Следователно въздушните сили сж се приравнили по значение съ другите родове войски, но не могат още да ги изместват, и ще действуват и въ бъдеще съвместно съ тях и въ тяхна помощ.

Друго течение, застъпено от мнозина, настояваше да се действува почти изключително съ механизирани и моторизирани войски. Според неговите поддръжници тия войски имат преимущество, че се движат бързо и могат да преодоляват лесно и съ малко загуби огъня на днешните многобройни отбранителни оржия и укрепени позиции. Съ сравнително малко такива сили може да се проникне бързо въ неприятелското разположение, да се смачка противниковата съпротива и да се свърши войната въ кратко време. Те ще могат да проникват бързо въ дълбокия тил на вражеското разположение и чрез неговото разтройване да ни върнат въ едновременните безкръвни победи — победите чрез маневриране към чувствителните места на противника. Чрез тия войски ще може да се намалят днешните огромни войскове маси, ще се намалят грамадните средства за задоволяване на тяхните нужди и ще се ускори значително победата. Ала тия войски имат и твърде слаби страни: не могат да водят упорита отбрана, машините им скоро остаряват, бронеизтребителните оржия сж твърде ефикасни срещу тях, снабдяването им е много трудно, а останали без гориво, те сж просто желяза. Затова опитът и тука показва, че не ще може да се отиде към едно крайно разрешение на въпроса и че бронирани и мо-

торизирани части ще си останат като подѣления на земните войскове съединения. Последните, засилени съ всички модерни оржжия, ще играят, както и въ миналото, главната роля.

Явява се въпросът, каква да бжде числеността на войската, защото грамадните войски сж мжноподвижни и малко пригодни за бързи и решителни действия и защото, малките, но елитни войски, попълнени съ млади хора, въоржжени и подготвени най-модерно, могат да маневрират леко и да постигнат много бързи и решителни резултати. Въ това твърдение има много нѣщо вѣрно, ала малката войска е винаги по-слаба отъ по-големите и сжщо така като нея подготвени въ морално и материално отношение. Ето защо това течение, както и двете споменати по-горе се ценят днесъ само поради заслугите си да изтъкнат възможностите на въздушните сили, на бронираните части и на елитните войски, да уяснят проблемите, свързани съ тяхната употреба, и да ги вкарат по-широко и по-умѣстно въ действие, съвмѣстно съ другите видове войски. При разни други условия числеността играе голяма роля, затова стремжът на всѣка държава трѣбва да бжде да подготви възможно по-много-числена войска за война. Ония държави, които разчитат на една свѣткавична война, трѣбва да имат готова тази войска още въ началото на войната, модерно снабдена и подпомогната отъ една мощна индустрия, готова да я снабдява съ всички необходими материали за една такава война. Държавите, които разчитат на войната на изтощение и следователно имат възможност да изчакват, могат да подготвят нуждната си войска и да я снабдят модерно въ последствие. При разрешението на въпроса по единия или другия начинъ не трѣбва да се забравя, че е винаги полезно да се вкарат въ войната по-многобройни войски, но че въ това отношение не бива да се отива до увлѣчение. Не бива да се вкарват само големи маси, безъ да се държи сметка за модерното имъ въоржжение и стѣкмяване, защото така тѣ ще бждат само добро пушечно месо за днешните огнени мелници. Съ огледъ на това стремжът трѣбва да бжде да се подготви всичко, което е годно да носи оржжие, да се вкарват въ войната възможно повече войскове съединения, но никога повече отъ онова, което може да бжде модерно въоржжено и стѣкмено; отъ онова, което може да бжде придружено отъ достатъчно възд. сили, бойни коли, артилерия и моторни превозни срѣдства.

Мирновременните кадри иматъ най-голямото значение за качеството на войската. Колкото е по-голяма тяхната численост, колкото е по-голямъ броятъ на мирновременните части, толкова е по-голяма бойната стойност на мобилизираните

войскове съединения. Затова стремжът е мирновременните кадри да бждат разширени до най-големия максимумъ, който биха позволили финансовите възможности на страната. И ако въ това отношение се срѣщатъ нѣкакви прѣчки за уголямването на общата численост, тогава се прибѣгва до създаването поне на единъ достатъчно голѣмъ корпусъ отъ офицери и подофицери за всички родове войски. Опитътъ показва, че тия офицери и подофицери не трѣбва да се прѣскатъ по всички паланки на страната, защото съ това се прѣчи на тяхната подготовка въ учебно и духовно отношение. По-плътните полкове даватъ възможност да се произвеждат занятия при обстановка по-близка до бойната и да влияятъ по-добре върху самочувствието на командния съставъ. Голѣмите полкове даватъ възможност да се създадатъ напълно подготвени и въодушевени офицери и подофицери, което е по-важно, отколкото да се създадатъ още отъ мирно време всички военновременни части, но съ намаленъ съставъ и при едно съвсемъ анемично сжществуване.

Офицерският кадъръ трѣбва да бжде избранъ най-щателно, защото каквито сж офицерите, такива сж и войниците. И това не е трудно, защото офицерското призвание привлича мнозина. Мѣрката при този подборъ сж качествата, които трѣбва да притежава модерниятъ офицеръ. Тия качества сж много: мъжество, смѣлостъ, постоянство, твърдостъ, интелигентностъ, умъ, поемане отговорностъ, честолюбие, славолюбие и др. Не всѣко отъ тяхъ, обаче, се подава на проверка. Затова при подбора на кандидатите днесъ се поставя една по-ограничена, но съвсемъ ясно подчертана целъ: да се създаде отъ всѣки офицеръ единъ здравъ, въодушевенъ и културенъ командиръ. Здравъ, за да може да върви винаги предъ подчинените си; въодушевенъ, за да води последните, при всички обстоятелства, следъ себе си и културенъ, за да може да се справи съ всѣка обстановка, защото никоя академия не може да го научи да се справя съ всички обстановки.

Една отъ първите грижи на военното командване е да подбере добре материала, който трѣбва да се изучава, и да го разпредѣли правилно между военното училище и разните курсове въ последствие. Чрезъ това разпредѣление се избѣгва претрупването на юнкерите съ материалъ, който може да се мине въ последствие, а и курсовете за дружинни, полкови и дивизионни командири ставатъ по-интересни, защото въ тяхъ се учи нѣщо ново и свързано съ длѣжността, която предстои да се заеме. Така остава повече време да се поработи върху общата култура на кандидатите за офицери, върху тяхното възпитание и върху развитието на водаческите имъ способности. За взводния и ротния командири не сж толкова необходими знания, колкото умение; не сж нуждни

толкова стратегически и тактически познания, колкото здравъ разумъ, здрави нерви, въодушевление и способност да водят хората си на смъртъ. Затова развитието тъкмо на тия способности у младия офицеръ се поставя като главна целъ на военното училище, а все по-голѣмитѣ познания, които сж необходими за по-горнитѣ длѣжности, се оставя да се придобиятъ съ течение на службата и въ следващитѣ курсове.

Опитътъ показва, че на висшитѣ офицери трѣбва да се дадатъ специални познания по стратегия и политика: вътрешна, външна и стопанска. Тѣ трѣбва да се запознаятъ съ социалнитѣ проблеми и съ режима въ страната, за да могатъ да разрешаватъ държавнически всички въпроси, свързани съ подготовката на държавата за война и съ самото водене на последната. Тѣсната връзка между политиката и стратегията налага на държавника да познава добре войната, но и на военния — да бжде запознатъ съ политиката. Голѣмиятъ командиръ не може да остане съвсемъ откъснатъ отъ политическитѣ събития на нашето време. Нѣщо повече — поради преходнитѣ времена, които преживява човѣчеството днесъ, поради неговото лутане въ идейно отношение и поради развихренитѣ политически и съсловни борби не само висшитѣ началници, но изобщо командиритѣ отъ цѣлата йерархия не могатъ да останатъ откъснати отъ политическитѣ събития на нашето време. Офицерътъ не трѣбва да се занимава съ политика, но той не може да се затвори за идеитѣ, които изпълватъ нашия политически животъ, защото онзи, който не е схваналъ добре народнитѣ тежнениа, идейнитѣ борби и обществения животъ въ страната, той никога не ще съумѣе да вземе въ рѣцетѣ си тия, които утре ще води на смъртъ. Нѣщо повече — промѣкналитѣ се въ войската фанатизирани привърженици на други идеи ще иззематъ подчиненитѣ му.

Едно отъ най-сигурнитѣ срѣдства, за да се издигне висшето командване въ качествено отношение, е редовното авансиране и добриятъ подборъ. Подборътъ е улесненъ отъ обстоятелството, че офицерскитѣ длѣжности се намаляватъ, колкото се отива по-нагоре по военната йерархия: така, отъ единъ випускъ отъ 100 души, могатъ да взематъ полкове само 30 — 40 човѣка, дивизия — 4—5, а армия — само единъ. На този подборъ и на редовното авансиране въ последнитѣ години се държи твърде много. То стана възможно следъ като се разреши по единъ задоволителенъ начинъ въпросътъ за обезщетението на офицеритѣ, които трѣбва да бждатъ уволнени, за да се създаде редовното, макаръ и бавно, изкачване по йерархическата стълба. Защото незадоволителното разрешение на този въпросъ би намалило неминуемо кандидатитѣ за постъпване въ военното училище и възможността за добъръ подборъ. Независимо отъ това, то би създадо и недо-

волни запасни офицери, които не биха могли да бждатъ използвани съ успѣхъ при мобилизация.

Подофицерътъ е единъ образцовъ войникъ и прѣвъ помощникъ на офицера. Той е непрекъснато между войниците, има възможностъ да ги познава основно, да следи всѣка тѣхна стѣпка и да имъ влияе най-ефикасно. Поради това всички войски прибѣгватъ до тѣхната помощъ най-широко, като правятъ дори всички отдѣлѣонни командири свръхсрочни подофицери. Чрезъ това цѣлата войска се раздѣля на малки клетки отъ по десетина войника, всѣка отъ които си има по единъ сигуренъ водачъ. Този водачъ поддържа духа и дисциплината и командува отдѣлението си въ най-опасната зона на огъня, когато никаква друга команда не може да дойде отгоре. Така отъ цѣлата войска се създава единъ солиденъ воененъ организъмъ отъ здрави клетки, който е годенъ да премине презъ всички изпитания на войната и да изтрае до край, колкото и продължителна да е тя.

За да може да изпълни своята задача, подофицерътъ трѣбва да бжде здравъ, преданъ, въодушевенъ и природно интелигентенъ. Затова тия качества се иматъ предвидъ, когато се избиратъ и подготвятъ подофицеритѣ за тѣхната дейностъ. Но, за да може войската да се облекне съ сигурностъ на единъ здравъ подофицерски кадъръ, необходимо е всички командири да се проникнатъ отъ разбирането, че този кадъръ трѣбва да бжде впрегнатъ всецѣло въ изпълнението на своитѣ длѣжности, за да се упражни, за да свикне и се вживѣе въ своитѣ функции и, най-после, за да се изпитатъ и отстранятъ съ време ония, на които службата не се подава. Неговата роля за поддържането на духа, дисциплината и устойчивостта на войската е извънредно голѣма, затова всички трѣбва да се отнасятъ съ най-голѣма сериозностъ къмъ подбора и пълното използване на подофицеритѣ.

Войниците сж масата, която води войната и печели боеветѣ. За да може да се разчита напълно на тѣхъ, тѣ трѣбва да идватъ въ казармата подготвени да съдействуватъ на държавната управа при постигане целитѣ на народа. Трѣбва да идватъ като убедени защитници на родината и режима, за да остане да се учатъ въ казармата само какъ да защитаватъ последнитѣ.

Всичко годно да носи оржие трѣбва да мине презъ казармата, за да бжде готово да се яви подъ знамената въ случай на нужда. Но опитътъ показва, че другородцитѣ и фанатизирани привърженици на други режими нѣматъ мѣсто въ войската. Тѣ нѣматъ никакви интереси и нищо не стимулира тѣхната дейностъ, затова биха били по-скоро вредни отколкото полезни за спечелване на войната.

Когато войнишката маса произхожда отъ едно общество, което е задоволено напълно отъ режима и което има всички интересъ да го пази, тя се командува лесно. Все пакъ сегашниятъ войникъ е по-интелигентенъ и много по-взискателенъ отъ едновременно. Затова отъ днешния командиръ се иска да се подготви да държи хората си въ ръце не толкова чрезъ мундщровката и строгитъ санкции на законитъ, колкото чрезъ сърдечната, чрезъ духовната връзка, чрезъ убедителността на словото и личния примѣръ. Отъ него се иска да приобщи подчиненитъ си и да образува заедно съ тѣхъ едно неразривно цѣло, готово да премине презъ всички изпитания на войната. Нѣщо повече — опитътъ показва, че командирътъ трѣбва да бжде готовъ да даде примѣръ за продължителна издръжливостъ, защото днешнитъ войски трѣбва да сж въ състояние да изтрайватъ дълго време и на най-големитъ напрежения.

Организацията на войската е сжщо така единъ отъ голѣмитъ въпроси, които засѣгатъ военната подготовка.

Много важно е да се прецени добре значението на всѣко едно отъ оржията и срѣдствата за воюване въ модерния бой, за да се предвидятъ въ съответната пропорция. Важно е сжщо така предвиденитъ оржия и срѣдства да се организиратъ въ войскови съединения по такъвъ начинъ, че да дадатъ най-добрата възможностъ за взаимодействие и най-големия рандеманъ.

Дългиятъ опитъ е установилъ известенъ типъ войскови съединения, ала последнитъ не сж неизмѣнни и трѣбва да се приспособяватъ къмъ новитъ оржия и новитъ начини на действие. Поради това военното командуване следи новоститъ и прави всичко възможно, за да ги прилага въ войската, за да може последната да отговори винаги на най-новитъ изисквания на войната. Особенъ интересъ засега представя възд. сили, бойнитъ коли, бронезтрѣбителнитъ оржия, противовъздушнитъ оржия, парашутнитъ части, голѣмокалибрената артилерия и специалнитъ шурмови подѣления. Пропорцията имъ, както и тѣхната организация, трѣбва да бждатъ съобразени съ мѣстнитъ условия и възможности, ала съ единъ постояненъ стремежъ да се вкарватъ въ боя възможно повече машини, за да се поставятъ на унищожителния огънь на противника възможно по-малко бойци. Опитътъ е установилъ, че колкото по-малко човѣшки жертви се даватъ, толкова по-лесно се запазва духътъ и толкова по-продължително може да се води борбата.

Особенъ интересъ, съ огледъ организацията на войската, представятъ и новитъ начини на действие. Днешнитъ обширни фронтове, наситени съ силни отбранителни оржия и организирани въ голѣма дълбочина, не могатъ да бждатъ отмѣстени назадъ съ фронтални атаки. Затова се прибѣгва до

пробивнитъ действия и до свързването на тия пробиви, съ целъ да се получи окръжаване и унищожение на противника. Цѣлата организация на войсковитъ съединения днесъ е насочена къмъ това да задоволи най-добре изискванията на този начинъ на действие, както и да позволи най-ефикасното противодействие на сжщия.

Бойната подготовка на войсковитъ съединения е една отъ сжщественитъ задачи на войсковото командуване. Особени подѣления отъ генералнитъ щабовете следятъ новоститъ, приспособяватъ ги къмъ мѣстнитъ условия и ги предлагатъ за прокарване въ войската. И тукъ, както при въоръжението и организацията, се внимава твърде много, защото днешнитъ времена сж такива на голѣми изненади и защото всѣко закъснение въ това отношение може да бжде катастрофа за войската. Това видѣхме и въ Полша, и въ Франция, и въ Югославия.

Особеното днесъ е, че сж изоставени методичнитъ действия, свързването на голѣмитъ фронтове въ едно цѣло и настѣплението на последнитъ отъ линия къмъ линия. Днесъ, както и по-рано, главното командуване свързва дейността на голѣмитъ войскови съединения въ една цѣлостна операция, ала безъ да държи на лакътната връзка. Напротивъ, всѣко съединение, всѣка войскава частъ отива предъ себе си къмъ дадения обектъ, безъ да се придържа къмъ съседа си и безъ да мисли за фланговетъ си, защото за тѣхъ мисли по-горното командуване. Днесъ за успѣха се разчита преди всичко на бързитъ, слисващитъ и изненадващи действия. Шуки, бойни коли, шурмови подѣления, парашутни части, артилерия и пехота действуватъ и си съдействуватъ най-често по собственъ починъ съ огледъ само на поставената крайна целъ. Сжщото важи още повече за отбраната, гдето починътъ е въ ръцетъ на атакуващия и гдето нѣма време за дълги чакания на разпореджания отъ горе. Съ огледъ на това частитъ се готвятъ да действуватъ самостоятелно и съобразно съ обстановката. Тѣ се обучаватъ да не се плашатъ за фланговетъ си, а да ги пазятъ, като застрашаватъ противниковитъ съ своето дълбоко проникване въ неговото разположение. Тѣ се готвятъ да се съпротивяватъ съ твърдостъ и тогава, когато сж окръжени отъ всички страни, за да могатъ да спиратъ противника, да го разпокъсватъ и да даватъ време на резервитъ да проявятъ своя ефектъ.

Много е важно команднитъ щабовете да познаватъ основно новитъ начини на действие, за да не се смущаватъ отъ тѣхната забърканостъ, а напротивъ — да могатъ да използватъ тази забърканостъ, за да разстроятъ и биятъ противника по-лесно. Сжщитъ привикватъ постепенно да мислятъ, да предвиждатъ и да действуватъ съ темпа на моторизиранитъ части и съ преходитъ отъ 40 до 100 клм. въ день, за да не

бждатъ изпреварвани отъ събитията и за да не губятъ почина отъ ржцетъ си.

За да могатъ голѣмитъ командири и тѣхнитъ шабове да се подготвятъ за воденето на една модерна война, тѣ трѣбва да се фамилиаризиратъ съ новитѣ условия на действие. А това може да стане само чрезъ дълги упражнения. Колкото скъпо и да струватъ тия упражнения, колкото неудобства и да създаватъ тѣ за населението и стопанството, трѣбва да се направятъ, защото подготвеността на голѣмитъ командувания ще спести много кръвъ и защото тѣхната готовност може да провали героизма и себеотрицанието на войскитѣ.

2. Снабдяване на войската

Снабдяването е единъ отъ сжщественитѣ въпроси въ връзка съ подготовката на войната.

Войската трѣбва да бжде снабдена съ най-новитѣ оржжия и срѣдства за водене на войната — това е стремежътъ на всички държави днесъ. Общото количество и процентътъ на тия срѣдства въ войскитѣ на малкитѣ държави може да не бждатъ сжщитѣ, както въ войскитѣ на голѣмитѣ индустриални страни, но все пакъ стѣкмяването трѣбва да бжде до такава степенъ обновено, та войската да се чувствува напълно модерна и да може да воюва по най-новитѣ способности. Ако не всички модерни оржжия могатъ да бждатъ набавени, тогава се набавятъ поне ония, които сж необходими, за да може да се противопостави войската на новитѣ противникови срѣдства, за да не се почувствува безпомощна срещу тѣхъ. Защото, ако това чувство обладае бойцитѣ, войната ще бжде бързо и неминуемо загубена.

Една отъ най-голѣмитѣ грижи на снабдителнитѣ органи е да осигурятъ напълно притока на бойни припаси, за да иматъ възможность бойнитѣ части да ги употребяватъ безмилостно. Въ време на война всичко може да се пести, но бойнитѣ припаси и храната на войника не. Само при тия условия боецътъ ще има вѣра въ командването и собствениѣ сили и ще отива съ решителность и устремъ въ боя. Вѣрно е, че на война побеждава преди всичко духътъ, но опитътъ показва, че духътъ се издихва твърде бързо при голѣмитѣ технически преимущества на противника и понесениѣ голѣми загуби.

Оржжието се набавя въ голѣмата си частъ преди войната. Бойнитѣ припаси и другитѣ консумативни материали се осигуряватъ отрано, въ по-голѣми или по-малки количества, въ зависимостъ отъ възможноститѣ за набавянето имъ презъ време на войната. Ако родната индустрия е силно развита или притокътъ отъ чужбина е осигуренъ, тогава запаситѣ

могатъ да бждатъ по-малки. Нѣма ли налице тия обстоятелства, отъ тѣхъ се правятъ голѣми запаси, колкото и да струва това запасяване.

Срѣдствата за воюване се съобразяватъ съ условията, при които ще се води бждещата война. Ако ще трѣбва да се срещне въоръжената сила на една морска държава, тогава се развиватъ флотътъ, подводницитѣ и торпилоносачното въздухоплаване. Ако ще трѣбва да се преминаватъ силно укрепени линии, тогава се набавя повече тежка артилерия, парашутни части, бойни коли, шурмово въздухоплаване и т. н.

Малкитѣ държави, които иматъ слабо развита индустрия, уреждатъ снабдяването на войската си отъ други индустриални страни срещу размѣна съ собствени произведения. Въ този случай политиката трѣбва да осигури за сражаванитѣ се войски фабрицитѣ на нѣкоя приятелска страна.

Държавното ржководство взема предвидъ всички възможности и използва всички начини и срѣдства, за да въоржжи войската си напълно задоволително. Естествено, не бива да се разстрои държавата стопански, за да се намѣрятъ срѣдства за войската, защото не държавата е създадена, за да служи на войската, а тъкмо обратното. Независимо отъ това, безполезно е да имаме една модерно въоръжена войска при единъ изгладнѣлъ и недоволенъ народъ и при едно стопанство, което не може да я снабдява. Затова срѣдствата на страната се разпредѣлятъ хармонично и по реда на тѣхната важность между всички министерства. Следъ това, като се установи, какво може да се даде на войската, установява се числеността на последната, като се има предвидъ, обаче, една модерно снабдена войска. Ако тази войска не е достатъчна за постигане на поставенитѣ цели, държавното ржководство трѣбва да изчака по-благоприятни времена. Ако ли войната не може да се отлага, то трѣбва да се потърси помощъ отъ приятелитѣ и съюзницитѣ. Такива могатъ да се намѣрятъ по-лесно, а и на успѣхъ изобщо може да се разчита по-скоро при една макаръ и малка, но стегната и модерна войска, отколкото при една грамадна, но застарѣла и останала назадъ въ всѣко отношение въоръжена сила.

3. Мобилизация на войската

Мобилизацията на войската е дейность, която се подготвя сжщо така преди войната.

Подготовката се състои най-първо въ разработването на единъ планъ, по който тя ще премине отъ мирновременното къмъ военновременното си положение. Този планъ, разработенъ въ най-голѣмитѣ си подробности и отъ всички подѣления на войската, очертава не само пжтя, по който ще

се извърши мобилизацията, но и онѣзи мѣроприятия, които трѣбва да се предприематъ, за да се осигури тази мобилизация. Въ него се указва дейността на всѣки единъ участникъ въ мобилизацията. Тамъ се виждатъ всички нужди отъ оржжие, облѣкло, снаряжение и др. срѣдства, които трѣбва да се набавятъ. Най-после той дава поводъ и възможностъ да се обмислятъ и проконтролиратъ всички мѣрки, за да се осигури и ускори преминаването на войската въ военно положение.

Първиятъ въпросъ, който се урежда съ плана, е мобилизацията на личния съставъ. По начало на войската се дава преднина при разпредѣление на гражданитѣ за служба на фронта и въ тила. Най-младитѣ и най-здравитѣ попълватъ бойнитѣ части, защото тамъ напрежението е най-голѣмо. Нѣщо повече: при мобилизация всички отъ наборитѣ, опредѣлени за войската, трѣбва да влѣзатъ въ казармата, за да се чувствува, че властта действува справедливо, и за да се вижда еднаквата готовностъ на всички граждани да се жертвуватъ за родината. Отъ съслужившитѣ може да липсватъ само ония, за които е явно, че не могатъ да бждатъ замѣнени безъ вреда на самитѣ бойци на фронта или на тѣхнитѣ семейства.

Всѣки запасенъ трѣбва да знае своевременно своето мобилизационно назначение. Освенъ това началстващитѣ лица трѣбва да бждатъ запознати съ предстоещата си работа, за да могатъ да приематъ пристигащитѣ запасни напълно ориентирани и готови. Ако обстоятелствата позволяватъ, добре е частитѣ да произведатъ и маневри въ състава, съ който имъ предстои да влѣзатъ въ бой.

Щатовецѣ за превознитѣ срѣдства и добитѣкъ се попълватъ цѣлостно. Такива може да липсватъ въ вътрешността, но не и въ войската. Последната трѣбва да бжде напълно снабдена, защото боятъ може да се води само съ добре нахранени войници и оржжия. Още повече, че липситѣ въ вътрешността не се чувствуватъ така болезнено, а може и никакъ да не се чувствуватъ, ако се увеличатъ работнитѣ часове. Това може да стане съвсемъ безболезнено, като се знае, че бойнитѣ части работятъ денонощно и при много по-трудни условия.

Мобилизацията може да се счита готова, когато, освенъ това, тя е подсигурана съ облѣкло и снаряжение. Нѣкога можеше частъ отъ мобилизиранитѣ запасни да тръгнатъ съ свое облѣкло. Днесъ това би деморализирало не само облечената неформено частъ, но би убило вѣрата на всички, които биха срещнали тази частъ.

Днесъ не може да става дума и за нѣкакво компромисно разрешение на въпроса за недостигащото оржжие. Полувооръженитѣ части въ модерната война сж само пушечно месо и не представятъ никаква опасностъ за противника.

Затова днесъ трѣбва да се мобилизирватъ само толкова части, колкото могатъ да бждатъ въоръжени напълно модерно.

Единъ важенъ въпросъ, който трѣбва да се разрешава предварително, е да се извърши ли мобилизацията на всички сили едновременно, или по ешелонно. Особено като се има предвидъ, че днешнитѣ войни сж продължителни, крайно изтощителни и иматъ нужда отъ резерви за постоянно попълване на загубитѣ.

Нормално, ония държави, които иматъ възможностъ да водятъ една продължителна война на изтощение, не само мобилизирватъ, но и подготвятъ своята войска по ешелонно, дори и следъ обявяването на войната. Другитѣ, които разчитатъ на свѣткавичната война, подготвятъ и мобилизирватъ цѣлата си войска веднага и въ единъ ешелонъ. Най-новитѣ поуки въ това отношение показватъ, че всѣка държава трѣбва да бжде готова да мобилизира всичкитѣ си сили въ първия ешелонъ, като остави въ резервъ и за подхранване на войната само следващитѣ набори, складовецѣ съ сурови материали и пълната производствена готовностъ на индустрията. Ако условията не налагатъ пълното напрежение на силитѣ, може да се премине къмъ мобилизация по ешелонно и въ зависимостъ отъ хода на войната. Но готовността за мобилизация на всички сили трѣбва да съществува дори и за изключително морскитѣ държави: Америка и Англия, разчитаха за отбраната на своитѣ задморски колониални владения изключително на своитѣ флоти и на ешелонната подготовка и мобилизация на своитѣ земни и въздушни войски. Япония, обаче, удари ненадѣйно и твърде чувствително тѣхнитѣ морски сили, оголи отбраната на владенията имъ и ги зае безъ особени трудности. Вѣрно е, че войната не е още свършена и че предстои може би многогодишна борба за тия владения. Но цѣлата тази борба щѣше да бжде лишна и може би нѣмаше да се дойде до война, ако Америка и Англия бѣха готови съ земнитѣ си и въздушни войски, така както и съ своя флотъ.

При мобилизацията на следващитѣ ешелони ще трѣбва да се избѣгва голѣмата импровизация. Да се сформирватъ части безъ добро командване и безъ достатъчно оржжие значи да се самоизлѣгваме, че правимъ нѣщо. Затова къмъ допълнителна мобилизация ще трѣбва да се пристѣпва само тогава, когато всички срѣдства за нейното обзавеждане сж напълно осигурени.

Срокътъ на мобилизацията на разнитѣ родове войски е различенъ. Срѣдно общата мобилизация на войската може да се привърши въ една седмица. За ускоряването ѝ могатъ да се взематъ редица мѣрки, но по-добри резултати ще се по-

лучатъ, ако тя се започне навреме и се превърши колкото се може по-скрито.

Голѣмото изпреварване съ мобилизацията дава възможност да се изненада противникътъ и да му се нанесе решителенъ ударъ преди неговитѣ въоръжени сили да сж готови да оказатъ значителенъ отпоръ. Това изпреварване може да се извърши толкова по-лесно, колкото разликата между мирновременната и военновременната организации на държавата и войската е по-малка. То е най-сигурно, когато държавното ржководство държи почина въ свои ржце и е въ състояние само да реши, кога да започне войната. Въ такъвъ случай може да се започне съ частична мобилизация много по-рано, да се увеличава числото на мобилизиранитѣ части бавно, незабелязано и подъ разни предлози, докато се постигне пълна готовностъ за нанасяне на ударъ. И въ този случай, обаче, днесъ не може да се разчита на пълна изненада, защото сегашната война има нужда отъ всестранна и много широка подготовка, която не може да остане незабелязана и особено при една дейна неприятелска политика и едно будно негово разузнаване.

Всички, на които е възложено да подготвятъ мобилизацията, трѣбва да предвидятъ, да доставятъ и да наредятъ всичко отъ по-рано, защото всѣки опитъ да се направи онова, което не е направено своевременно, презъ време на самата мобилизация, само ще създаде безпоредѣкъ, нервностъ и не-сигурностъ въ войската, безъ да допринесе нѣщо за поправяне на положението.

ТРЕТА ГЛАВА

РЖКОВОДСТВО И КОМАНДУВАНЕ ПРИ ПОДГОТОВКАТА И ВОДЕНЕТО НА ВОЙНАТА

А. РЖКОВОДСТВО И КОМАНДУВАНЕ ПРИ ЛОКАЛНИТѢ ВОЙНИ

Въпросътъ за ржководството на войната и главното командване е единъ отъ най-важнитѣ, защото отъ неговото правилно разрешение зависи сполучливиятъ изборъ на ония органи, въ ржцетѣ на които се поставя сждбата на народа; защото отъ неговото правилно поставяне зависи да се създадатъ ли или не всички условия за една съвършена подготовка на държавата за война; най-после, защото отъ неговото правилно разрешение зависи да се избѣгнатъ всички търкания между разнитѣ ржководни фактори въ държавата и да се достигне едно пълно сцепление на всички сили на народа за извоюване на победата.

Въ миналото, когато управлението на държавата не е било така осложнено и когато войната не е засѣгала цѣлостния животъ на държавата, разрешението на този въпросъ не е било така трудно. Тогава монархътъ, който е билъ и изтъкнатиятъ водачъ на държавата, е поемалъ самъ главното командване на войскитѣ. Пълновластенъ распоредителъ съ всички срѣдства на страната, той е ималъ възможността да подготви една напълно своя войска, съ която да воюва и да побеждава. Александъръ Македонски, Карлъ Велики, Густавъ Адолфъ и Фридрихъ Велики бѣха и монарси, и стратеги, и пълни распоредители съ срѣдствата на държавата. Кромвелъ и Наполеонъ, като показаха своитѣ способности на пълководци и държавници, получиха властта на монарси. Нѣкогашниятъ Римъ, когато биваше въ опасностъ, винаги назначаваше единъ стратегъ за диктаторъ, съ права на монархъ. И обратното — Анибалъ пропадна, защото дейността му бѣше спъната отгоре — защото не бѣше монархъ.

По-късно, когато управлението на държавата се усложни, а войната започна да засяга все по-широко държавния живот, стана все по-трудно съчетанието на държавническите качества с качества на пълководецът в едно и също лице. Затова монарсите започнаха да назначават за главнокомандуващ на войските избран генерал, който беше подготвен напълно да води военните операции. Но веднага съществуваше на прерогативите между вожда и пълководеца се появи първият търкания между стратега и политика. Войната имаше свои нужди и интереси, често пъти съвсемъ противоположни на политическите. За задоволяване на тия интереси стратегията започна да се налага на политиката и да се измества правилната постановка на въпроса за същността на войната и за нейното предназначение като средство на политиката.

Изпъкна наяве и друго едно неудобство — побеждаващият генерал се явяваше с повдигнат престиж и всеобщо обаяние всредъ населението, а това не можеше да не окаже влияние върху авторитета на монарха. То често пъти опияняваше пълководеца и събуждаше у него амбиции, които можеха да станат опасни за единството в държавното ръководство. Ето кое застави монарха да поеме отново ръководството на войната, подпомогнат от разни хокригсрати. Тогава на генерала, командуващ войските, започнаха да се възлагат само съвсемъ ограничени задачи. Лишен от всякаква политическа компетенция, той беше принуден да иска за всеки по-важен въпрос указания от столицата. Това положение затрудни военната дейност извънредно много. И на тази лоша организация на командването у своите противници Наполеон дължи много от успехите си. Това стана причина да се премине към една нова форма на главното командване на войските чрез създаване длъжността началник щаба. При тази форма монархът зае наново мястото си на пълководец. Изпълнявайки своята роля на политик, той допълваше недостига от стратегически познания чрез дейността на назначения при себе си специалист. Така се създаде едно двулично командване, при което държавният глава поемаше ръководството и отговорността за успешното водене на операциите. Началник щаба беше специалистът, който разрешаваше стратегическите въпроси с оглед обстановката и задачите, дадени от политиката, но той не носеше отговорност за взетото решение. Решението се взимаше от монарха, който съгласуваше политиката с стратегията. Това беше една форма на командване, при която се избягваха много от търканията, защото те се изживяваха в тесния кръг на двамата сътрудници. При нея монархът запазваше своя авторитет, пълната възмож-

ност да готви държавата си за война, както и да си служи с войната като инструмент на политиката.

Но войната се усложни още повече и почна да засяга все по-широки области от държавния живот. Държавният глава почувствува нуждата и от един политически помощник при подготовката и воденето на войната. Така се дойде до триумвирата Вилхелм-Бисмарк-Молтке. Така се постави началото на едно ръководство на войната, отделно и над командването на войската и на политиката. То имаше за назначение да направлява общо войната и да координира дейността на политическия и стратегическия фронтове, когато командованията на войската и политиката тръбваше да водят непосредствено войната на тия фронтове.

Разбира се, не всички държави минаха по този път и не всички държави дойдоха в края до този триумвират. Все пак към същото време навсякъде започна да се оформява една подълба в главното командване: на командване на войските (на политиката) и на ръководство на войната, стоещо над това командване.

През време на Световната война въпросът за главното командване беше разрешен в разните държави различно:

В Русия, която беше абсолютна монархия, върховното ръководство по подготовката и воденето на войната беше съсредоточено в ръцете на монарха. За главнокомандуващ на действащата войска императорът назначи един генерал (велик княз), който отговаряше за своите действия само пред него. Правителството, подчинено напълно нему и отговорно само пред него, имаше за задача да подпомага воденето на войната с всички средства — дипломатически, стопански, финансови и пр. И при така ясно очертаното единоначалие в командването, обаче, търканията не бяха избягнати, защото главното командване на войската не беше поставено в постоянен допир с политиката и стопанството, а работеше отделно и само за себе си.

В Германия ръководството на войната беше поето от триумвирата кайзер Вилхелм, канцлера Бетманн Холвег, началник-щаба Молтке младши, а военните действия се водеха от генералния щаб, възглавяван от Молтке. Всъщност канцлерът не придружи ръководството както стори това на времето си Бисмарк, а прати там свои представители за свързка. Това бяха дребни хора, които не можеха да вземат участие в ръководството на войната, затова връзката между стратегията и политиката беше скъсана и ръководството на войната не можа да бъде обединено, нито можаха да бъдат отстранени постоянните търкания между главното командване и канцлерството.

Въ Франция върховното ръководство по подготовката и воденето на войната принадлежеше на **правителството**. Последното назначаваше за **главнокомандуващ на действащата войска обикновено мирновременния началник щаба на войската**, който беше отговорен предъ правителството. Фактически въ началото на войната тамъ се отиде къмъ военна диктатура. Следъ Марна, Жофр командуваше не само войската, но цѣлата страна; на неговитѣ разпоредби се подчиняваше дори и правителството. Въ послѣдствие, когато военнитѣ действия бѣха приковани отъ позиционната война, а политическата и стопанската дейности се разрастнаха твърде много, Клемансо пое здраво ръководството на войната въ свои ръце. Тогава Фошъ се яви само като главнокомандуващъ, като техникъ за непосредственото водене на войната. И тукъ, обаче, търканията не бѣха избѣгнати, защото стратегитѣ и политичитѣ работѣха отдѣлно, всѣки за себе си и всѣки главно съ огледъ на своитѣ интереси.

У насъ ръководството по подготовката и воденето на войната принадлежеше на **отговорното правителство**. **Върховенъ началникъ** на всички военни сили въ царството както въ мирно, така и въ военно време, бѣше **Н. В. Царьтъ**. Съставителитѣ на нашата конституция не сж могли да си представятъ, че може да бжде другъ главнокомандуващъ на войскитѣ освенъ българскитѣ Царь. По-късно, обаче, нѣкои теоретици, които сж познавали повече парламентаризма отколкото сжщността и особеноститѣ на войската, сж дали едно тълкуване на чл. 18 отъ конституцията, което отива въ разрѣзъ съ най-елементарното начало за единоначалието въ войската. Въ този членъ се казва, че наредбитѣ и разпоредженията, които излизатъ отъ царя, иматъ сила въ такъвъ случай, когато тѣ сж подписани отъ надлежнитѣ министри, които поематъ на себе си всичката отговорност за тѣхъ. Изхождайки отъ предписанието на този членъ, тѣ сж претълкували, че разпоредженията и на Царя главнокомандуващъ могатъ да иматъ сила само ако бждатъ приподписани отъ нѣкое отговорно лице. И понеже това отговорно лице не е могло да бжде министъръ, защото военниятъ министъръ е трѣбвало да стои въ вътрешността на страната, решили сж, че то трѣбва да бжде началникъ щаба на войската, макаръ че чл. 18 отъ конституцията не споменава нищо за послѣдния. Това тълкуване е било възприето и дори теоретизирано въ нашитѣ стратегии.

Да се поставя единъ главнокомандуващъ и особено държавниятъ глава въ такава зависимостъ отъ своя подчиненъ началникъ щаба е недопустимо отъ самата сжщностъ на военната служба и военната йерархия. Да се създаватъ изкуствено условия за несъгласия и разпри между двамата най-висши началници въ войската и то въ време на самитѣ операции,

когато най-много е потребно пълното сътрудничество и когато е сжжа всѣка минута, е едно недомислие. Още повече, когато конституцията не налага изрично това и когато, напротивъ, съставителитѣ на сжщата не сж могли да си представятъ българскитѣ царь, освенъ на конь предъ своитѣ войски.

Ясно е, че приподписването се иска, за да има кой да носи отговорността, тъй като Царьтъ е неотговоренъ споредъ конституцията. Но не бива да се забравя, че Той носи отговорностъ предъ историята, предъ народа и предъ своята съвестъ, и че тази отговорностъ за него е много по-голяма отколкото тази предъ законитѣ. Не бива да се забравя, че при една несполучлива война монархътъ губи нѣщо много повече отъ свободата и състоянието си. И ние видѣхме, какъ нѣколко „неотговорни“ монарси понесоха следъ изгубването на войната много по-тежки послѣдци, отколкото тѣхнитѣ отговорни министри. Царьтъ, следователно, е носилъ и носи винаги отговорноститѣ и послѣдствията за своитѣ разпореджения и поради това всѣко тълкуване, което оспорва неговото пълновластие при упражнение на своитѣ функции като главнокомандуващъ, е погрѣшно.

Презъ Свѣтовната война бѣше назначенъ единъ генералъ за главнокомандуващъ на действащата войска. По този начинъ ръководството на войната и главното командване бѣха раздѣлени и разграничени. Благодарение на това търканията между тѣхъ се явиха веднага и не престанаха презъ цѣлото трайне на войната, защото всѣки отъ тия два органа работѣше поотдѣлно и за себе си.

Къмъ края на войната бѣше издаденъ единъ правилникъ за главното командване, който имаше за целъ да разгласи дейноститѣ и да урегулира взаимоотношенията между главнокомандуващия и военния министъръ, както и между сжщия и правителството. Ала и този правилникъ не допринесе много за избѣгване на търканията, защото и войската, и стопанството, и политиката си имаха свои особености, свои изисквания и свои интереси, а нѣмаше нароченъ органъ, който да съгласува тия интереси и да координира тѣхната дейностъ непосредствено и при воденето на самитѣ операции.

Изобщо Свѣтовната война започна при очертаващи се вече органи за ръководството на войната и за водене на сжщата. Но тия два органа действаха раздѣлно и при преобладаващо значение на военнитѣ нужди. Поради това презъ цѣлото време сжществуваше една борба за надмощие между държавнитѣ и главното командване, която борба съвсемъ не бѣше отъ естество да обедини усилията и да съдействува за спечелването на крайната победа.

Европейскитѣ конфликтъ разкри напълно образа на новата война. Стана ясно, че тя обхваща не само военния, но цѣлия политически колективъ — държавата въ нейната цѣ-

лостъ: народъ, производствени богатства и всички сръдства на народа. Стана ясно, че трѣбва да се подготви и води една цѣлостна война; да се води една война на три фронта и че трѣбва да се създаде едно общо рѣководство, което да съгласува дейността на тия три фронта — политическия, стопанския и военния.

Самитѣ генерални щабове разбраха, че подготовката и рѣководството на войната трѣбва да излѣзе отъ тѣхнитѣ рѣце и да се предаде на едно по-високо учреждение въ страната. Това учреждение, споредъ тѣхъ, трѣбваше да бѣде **свѣрх-генералния щабъ**, за да може пакъ прѣко заинтересованитѣ въ войната — военнитѣ специалисти, да иматъ рѣководната роля.

Това разрешение на въпроса имаше тази слабостъ, че признаваше, какво най-заинтересувани въ войната сѣ пакъ военнитѣ. То дезинтересираше косвено държавното рѣководство отъ една отъ най-важнитѣ му длѣжности и водѣше пакъ къмъ познатитѣ вече тѣркания между генералнитѣ щабове и правителството.

Днесъ върху съпротивителната способностъ на държавата въ време на война оказватъ влияние всичкитѣ отрасли отъ нейната мирновременна дейностъ, цѣлото производство на труда, цѣлото население и всичкитѣ негови сръдства. Поради това подготовката може да бѣде пълна и задоволителна само когато всички ведомства сѣ еднакво заинтересувани и когато тѣ се впрегнатъ на работа за тази подготовка отъ отговорното правителство. Безспорно, генералниятъ щабъ трѣбва да заеме своето мѣсто въ подготовката на държавата за война. Неговото мнение върху нуждитѣ на войската и особенитѣ изисквания на войната трѣбва да се взематъ подъ внимание. Но не бива да се забравя, сѣщо така, че войната не се решава само съ сраженията, че нуждитѣ въ време на война сѣ много по-голѣми отъ тия на войската, и че грижитѣ сѣ много по-широки отколкото тия за войската. Поради това тази подготовка може да бѣде пълна и всеобемаща само ако тя се рѣководи отъ централната властъ и ако чрезъ нея се впрегне въ действие цѣлата държавна машина. Това ще даде възможностъ на генералнитѣ щабове да се освободятъ напълно отъ грижитѣ за общата подготовка и да се предадатъ спокойно на специалната си работа, която днесъ е много по-комплицирана и по-обемиста отколкото въ миналото.

Нѣкои смѣтатъ, че и при това разбиране трѣбва да се резервира правото на генералния щабъ да поеме грижата за общата подготовка, когато централната властъ се окаже недостатъчно компетентна или не особено дейна въ тази областъ. Това би било нова грѣшка, защото, както видѣхме, цѣлостната подготовка на държавата за война не е по силитѣ на щаба на войската. Нѣщо повече, войната не е сръдство на военнитѣ, а на държавниците, и ако последнитѣ не чувствуватъ

нужда отъ нея за постигането на своитѣ цели, тѣ нѣма да дадатъ възможностъ на щаба на войската да направи нѣщо за нейната цѣлостна подготовка. По-голѣмитѣ грижи и по-голѣмата намѣса на военнитѣ въ подготовката на държавата за война само ще заблудятъ общественото мнение върху състоянието на въпроса, ще дезангажира още повече държавната управа и ще доведе до познатитѣ вече тѣркания, безъ да допринесе нѣщо сѣществено за самата подготовка. При едно некомпетентно и бездейно държавно рѣководство никой не може да спаси страната отъ катастрофа, ако войната се наложи. Генералниятъ щабъ съ своята разширена компетентностъ само ще прикрие опасността и съ това ще попрѣчи да се взематъ навреме нуждитѣ решителни мѣрки. Затова неговата дейностъ въ това отношение не трѣбва да отива по далече отъ едно освѣтление на въпроса, отъ едно обръщане вниманието на върховната властъ върху опасноститѣ, които застрашаватъ страната вследствие нейното бездействие.

Опитътъ показва, че подготовката и рѣководството на войната може да се извърши съ успѣхъ само отъ най-висшата политическа компетенция въ страната — правителството, подъ председателството на водача на държавата. Но съставътъ на правителството е твърде голѣмъ и неудобенъ за една експедитивна работа. Затова навсѣкжде се дойде до убеждението, че рѣководството на войната трѣбва да се поеме отъ единъ съкратенъ съставъ. Въ 1870 г. това бѣше триумвиратъ. Сега къмъ него се прибави стопанското рѣководство и нѣкои други фактори въ страната и се формира: въ западнитѣ държави така наречениятъ **съветъ за националната отбрана или военния кабинетъ**, а въ С. С. С. Р. — **съветътъ на труда и отбраната**.

Къмъ този колективъ се прибѣгна, безспорно, поради сложеността на войната и поради трудността да се намѣри едно лице, което да притежава пълната политико-стопанско-военна компетенция, която е нужна, за да се води модерната война. Но отъ това не следва, че значението на личността изчезва въ политическия колективъ. Напротивъ, ако единъ отъ неговитѣ членове е отбелязанъ съ печата на гения, то той има пълната възможностъ да се прояви и тамъ. Никой не може да откаже, че и днесъ може да се яви единъ Цезарь, Александъръ Македонски, Фридрихъ Велики или Наполеонъ, който да бѣде едновременно и политикъ, и стопановедъ, и стратегъ; никой не може да спори, че и днесъ може да се яви единъ държавникъ-пѣлководецъ или единъ пѣлководецъ-държавникъ. И това е толкова по-вѣроятно, колкото повече начело на държавата изпѣкватъ естествено водачитѣ, колкото повече цѣлата мощъ на държавата се съсрѣдоточава въ едни рѣце. И въ този случай, обаче, колективътъ не е излишенъ, защото чрезъ него водачътъ ще координира поли-

тическите, стопанските и военни сили на страната най-добре; чрезъ него той ще вкара въ действие тия сили най-бързо и най-сигурно. Тамъ въ него ще се изживяватъ всички търкания, тамъ ще се съгласуватъ различните изисквания, като се взематъ предвидъ винаги общитѣ интереси и крайната целъ — победата.

Съ огледъ на казаното дотукъ, съ огледъ мѣстните условия и традиции въ последните години всѣка държава уреди по свой начинъ ръководството и воденето на войната. Германия дори пригоди цѣлото устройство и организацията на Райха съ огледъ най-правилното разрешение на този въпросъ. За тази целъ тамъ бѣше създаденъ особенъ **Съветъ за имперската защита**. Този съветъ се председателствува отъ водача Хитлеръ, при подпредседателъ маршалъ Гьорингъ. Като членове на съвета влизатъ: 1) **представителъ на партията**; 2) **министрътъ на вътрешните работи**; 3) **министрътъ на стопанството**; 4) **шефътъ на върховното командване**; 5) **шефътъ на държавната канцелария**.

При това министрътъ на вътрешните работи обединява и ръководи дейността на Министерството на правосъдието, Министерството на науката, възпитанието и народното просвѣщение и Министерството на въроизповѣданията.

Министрътъ на стопанството обединява и ръководи: Министерството на стопанството и земедѣлието, Министерството на труда, Министерството на финансите, главния началникъ на горите и комисаря по образуване по цените.

Шефътъ на върховното командване обединява и ръководи земните, морските и въздушните войски.

Ясно е, че въ този съветъ, въ това върховно ръководство на войната сж застъпени политиката, стопанството и войската и то чрезъ самитѣ тѣхни шефове. Това дава възможностъ при вземане на решенията да се иматъ предвидъ изискванията и особеностите на всѣки единъ отъ тѣхъ. То дава възможностъ, щото всички търкания, които се предизвикватъ поради особеностите или поради нуждите на тия три голѣми лоста на държавната машина, да се изживяватъ вътре въ колектива и да се примирятъ отъ голѣмия авторитетъ на водача на държавата. Онова, което той реши като арбитъръ и председателъ, е задължително за всички и то поставя въ действие и хармония цѣлия апаратъ за достигане целите на войната.

Еднажъ взето решението и дадени задачите, започва се подготовката или воденето на самата война на трите фронта — политическия, стопанския и военния. Тази дейностъ се поема отъ самитѣ шефове чрезъ подведомствените имъ министерства и дирекции и винаги въ най-тѣсна връзка съ върховното ръководство.

Прави впечатление участието на началника на държавната канцелария и на партията въ върховното ръководство.

Държавната канцелария е щабътъ, който подпомага водача въ отправлението на държавния животъ. Водачътъ дава идеите за прокарване на новия редъ, той трасира пътя на националсоциалистическата революция и опредѣля обектите за достигане. Щабътъ разработва общите директиви и ги оформя въ особенъ държавенъ планъ. Съобразно съ този планъ се даватъ задачите на политиката, стопанството и войската. Въ този щабъ се съгласуватъ почините на разните министерства и чрезъ него се следи за изпълнението на дадените задачи.

Разпоредбите на върховното ръководство се привеждатъ въ изпълнение отъ административния апаратъ, който е много добре поставенъ, извънредно добре подбранъ и напълно надежденъ. Но за да се популяризиратъ тия разпоредения, за да имъ се даде животъ и за да се възприематъ отъ народа драговошно, използва се и партията. Поради това именно неинъ представителъ взема участие въ върховното ръководство на войната.

Въ **С. С. С. Р.** върховенъ ръководенъ органъ е **Съветътъ на труда и отбраната**, председателствуванъ отъ водача Сталинъ. Организацията и тукъ е подобна на германската, защото и тукъ никакви формални причини не прѣчатъ да се уреди въпросътъ, съобразно съ нуждите на военните времена, които преживява свѣтътъ, и съобразно съ мѣстните условия и нужди.

Въ Италия върховното ръководство по подготовката и воденето на войната се поема отъ **Върховната комисия по отбраната**, която се председателствува отъ Дуче. Членове на комисията сж министрите, които ръководятъ политиката и стопанството, началникътъ на главния генераленъ щабъ и представителъ на партията. Въ нея взематъ участие и началниците на генералните щабове на войската, флота и въздухоплаването, но само съ съветателенъ гласъ.

Въ Франция върховниятъ ръководенъ органъ бѣше **Върховниятъ съветъ на националната отбрана**, състоещъ се отъ: председателъ — председателътъ на републиката или министъръ-председателътъ и членове: министрите на вътрешните работи, на финансите, на войната, флота, въздухоплаването и колонии. Началникъ щабъ на войската (бъдещиятъ главнокомандуващъ) влизахе само като съветателенъ членъ, защото не бѣше отговоренъ по конституцията. Ясно е, че тукъ трите фронта не сж така ясно очертани и че парламентаризмътъ кжса връзката между върховното ръководство и главното командване и дава условия за старите разногласия и търкания.

Въ Гърция върховното ръководство по подготовката и воденето на войната имаше водача — генералъ Метаксасъ, подпомогнатъ отъ командувачия войскитъ, стопанския министъръ и министрътъ на външнитъ работи. Военнитъ операции се водѣха непосредствено отъ генералъ Папагосъ; стопанскиятъ фронтъ се командуваше отъ министерството на стопанството, а политическиятъ — отъ министерството на външнитъ работи.

Въ Ромъния върховното ръководство има водачътъ на държавата маршалъ Антоанеску, подпомогнатъ отъ началникъ щаба на войската, мин. Антоанеску (политиката) и министрътъ на националното стопанство. Въ началото маршалътъ бѣше и главнокомандуващъ, ала впоследствие се отказа отъ тази си длъжностъ поради това, че бѣше невъзможно да бжде ръководител на войната и да я води непосредствено; още повече, че Ромъния водѣше една коалиционна война. Сега ромънскитъ войски сж подѣление на германскитъ и се командуватъ отъ съответнитъ командувачи фронтоветъ.

Въ Англия върховното ръководство се възглавява отъ мин. предс. Чърчилъ, подпомогнатъ отъ военния кабинетъ. Въ последния сж застъпени главно войската, флотътъ и въздухоплаването, стопанството, политиката и колониятъ. Войната на разнитъ фронтове се води непосредствено отъ генералнитъ щабовете на войската, флота и въздухоплаването, отъ министерствата на снабдяването, вътрешната и външната политика.

Подобна организация, подъ водачеството на председателя Рузвелтъ, има и Америка.

Отъ всичко гореизложено е ясно, че широкото разклонение и голѣмиятъ обсегъ на днешната война изискватъ широка компетентностъ и способности, които рѣдко могатъ да се съчетаятъ въ едно лице. Затова се търсятъ нѣколко лица, всѣко отъ които е специализирано въ дадена областъ, за да може чрезъ събраната имъ компетентностъ да се създаде модерното колективно ръководство на войната. Лицата, съставляващи това ръководство, не трѣбва да сж много, защото това ще направи този апаратъ тромавъ и ще намали неговата дееспособностъ. Обикновено въ този колективъ, безъ различие отъ наименованието му, влизатъ лицата, които ръководятъ политиката (външна и вътрешна), стопанството и войската. Тѣ изхождатъ отъ правителството и обществената сила, на която се крепи режимътъ. Върховното ръководство се възглавява навсѣкжде отъ фактическия водачъ на държавата, билъ той монархътъ, председателътъ на републиката или министъръ-председателътъ. Това дава възможностъ, щото решенията на този органъ да сж окончателни, авторитетни и да се изпълняватъ безъ забава. Прѣчка за това възглавяване не може да бжде

конституционната безотговорностъ на водача, защото е съвсемъ наивно да се поставя като гаранция за дейността на една толкова издигната личностъ санкциитъ на законитъ. Още повече, че лишаването му отъ възможността да възглавява отговорно и законно върховното ръководство не го лишава отъ възможността да се мѣси въ подготовката на държавата за война и въ самото ѝ водене, а само го поставя въ едно неудобно положение да действуватъ като неотговоренъ факторъ въ една толкова отговорна дейностъ. Затова **водачътъ на държавата трѣбва да възглавява върховното ръководство по подготовката и воденето на войната.**

За да може така съставеното ръководство да изпълни задачата си цѣлостно и съ успѣхъ, необходимо е то да бжде пълновластно. Това пълновластие трѣбва да се даде, било отъ самата форма на режима, било чрезъ специални пълномощия, дадени по законодателенъ редъ. Въ него решението на водача трѣбва да бжде задължително, защото само така ще може да се съгласуватъ противоречивитъ интереси, да се обединятъ всички сили на страната и да се насочатъ по най-краткия пѣтъ къмъ постигането на крайната целъ. Това пълновластие не е опасно като се има предвидъ, че пѣтъ къмъ високитъ постове се дава на най-способнитъ. Строгитъ санкции срещу тѣхъ не ще помогнатъ съ нищо, защото, ако избранитъ лица се боятъ отъ законитъ, тѣ ще направятъ всичко възможно, за да се подсилятъ успѣха. Ако тѣ сж силни и способни личности, тѣ не ще се боятъ отъ закона и не санкциитъ ще дерижиратъ тѣхната дейностъ, а чувството на дългъ и собствената имъ съвѣсть.

При тия пълномощия и указаната вече организация на върховното ръководство държавата ще може да се подготви цѣлостно и хармонично за войната. Самата война ще заеме правилно своето мѣсто като инструментъ на политиката и ще се използва съ огледъ на поставенитъ отъ държавното ръководство цели. Тя ще се води цѣлостно и едновременно на всички фронтове — политическия, стопанския и военния. Всички интереси на тия фронтове ще бждатъ представени и взети подъ внимание и по този начинъ всички търкания ще се изживѣятъ и изгладятъ въ тѣснитъ рамки на този колективъ. А това е важното, защото търканията сж неминуеми и противоречията не могатъ да се избѣгнатъ никога, дори и когато едно лице би замѣстило цѣлия този органъ. Борбата на три фронта си има своитъ особености, свои интереси и свои изисквания и това лице ще трѣбва да реши на кои изисквания да даде преднина — на политическиятъ, на стопанскитъ или на стратегическиятъ. Тогава противоречивитъ интереси ще се сблъскатъ и борбата ще се разрази въ самия него, въ неговия вътрешенъ миръ. Тази борба ще се изживѣе, лицето ще я прео-

долѣе и ще вземе своето решение, което ще отиде до частитѣ чисто и безъ да носи следитѣ отъ онази тежка борба, която командувачътъ е изживѣлъ. **Нуждно е, следователно, да се формира единъ колективъ, въ който да се изживяватъ сжщо така незабелязано борбитѣ и въ който да има сжщо така едно лице, което да отсжди и да вземе решение, за да отиде до войскитѣ, политиката и стопанството едно нареждане, отговарящо най-вече на обстановката и водещо по най-краткия пътъ къмъ целта.**

Съ огледъ на казаното дотукъ въпросътъ за ръководството по подготовката и воденето на войната би могълъ да получи у насъ следното разрешение:

Върховно ръководство,*) възглавявано отъ **Върховния Вождъ**, съ помощникъ **министъръ-председателя** и подпомогнатъ отъ единъ **секретариятъ** при последния. Членове: министритѣ на външнитѣ работи, вътрешнитѣ работи, войната и снабдяването и **председателятъ на обществената сила**, ако би се създала у насъ такава поднѣкаква форма.

Това ръководство съставя програмата за отправление на държавния животъ. Въ тази програма и на своето мѣсто то поставя войната като едно отъ сръдствата, като последното сръдство за постигане целитѣ на държавата. Съ огледъ на това върховното ръководство изготвя своя планъ за цѣлостната подготовка на държавата за война, въ която опредѣля задачитѣ на политиката, войската и стопанството.

Добре би било, ако **министъръ-председателятъ** си остане шефъ на правителството, безъ да възглавява нѣкакво министерство.***) Той ще подпомага **Върховния Вождъ** въ неговата работа по ръководене и координиране дейността на политиката, стопанството и войската. Чрезъ него ще сж подчинени на Вождя младежката организация, министерството на пропагандата и обществената сила.

Външно политическиятъ фронтъ ще се подготвя и води отъ министра на външнитѣ работи.

Вжтрешно политическиятъ фронтъ ще се подготвя и води отъ министра на вътрешнитѣ работи, подпомогнатъ отъ министритѣ на просвѣтата, правосъдието и пропагандата и отъ представители на обществената сила, войската и младежката организация.

Стопанскиятъ фронтъ ще се подготвя и води отъ министра на снабдяването, подпомогнатъ отъ министритѣ на

*) Фактически това ръководство съществува у насъ и сега, но безъ министра на снабдяването, защото нѣма такъвъ.

**) Това може да стане, ако неговото министерство се поеме отъ единъ комисаръ.

финанситѣ, земедѣлието, промишлеността и труда, желѣзницитѣ и благоустройството.

Военниятъ фронтъ ще се подготвя и води отъ **министра на войната**, подпомогнатъ отъ своето министерство.

Тази организация на върховното ръководство дава възможностъ на сроднитѣ министерства да работятъ въ най-тѣсна връзка, а дейността на всички да бжде отправена къмъ една целъ — благополучието на народа. Така войната ще вземе правилно своето мѣсто като инструментъ на политиката и ще се подготвя и води цѣлостно и при най-добри условия за успѣхъ, защото въ този ръководенъ органъ интереситѣ на всички фронтове ще бждатъ представени и по този начинъ всички разногласия ще се преживяватъ и изглаждатъ въ неговитѣ тѣсни рамки.

Тази организация дава възможностъ за разсрѣдоточаване и много по-голъма експедитивностъ въ работата на министерския съветъ. Обикновенитѣ, всѣкидневнитѣ въпроси, каквито сж болшинството, съ които се занимава той, ще се разглеждатъ въ малкитѣ съвети: стопанския, политическия и военния и съ това ще се ускори работата три пѣти. По-важнитѣ и магистрални въпроси, по които трѣбва да се вземе принципално решение, ще се разглеждатъ отъ върховното ръководство, подъ председателството на министъръ-председателя, а въ важни случаи и подъ председателството на **Върховния Вождъ**. При това положение министерскиятъ съветъ, въ цѣлия си съставъ, ще се събира твърде рѣдко и само за обобщаване на възгледовѣтѣ и обща ориентировка, защото председателитѣ на малкитѣ съвети сж едновременно и членове на върховното ръководство и ще поддържатъ необходимата всѣкидневна връзка между тѣхъ.

Тази организация на министерския съветъ и на неговата дейностъ ще бжде най-сериозната стѣпка къмъ намаляване на бюрократизма, защото ще даде начало и примѣръ за разсрѣдоточаване на отговорноститѣ, а сжщо така и достатъчно време на министритѣ и особено на министъръ-председателя за творческа работа, дирижировка и контролъ.

По-рано съ обявяването на мобилизацията войската се подѣляше на действаща войска и на войска отъ вътрешността. Първата се подчиняваше на главнокомандувачия, а втората — на министра на войната, който имаше като главна задача да снабдява действащата войска съ личенъ съставъ и сръдства за животъ и бой. Разграничавах се и зонитѣ за действие на единия и другия както въ собствената територия, така и въ завладѣнитѣ земи. Днесъ въздушнитѣ сили на противника (самолети и парашутни части) засѣгатъ цѣлата територия; войната се води не само отъ действащата войска, а отъ цѣлия държавенъ организъмъ, затова дѣленіе на войската, на територията, а следователно и на ко-

мандуването не е мислимо да се прави. Такова дѣление не прави никоя воюваща държава днесъ, нито дори Германия, която имаше войскитѣ си отъ Норвегия до С. Африка. Само така ще може да се води войната цѣлостно и съ всички срѣдства. Така ще се премахнатъ условията за недоразумение между главнокомандувачия и военния министъръ и ще се изключатъ търканията между командиритѣ на бойнитѣ части и тѣхнитѣ замѣстници въ вътрешността. При сегашнитѣ условия за воденето на войната, следователно, **най-добре е военниятъ министъръ и главнокомандувачиятъ да бждатъ едно и сжщо лице.**

Добре би било, ако министърътъ на войната стане, при нужда, главнокомандуващъ, защото у насъ той е още отъ мирно време командувачъ войскитѣ и защото най-добре ще готви войската този, който знае, че ще я води въ сраженията, и защото най-добре ще я използва онзи, който я познава най-добре още отъ мирно време. Ала още по-добре е да се остави Държавниятъ Глава свободенъ да назначава винаги най-удобния за министъръ на войната, още по-добре е да се развържатъ ржцетѣ на върховното ржководство и на неговия шефъ, за да назначаватъ, споредъ условията, военния министъръ за главнокомандуващъ или избрания главнокомандуващъ за министъръ на войната.

Ако при това разрешение на въпроса министърътъ-главнокомандуващъ бжде принуденъ да напусне столицата, то неговъ замѣстникъ тамъ ще остане началникътъ на отдѣла доставки. Последниятъ ще изпълнява ролята на министра на войната отъ миналитѣ войни, която бѣше главно снабдителна. Само че сега той ще бжде подчиненъ на главнокомандувачия и поради това ще бждатъ избѣгнати всички ония търкания между двамата, които създаваха въ миналото толкова много грижи на Върховния Вождъ и на правителството. Ако министърътъ-главнокомандуващъ бжде възпрепятствуванъ да вземе участие въ министерския съветъ, правилницитѣ позволяватъ да се яви вмѣсто него началникътъ на отдѣла доставки. Наистина, той не ще има гласъ, но въ министерския съветъ никое решение не се взима съ вишегласие.

Отъ казаното дотука е ясно, че Върховното ржководство на войната е единъ отдѣленъ органъ и една инстанция, стоеща надъ мандуването на войскитѣ. Като така неговото мѣстонахождение не е необходимо да съпада съ това на главното командване. То се опредѣля отъ Водача, съ огледъ удобствата за лесното събиране на членоветѣ му. Но това не прѣчи съ нищо на възглавяващия ржководството да се намира тамъ, гдето нуждитѣ на момента налагатъ това: при командването на войскитѣ или при командувачитѣ политическия и стопанския фронтове. Нѣщо повече — ние видѣхме Водача на Райха да поема самъ командването на войскитѣ

въ труднитѣ времена на зимата 1941/42 г.; видѣхме водача на СССР да поема самъ главното командване на войскитѣ въ тежкитѣ дни на отстъплението и да се заема следъ това самъ съ уреждане на вътрешната политика и стопанството, когато тѣ се затрудниха извънредно много вследствие на това отстъпление.

Б. ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ПОЛИТИКАТА, СТРАТЕГИЯТА И СТОПАНСТВОТО

Въ по-далечното минало, когато монархътъ бѣше и главнокомандуващъ, не ставаше въпросъ за тия взаимоотношения. Тогава политикътъ и стратегътъ бѣха едно и сжщо лице, което имаше свободата да решава въ всѣки моментъ на войната, на кои съображения да даде преднина. Благодарение на това тогава стратегията и политиката бѣха въ постояненъ допиръ и се допълваха и подпомагаха взаимно презъ цѣлото траене на въоръжения конфликтъ. Така Наполеонъ, който бѣше еднакъо гениаленъ стратегъ както и гениаленъ държавникъ, маневрираше презъ всичкото време на войната съ политиката. Когато при Аустерлицъ му доложиха, че противникътъ настѣпва, той заповѣда на Талейранъ, който водѣше преговори въ Виена, да сключи миръ при най-леки условия. Макаръ и да разчиташе на победа, той осигури и по дипломатически пжтъ тила си, за въ случай на поражение И той, както Александъръ Македонски, можеше да действа по началата на съкрушителната стратегия, защото бѣше добъръ дипломатъ и защото бѣше увѣренъ, че, ако не може да съкруши напълно противника на полесражението, ще има всѣкога възможность да довърши това на политическото поле.

Въ казанитѣ времена войната бѣше инструментъ на държавното ржководство за постигането на неговитѣ политически цели и никой не оспорваше подчинеността на стратегията на политиката. Така: Фридрихъ Велики имаше възможность и отъ стратегическо гледище му се налагаше да смаже еднажъ завинаги Австрия. Ала той мислѣше още тогава за обединението на всички германци около Пруссия и не искаше да хвърли отчаяни австрийцитѣ въ ржцетѣ на Франция. Затова, по чисто политически причини, той лавираше между Русия, Франция и Австрия и не нанесе нито единъ пжтъ смазващъ ударъ на последната.

По-късно, когато монарситѣ започнаха да назначаватъ за главнокомандувачи свои генерали и подѣлиха прерогативитѣ си съ тѣхъ, тогава се явиха първитѣ търкания между страте-

гията и политиката. Неориентирани и откъснати от последната, пълководците държаха сметка само за военните изисквания. Мнозина дойдоха дори до заключението, че войната може и трябва да се води независимо от държавната политика и по този начин измъстиха съвсем правилната постановка на въпроса за същността на войната.

Въ по-ново време се видя, че войната не е едно просто сбиване между народите, но че тя е едно сериозно и рисковано предприятие, което може да се оправдае само като последно средство за постигане политически цели на държавата. Разбра се, че самостоятелно и извън политиката войната се явява като безсмислена и безцелна, затова спорът, дали стратегията трябва да се подчини на политиката, изчезна. Този спор се измъсти другаде: до где може да отиде намесата на политиката въ стратегията, без да се попречи на правилния ход на войната и без да се отрази тази намеса губелно върху крайния резултат.

Според Молтке старши войната е такова явление въ общественния живот, което, ако и да служи на политически цели, има свои собствени закони, свой дух и своя природа. Затова от страна на политиката не трябва да бъде направено нищо, което би противоречило на природата на войната. Той признава съ съжаление, че стратегията е недълима от политиката, но счита, че политиката се ползува от войната за достигане на своите цели и че има решаващо влияние само въ нейното начало и въ нейния край. Въ началото — когато се дават задачите на стратегията и когато политиката определя целите за постигане; въ края — когато политиката трябва да ликвидира войната, според постигнатите от войската резултати, за да наложи своите искания на победения или за да спасява своята войска, ако тя е бита. По негово мнение политиката може да си запази правото за намеса и въ време на войната, но само за да повиши своите искания или за да ги намали. Мнението на Молтке беше възприето постепенно от всички генерални щабове и така се създаде общото убеждение, че тия щабове сж подчинени на исканията на политиката дотолкова, доколкото трябва да приемат за свои задачи целите, които тя им поставя, но че стратегията трябва да остане независима при воденето на войната за постигането на тия цели. Общо беше убеждението, че ако през време на военните действия трябва да се прояви известна гъвкавост, то за такава трябва да бъде готова политиката, за да може въоръжените сили да действуват правилно и изключително според изискванията на стратегията, защото на война военният успех е всичко.

И днес никой не отрича големото значение на военния успех, ала днес никой не може да отрече също така големото значение на политиката и на стопанството за пости-

гане на този успех. Необходимостта да се запази една индустриална област или да се завладеят необходимите суровини ще окаже безспорно влияние върху решенията на стратегията. Нуждата да се спечели обрат въ настроеността на народа и да не се отиде против неговите чувства срещу даден съсед също така не може да не се вземе предвид при планиране на операциите. Не може да не се вземат под внимание и исканията на дипломатията за посоката на усилията, времето за действие и пр., за да се спечелят дадени съюзници или за да се предотврати създаването на съюз против нас. Ясно е, следователно, че стратегията не може да действа самостоятелно и съвсем независимо нито от вътрешната, нито от външната политика, нито от стопански нужди, а трябва да отива успоредно съ тях. Тази зависимост и успоредност въ действията усложнява положението и създава условия за много по-големи търкания от едновременните, когато се срещаха интересите само на политиката и стратегията. При все това днес опасността от тия търкания не е така голяма благодарение на постигнатата вече нова организация на върховното ръководство. Последното командва цялостно войната, като я води едновременно и на трите фронта. То има предвид винаги особеностите, естеството и изискванията на всеки един от тях и ги примирява съ оглед общите интереси и крайната цел за достигане. Въ този колектив се изживяват всички разногласия, там се координират по най-сполучлив начин всички усилия, за да се дойде по най-краткия път до победата. Нещо повече — тук борбата между разните интереси се изживява по-лесно отколкото при едноличния пълководец, защото тук тия интереси имат своите застъпници, които осветляват общата картина и общите нужди много добре. Благодарение на тия застъпници тук и увлеченията сж по-малко възможни отколкото при по-раншните условия, при които един човек трябва да решава. Напалеон, например, познаваше стратегията безспорно много добре, ала той изгуби мърката въ 1812 година и даде на войската задачи, които не отговаряха на нейните възможности, затова се провали. При сегашното върховно ръководство това по-малко може да се случи, защото сега нямаме един, оставен сам на себе си пълководец, а един колектив, въ който увлеченията сж по-малко възможни. Безспорно е, че решението ще се вземе въ края на краищата от водача, за да се запази единоначалието въ командването, ала последният ще бъде винаги предпазен от крайностите от членовете на върховното ръководство и особено когато тѣ сж добре подбрани, върху което особено много се мисли от водача.

За да може да се работи експедитивно и за да може да се вземат всекога правилни решения, членовете на върхов-

ното ръководство трябва да познават добре войната в нейната цялост. Необходимо е стратегите да познават политиката и стопанството, политиките — стратегията и стопанството и стопановедите — стратегията и политиката. При това взаимно познаване ще се създаде усът към взаимните нужди и възможности, ще се добие практика за взаимно подпомагане, ще се дойде до едно общо автоматическо сътрудничество.

Преди Свѣтовната война политиките се гордѣха, че не разбират нищо от военните работи. Военните гледаха съ пренебрежение на политиките, а стопановедите живѣха в един свой свѣтъ, без да се грижат за сигурността на държавата или за политическите и военни проблеми. Затова още в първите месеци на въоръжения конфликт всички се оказаха неподготвени за изискванията на модерната война и останаха дълго време в бездействие, докато се ориентират и подготвят за нея. Днес нуждата от цялостното познаване на войната не се отрича от никого и всички водачи в днешно време сж я изучавали основно. Войната сж изучавали сериозно дори и ония, които доскоро мнозина смѣтаха, че сж против нея — Карл Маркс, Енгелс, Ленин и др. Не бива да се счита, че политиките, дипломатите или стопановедите трябва да сж военни, но те трябва да имат непрекъснато един минимум от знания, за да знаят, как да използват войната, какво могат да искат от войската и как да подпомогнат последната, за да се изтригне най-бързо победата.

И така, днес войната се води на политическия, стопанския и военния фронтове едновременно. Всѣки от тях си има своя природа, свои изисквания и свои закони. Не може да се дадат точно установени правила, кога и на кой от фронтовете да се дава предпочитане, ала това не е нужно. Необходимо нужно е дейността на трите фронта да бже подчинена на поставената цел за достигане. Върховното ръководство трябва да съгласува тази дейност по начин, та да се получи най-голяма хармония и най-голям рандеман от цялостните усилия на народа за постигане на тази цел. Безспорно, започне ли еднаж войната, цялата дейност трябва да бже насочена към това да се принуди противникът да приеме нашите условия. Ясно е, че за това трябва да се даде преднина на стратегията и да се подпомогне съ всички средства военният фронт. Ала и стратегията от своя страна трябва да даде възможност да ѝ се окаже необходимото съдействие, като се съобрази съ особеностите и нуждите на другите фронтове. По този начин идваме пак до необходимостта от едно постоянно взаимно сътрудничество и до една непрекъсната дейност на върховното ръководство за координиране на усилията на политическия, стопанския и

военния фронтове. Днешната тотална война, следователно, отрича едновременното схващане, че политиката има решаващо влияние само в началото и в края на войната. Ала тя не може да откаже тогавашното разбиране, че войната има свои особени закони, свой дух и своя природа, затова от страна на политиката, а днес бихме казали и от страна на стопанството, не трябва да бже направено нищо, което би противоречило на природата на войната. Това обстоятелство трябва да се има непрестанно предвид от върховното ръководство, защото на война най-голямо значение има, базспорно, военният успех и защото чрез успеха на военния фронт се отива най-бързо и най-сигурно към победата.

В. РЪКОВОДСТВО И КОМАНДУВАНЕ ПРИ КОАЛИЦИОННИТЕ ВОЙНИ

Коалиционните войни не сж новост, ала поради твърде големата комплицираност в отношенията на отделните държави, влизащи в коалициите, твърде трудно е да се установи една приемлива организация на ръководството и командването при тях.

В началото на Свѣтовната война началникът на австрийския генерален щаб предложи да се формира съвет от съюзни генерали, който да проектира и ръководи общите операции на съюза. Германското командване не се съгласи съ това предложение, защото виждаше в него бившия Хофкригсрат и защото чрез това се нарушаваше единоначалието в командването. То предпочиташе да поеме в свои ръце цялото ръководство, като назначи германци за началници щабове при отделните австрийски армии. Австрийското командване не можеше да одобри това разрешение на въпроса, защото така австрийската самостоятелност губеше опората си. Така се идваше до косвеното признаване на германската хегемония и до едно още по-голямо засилване на центробежните сили в Австрийската монархия. Въпреки това, в интереса на военните изисквания, германците наложиха своето разбиране. По сжщия начин, чрез свои началници щабове или цели щабове, те поеа ръководството и на останалите съюзни войски. Така се постави началото на единното водене на войната в съюза. Слабата страна на възприетия начин на действие бже, че организацията на коалиционното командване не се предхождаше от предварително съгласуване на политическите интереси на съюзниците и засѣгаше тяхното чувство на самостоятелни и независими държави.

Силитѣ отъ Съглашението започнаха войната безъ всѣ- какво общо ръководство. Дори англичанитѣ, които действуваха въ Франция, се сражаваха съвсемъ независимо отъ французскитѣ войски. Едва презъ 1917 година английското правителство предписа на английския главнокомандуващъ да изпълнява исканията на френското командване, освенъ въ случаитѣ, когато опасностъ заплашва армията му. По този начинъ следъ сто години се дойде наново до формулата, по която въ 1813 год. коалиционнитѣ войски се подчиняваха на Щварценберга: подчинение съ правото на отдѣлнитѣ главнокомандуващи да се обръщатъ къмъ своитѣ правителства, когато нарежданията на общия главнокомандуващъ се окажатъ нецелесъобразни.

Презъ есента на 1917 година нуждата наложи на съюзниците единъ смѣсенъ съветъ отъ военни и политици на воюващитѣ на френско-италианския фронтъ държави. Съветътъ имаше за задача да осигури общото ръководство на войната и да съгласува операциитѣ на съюзнитѣ войски, като подготвя и представя на съответнитѣ правителства подробно разработени решения и планове за действие. Съветътъ се събираше единъ пѣтъ въ месеца въ Версайлъ, а военнитѣ му членове заседаваха постоянно.

Презъ мартъ 1918 година маршалъ Фошъ бѣше обявенъ за общъ главнокомандуващъ, но само на фронта въ Франция. И тукъ неговата задача бѣше ограничена и се състоеше въ това да координира действията на коалиционнитѣ войски.

Съ Русия не бѣше установено никакво общо ръководство. Представителитѣ на руската войска дори не взимаха участие въ съвещанията на съюзниците, защото престижътъ на тази велика сила не ѝ позволяваше да очаква отъ Франция или отъ гдето и да било другаде указания за нейнитѣ действия.

Отъ това явствува, че въпрѣки кървавия опитъ на толкова войни, въпрѣки голѣмата нужда отъ единно ръководство, до едно сполучливо разрешение на коалиционното командване не се дойде и презъ Свѣтовната война.

По опита на войната маршалъ Хайгъ предложи да се назначава единъ политикъ, който да ръководи общата политика на коалицията, и едно общо военно командване, което да води военнитѣ действия на всички съюзни държави. Погледнато теоретично, това предложение бѣше добро. Ала то не можеше да намѣри практическо приложение, тъй като при днешнитѣ усложнени войни дори ръководството на войната въ отдѣлната държава не може да се повѣри на единъ човѣкъ, а е колективно.

Германскиятъ писателъ Либманъ предложи ръководството на коалиционнитѣ войни да се предостави на единъ

съветъ на ръководнитѣ лица въ разнитѣ държави, съставлящи коалицията. При обстановката на Свѣтовната война той предлага следния съставъ на съвета: председателъ — Кайзерътъ; политици — германскиятъ канцлеръ и министритѣ на външнитѣ работи на Австрия, България и Турция; военни — началниците на щабоветѣ на съюзнитѣ войски. Задачата на този съветъ, споредъ сжщия, е: да установи политическитѣ цели на войната, способитѣ за постигането имъ и една обща икономика и пропаганда. Военнитѣ лица сж съветници на политикитѣ по стратегическитѣ въпроси и, вънъ отъ това уреждатъ обединеното използване на въоръженитѣ сили на коалицията за достигане на политическитѣ цели на войната. Тѣ установяватъ и командването на разнитѣ фронтове, на които сж групирани войскитѣ на нѣколко държави, като назначаватъ на всѣки фронтъ по единъ общъ главнокомандуващъ.

Сегашната война не ни даде нѣкои по-нови поуки, нито една по-установена организация на ръководството и командването при коалиционнитѣ войни. Ала отъ даденитѣ по-горе препорѣки и отъ казаното относно особеноститѣ на тия войни можемъ да установимъ това безъ особени затруднения.

Войната е продължение на политиката съ други срѣдства. Като така ръководството на всѣка война, а следователно и на коалиционната, трѣбва да принадлежи на политиката. Политиката сключва съюзнитѣ договори, тя съпътствува войната, отстранява възникналитѣ недоразумения и отстоява интереситѣ на страната си както по отношение на съюзниците, така и по отношение на противниците. Така че ръководството при коалиционната война принадлежи най-първо на ония, които ръководятъ държавната политика на коалиранитѣ се страни.

За координиране на военнитѣ усилия на съюзниците могатъ да взематъ решение само най-компетентнитѣ и отговорни лица. Затова въ ръководството на коалиционната война трѣбва да взематъ участие командуващитѣ войскитѣ или началниците на щабоветѣ, споредъ това кой е фактическиятъ главнокомандуващъ. Тѣ ще сж и военнитѣ съветници на държавниците.

Ръководството ще трѣбва да се попълни и съ най-компетентнитѣ по стопанскитѣ въпроси лица, за да се уреди едно правилно използване на всички производствени срѣдства и блага на коалицията.

Ясно е, че върховното ръководство на коалиционнитѣ войни трѣбва да бжде съставено отъ върховнитѣ ръководства на отдѣлнитѣ държави, включващи: водача, политика, стопановеда и войскаря. Въ такъвъ случай водачитѣ ще установятъ политическото единство, военното единство и стопанското единство. Специалиститѣ ще разработятъ устано-

веното отъ водачитѣ и ще го приведатъ въ действие на третѣ фронта.

Това ръководство е съставено отъ лицата, които могатъ да взематъ окончателни решения и следователно ще има възможностъ да действува бързо и решително. То може да функционира безъ затруднение, защото решенията, които ще взима, засѣгатъ въпроситѣ въ най-едри линии и не ще налагатъ освенъ рѣдки събирания на специалиститѣ и още по-рѣдки на цѣлия съставъ на ръководството. Неговата дейностъ ще протича леко и резултатно, ако коалицията е свързана съ наистина общи интереси и особено, ако държавата, водителка на коалицията, е по-отстъпчива, защото всѣщностъ тя е най-заинтересованата и тя най-много ще се възползува отъ резултатитѣ на победата.

Ако България би била поставена да води една коалиционна война, то ръководството и командването биха били уредени въ съгласие съ току що изложенитѣ разбирания по следния начинъ: върховното ръководство на коалиционната война ще бжде съставено отъ ръководствата на отдѣлнитѣ държави, подъ председателството на водача на държавата, която ще води коалицията. Отъ наша страна ще взематъ участие: Върховниятъ Вождъ, министъръ-председателъ, министърътъ на външнитѣ работи, министърътъ на войната и министърътъ на снабдяването. Върховното ръководство ще установи и осигури политическото, военното и стопанското единство между разнитѣ държави, следъ което специалиститѣ ще опредѣлятъ политическото, военното и стопанското сътрудничество между сжитѣ, като установятъ и тѣхната организация и командване. По отношение на войската това ще обхване числеността на личния съставъ, количеството на сръдствата за борба, разпредѣлянето имъ по разнитѣ фронтове и установяване командването на всѣки единъ отъ тия фронтове.

При всѣка промѣна на обстановката върховното ръководство ще се събира, било въ пълния си съставъ, било само съ водачитѣ, било последнитѣ съ нѣкои отъ специалиститѣ само, ще взематъ нови решения, ще одобряватъ планетѣ за действие и така ще ръководятъ презъ цѣлото време войната. Всѣко търкане и всѣко недоразумение трѣбва да бждатъ изглаждани и уреждани въ кръга на това ръководство, за да се избѣгнатъ недоволствата и разногласията, които ще разслабятъ неминуемо коалицията.

Ако имаме единъ фронтъ, на който почти всички войски сж български, той ще се командува отъ българския главнокомандуващъ — министърътъ на войната, подпомогнатъ отъ щаба на войската. Всички чужди части на този фронтъ ще се подчинятъ на българското командване. Ако би се създаде други фронтъ, гдето болшинството сж съюзни части,

то българското войсково съединение, което действува тамъ, ще се подчини на съюзническия командущъ войскитѣ и ще действува напълно подъ негова команда. Ако българската войска въ приблизително пълния си съставъ действува на единъ фронтъ, гдето болшинството сж чужди войски, тогава главнокомандущиятъ на фронта ще бжде съюзенъ генералъ. Българскитѣ войски, въ негово подчинение, ще взематъ отдѣленъ участъкъ и ще се командуватъ отъ единъ генералъ, назначенъ за командущъ на българскитѣ войски, който ще бжде подпомогнатъ отъ щаба на войската.

Въ всички тия случаи българското върховно ръководство ще следи непрекъснато и отблизу развитието на войната. То ще бжде готово да защити въ заседанията на върховното ръководство интереситѣ на страната на политическото, военното или стопанското полета, съобразно съ постигнатото предварително единство, както и да възстанови веднага това единство, ако нѣкои нови обстоятелства сж го нарушили.

Така, зачитайки интереситѣ и достоинството си, разнитѣ държави чрезъ своитѣ представители въ върхорното ръководство на коалицията ще ръководятъ войната до нейния благополученъ край.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ПОДГОТОВКА НА ВОЙНАТА

1. Планът на войната

Подготовката на държавата за война обхваща два етапа. Първият от тях етапи засяга подготовката на държавата изобщо, без да се има предвид конкретно установен противник. Вторият етап обхваща подготовката на една очертаваща се вече война, при която е установена посоката за действие, силите и средствата на противната страна, както и препятствията, които има да се преодоляват. Ние разгледахме вече първия от тези етапи; сега ще се спрем по-подробно на втория.

За основа при подготовката на дадена война служи **планът на войната**. Във миналото най-често политиките се задоволяваха с това да поставят задачите на войната и да предоставят на генералните щабове пълна свобода при постигането на тези задачи. Благодарение на това планът на войната беше грижа изключително на военното командване и обхващаше само чисто военни въпроси. Поради това генералните щабове държаха съставения план в тайна от правителството и по този начин се отказваха сами от всякаква по организирана политическа и стопанска помощ при подготовката на войната.

При съвременните условия, когато войната се води от цялата държава и на три фронта едновременно, планът на войната не може да бъде дѣло на генералния щаб, а трябва да се съставя от върховното ръководство по подготовката и воденето на войната. Неговото назначение е да конкретизира задачите и да даде всички ония данни, които са необходими на изпълнителите, за да насочат своята подготовка с оглед условията на приближаващия се въоръжен конфликт.

Първото указание, което трябва да даде планът, е **целта на войната**. На всички участници трябва да е ясно какъв е смисълът на войната, какво се преследва с нея и

какви условия трябва да се наложат на врага, за да има възможност всеки изпълнител да прояви широко творчество и да маневрира свободно, но винаги в тѣсно сътрудничество с другите фактори. Във 1885 година целта на войната беше запазване цялостта на нашата отечествена територия; във войните 1912—1918 год. целта на войната беше обединението на България; във войната на Балканите през 1941 година целта беше да се очистят Балканите от англичаните и да се възстанови мирът в тази област.

При поставянето на политическата цел се взимат предвид военните съображения и възможности, както и особеностите и природата на самата война. Но тези съображения не могат да измѣнят преследваната от държавното ръководство цел, защото това би значило да се подчини политиката на войната и да се направи последната безсмислена. Затова колкото и значително да е въздействието на военните съображения върху поставената цел, то може само да видоизмѣни последната, но не и да я подчини напълно на своите нужди.

Друго указание, което трябва да се даде в плана на войната, е **главният противник и главният театър на военните действия**. Това е едно указание, което държавното ръководство трябва да даде, защото политиката, стопанството и войската може да имат различни интереси в това отношение и от едно централно място трябва да се установи, на кои съображения да се даде по-голяма тежест. Така, според плана на Шлифена, през 1914 година Германия трябваше да свърши с по-готовия от противниците си — французите и после да насочи всичките си сили на Източния фронт. Но, за да може да свърши с един удар на Запад, там трябваше да се насочат всички сили, като се допусне дори едно руско нахлуване в източна Германия. Когато дойде да се прилага планът, оказа се, че една голяма част от индустрията ще бъде изгубена, ако се отстъпи значително навътре от източните граници. От друга страна германското население не беше подготвено за такава жертва, защото планът не беше известен на Вътрешното министерство и то не беше направило нищо за подготовката на неговото изпълнение. Поради това в решителния момент се наложи да се вземат сериозни мѣрки за прикриването на източната граница и да се отслаби ударът на запад. Последниците от това са известни. Ако планът на войната беше изработен не от генералния щаб, а от върховното ръководство, щѣха да излезат най-явно противоречивите интереси едновременно и щѣха да се вземат нужните мѣрки: да се сключи спогодба с Русия на всяка цена, да се построи солидно укрепена линия на Източния фронт, да се измѣсти индустрията, да се подготви населението за тази евентуалност и пр. И тогава планът на Шлифена щѣше да

се приложи съ всичката си сила и съ Франция можеше да се ликвидира и лесно и бързо.

Въ плана на войната трѣбва да се укаже още видѣтъ на войната. Трѣбва да се преценятъ добре целитѣ на войната, силитѣ на странитѣ и реалнитѣ възможности, за да се реши, каква трѣбва да бѣде войната — отбранителна, нападателна, отначало отбранителна, а после нападателна и пр. И този въпросъ трѣбва да се реши отъ върховното ръководство, а не само отъ военното командване, защото за благополучния край на войната оказва влияние не само войската. Освенъ това може отъ стратегическо гледище една война да има добри изгледи, но да предизвиква такива политически последици, които да поставятъ страната и войската въ безизходно положение. Така: презъ юний 1913 година българското командване считаше, че чрезъ единъ смѣлъ ударъ ще може да спечели решителенъ успѣхъ срещу бившитѣ си съюзници и ще разреши всички спорни въпроси съ единъ замахъ. Оказа се, че този ударъ не бѣше подготвенъ дипломатически и затова войската ни се намѣри веднага оградена отъ войскитѣ на всичкитѣ ни съседи, а държавата ни изолирана отъ цѣлия свѣтъ. Ясно е, че ако държавното ръководство бѣше правило своитѣ съображения съ огледъ на всички обстоятелства (политически, стопански и военни), щѣше да вземе съсемъ друго решение.

Въ плана на войната трѣбва да се установятъ още силитѣ и срѣдствата, за постигане на поставената целъ на войната. Поставената целъ и срѣдствата сж въ най-тѣсна зависимостъ помежду си. Целта въ никакъвъ случай не трѣбва да бѣде прѣко силитѣ на страната. Но еднажъ установена целта, предвиденитѣ за постигането ѝ сили и срѣдства ще трѣбва да се намѣрятъ. Това е дългъ на върховното ръководство, защото то разполага съ всичкитѣ сили на народа и то само има право да сключва съюзи, конвенции и да привлича политическото и стопанското сътрудничество на другитѣ държави.

При опредѣляне на необходимитѣ сили и срѣдства трѣбва да се взематъ предвидъ най-първо силитѣ на противника и то като се преценятъ въ всѣко отношение. Защото числеността играе, безспорно, голѣма роля, ала не е тя всичкото. Една по-малочислена, но по-дисциплинирана, по-добре въоръжена и подготвена войска може да се противопостави съ успѣхъ на друга такава, която, макаръ и да е по-многочислена, но не е така качествена. Трѣбва да се прецени и икономическото състояние на странитѣ, защото беднитѣ откъмъ срѣдства за воюване, лишени отъ собствена индустрия страни, не могатъ да представятъ сериозна заплаха. Срещу тѣхъ могатъ да се противопоставятъ по-слаби сили и може да се води съ успѣхъ една война на изтощение, къмъ която тѣ сж

твърде много чувствителни. Не по-малко значение има държавното ръководство и народностниятъ характеръ на дветѣ страни. Единъ упоритъ и способенъ водачъ, единъ храбъръ и жизнеспособенъ народъ налагатъ много по-голѣми сили и по-сериозна съпротива, отколкото единъ посрѣдственъ държавникъ и единъ изхабенъ народъ.

Най-после е необходимо да се взематъ предвидъ политическитѣ съюзи, приятелствата и чуждитѣ влияния, за да се преценятъ добре необходимитѣ сили, които биха могли да се противопоставятъ съ успѣхъ на противника.

Всичко това е една извънредно трудна задача, понеже даннитѣ не се подаватъ лесно на преценка. И само свѣтлиятъ погледъ на гения може да предвиди всичко и да прецени правилно необходимитѣ усилия за спечелване на победата. Ето защо много често се губятъ войни поради това, че предвиденитѣ сили и срѣдства не сж достатъчни или че не отговарятъ на възприетия начинъ на действие.

Най-после въ плана на войната трѣбва да се дадатъ частнитѣ задачи на политиката, войската и стопанството, за да се координира тѣхната дейностъ и да се насочи къмъ постигане целитѣ на войната. Безспорно е, че въ време на война, най-важната роля играе войската, затова задачитѣ и на политиката и на стопанството трѣбва да иматъ за целъ да ѝ осигурятъ пълната подкрепа за спечелване победата. Ала и стратегическитѣ замисли на военното командване трѣбва да държатъ смѣтка за особеноститѣ на политиката и стопанството, за да се даде възможностъ на последнитѣ да ѝ оказатъ нуждната подкрепа.

На основание плана на войната се подготвятъ планове за вътрешната, дипломатическа, стопанската и оперативната подготовка на войната.

2. Вътрешно-политическа подготовка

Както видѣхме по-рано, вътрешната политика е основата на всички видове дейностъ — дипломатическа, стопанска и военна и следва своя пжтъ, начертанъ отъ държавното ръководство. Но когато се опредѣли посоката на военнитѣ усилия, тя трѣбва да конкретизира вече своята дейностъ. Най-първо трѣбва да се настроятъ въ единъ тонъ и въ унисонъ съ поставената целъ на войната всички срѣдства за пропаганда — печатъ, радио, училище, организации и пр. Народътъ трѣбва да се убеди въ неизбежността на войната и да разбере, че презъ нея минава единствениятъ пжтъ къмъ неговото благополучие. Разбира се, че всичко това не трѣбва да стане по единъ очебиенъ и бруталенъ начинъ, а бавно, незабелязано и винаги като се търси поводъ отъ противната страна, за да

бжде тя виновната и за да може да се прикрие задъ чуждото предизвикателство започнатата кампания.

Дейността на пропагандата тръбва да обхване поставянето на лозунги за своя народъ, които да бждатъ реаленъ изразъ на неговитъ тежнениа и които по своята изразителностъ и навременностъ да будятъ желанието за борба. Съответни лозунги тръбва да бждатъ пръснати сжщо и въ неприятелска територия, като съ тѣхъ се гони обратенъ резултатъ — да се настрои зле и да се предизвика недоволство и деморализация у противника. Подборътъ на лозунгитъ и особено на начина за разпространението имъ има голѣмо значение за успѣха.

Съ приближаването на войната тръбва да се привършатъ всички законоположения, които ще дадатъ възможностъ на войника да замине спокоенъ на фронта. Той тръбва да вижда, че войната ще легне еднакво върху плещитъ на всички граждани; тръбва да бжде убеденъ, че стопанството му ще бжде обработено, че семейството му ще бжде подсигурено и че никой нѣма да трупа богатство за смѣтка на неговата саможертва; най-после той тръбва да знае, че, ако не, се върне, домашнитъ му ще бждатъ подкрепени така, та нѣма да чувствуватъ неговото отсъствие, че нѣма да има пострадали отъ войнитъ.

3. Дипломатическа подготовка

Когато дипломатията получи конкретно поставената задача по плана на дадена война, тя продължава изпълнението на своята дейностъ — да създаде най-благоприятни условия за действие, но вече на стратезитъ и то въ точно установена посока. Нейното старание да изолира политически и стопански неприятелскитъ държави продължава, като се засилва въ старание да се постигне и военна изолация на сжщитъ.

Особено важно е да се затвърдятъ и подсигурятъ съюзитъ, за да може да се разчита напълно на тѣхъ и да може войската да ги има предвидъ въ своитъ съображения. Затова тръбва да се оговорятъ и сключатъ необходимитъ военни конвенции. Независимо отъ това дипломатията тръбва да осигури неутралитета на ония съседи, които не сж заинтересувани непосредствено въ готвещата се акция и да неутрализира ония, които могатъ да бждатъ опасни.

Не по-малка грижа на външната политика е да спечели приятели и съмишленици въ чужбина, за да може народътъ да намѣри широка морална подкрепа и нуждната материална помощ. За да се задържатъ създаденитъ симпатии, необходима е сжщо така една умѣла дейностъ, чрезъ която да се дойде до обявяване на война по необходимостъ и като последиствие отъ неприятелското предизвикателство.

Много важно е да се избѣгне войната, която не е желателна. Държавната политика не тръбва да докарва работитъ до тамъ, но дойде ли се до това положение, тя тръбва да е готова да избѣгне въоръжения конфликтъ съ честъ. Тръбва да се избѣгва на всѣка цена и войната на два фронта. Ако не може да се отстрани единиятъ отъ противницитъ, дипломатията тръбва да съумѣе да отложи срещата по начинъ, който да даде възможностъ на войската да ги бие последователно.

Стремежътъ на една добре водена дипломатия тръбва да бжде не само да не допусне влизане въ война при неблагоприятни условия, но и да създаде изненада за противника, ако войната е желателна. Това днесъ е твърде трудно поради огромнитъ приготовления, които предшествуватъ войната, но все пакъ едно замаскиране на военнитъ намѣрения е полезно и постижимо и тръбва да се направи.

Изкуство е сжщо така да се води дипломатическата дейностъ по начинъ, та да се дойде до войната въ най-благоприятния за обявяването ѝ моментъ — когато неприятелската държава е притисната зле вътрешно или външно, когато сезонътъ най-много благоприятствува действията на своитъ войски и пр.

Дипломатията тръбва да бжде готова при всѣко изменение на обстановката, при всѣка изненада на стратегическото поле да излѣзе съ готова дипломатическа комбинация, за да захвърпи положението. Тя тръбва да гледа далече напредъ, да има предвидъ всички възможни положения, дори и най-лошото, и да бжде готова да ги посрещне съ подготвени проекти.

За да може да прояви напълно сполучливо тази си дейностъ, дипломатията тръбва да поддържа най-тѣсна връзка съ генералния щабъ. Така само ще може да се съгласува дипломатическата дейностъ съ тази на войската и ще може да се подготви комбинираната дейностъ на двата ресора въ случай на война.

4. Стопанска подготовка

Съ получаването на конкретната си задача Министерството на снабдяването прави една преоценка на срѣдствата за воденето на войната, както и на начинитъ за набавянето имъ при дадената обстановка. Следъ уясняване на външното положение то си дава смѣтка, на кои страни ще може да се разчита за снабдяването, кои пжтища ще бждатъ свободни и какво, какъ и кога ще може да се достави. Прави се преоценка и на онова, което може да се набави отъ вътрешността, и се решава, какъ и въ какъвъ темпъ да продължи производството и снабдяването, за да може войната да свари

страната готова въ стопанско отношение. Въ зависимост от въоръжението и начало се почва запасяването съ всички необходими, като се забранява и износът на дадени материали, които ще бъдат нужни на страната.

Ако за запасяването е нужно едно засилено производство, може да се мине към мобилизацията на съответните производствени средства веднага. По този начин производството ще може да се приспособи към нуждите на военното време своевременно. Преминването на стопанството от мирното положение към положението въ време на война трябва да стане преди обявяване на последната, за да може производството да надделее консумацията. Съ оглед на това **най-добре е, ако цялото стопанство се впрегне своевременно въ изпълнението на един нъколкогодишен план, за да бъде под пълно напрежение, когато войната започне.**

Ако е видно, че не ще има никаква възможност да се задоволяват някои нужди напълно, установяват се своевременно определени дажби и начин за предаването на продуктите от производителя или доставчика до консуматора. Органите, които ще боравят съ дажбите и снабдяването, трябва да започнат своята дейност своевременно, ако и недоимъкът да не се чувствуват, за да се подготвят своевременно за предстоящата си дейност, за да не се излагат въ последствие. Защото загуби ли обществото доверие въ организирани по снабдяването, дори и най-строгите санкции не ще сж въ състояние да прокарат мъроприятията на отговорните фактори.

За да се засили производството съобразно съ нуждите, трябва да се обмисли добре политиката на цените и да се установи вече твърд ценоразписъ. За да може той да бъде наистина твърд, необходимо е да бъде цялостен, необходимо е да обхване цените на вносните стоки, наемите и възнагражденията на труда. Потребно е още да се осигурят всички необходими стоки и работната ръка чрез създаването на обществени запаси и правилното манипулиране съ гражданските мобилизационни назначения. Трябва най-после да се обмислят мерките за финансирането на войната и да се подготвят всички необходими за това законоположения.

Вътрешната и външната търговия трябва да се поставят постепенно под ведението на Министерството на снабдяването и да почнат да действуват според военновременните нужди. Транспортът трябва да повиши своята дейност и да привърши всички превозки на необходимите материали, за да се формират запаси, складове и др. преди да започне мобилизацията на войската.

Изобщо добре е стопанската дейност да се разгъне според мобилизационните си планове постепенно и непре-

менно преди войната. Така само тя ще се приспособи навреме към нарастналите нужди на войната и ще може да ги задоволи, когато това се наложи.

5. Военна подготовка

След получаване на задачата си за война срещу даден противник Министерството на войната изготвя своя план за действие — **своя оперативен план**. При неговото съставяне се вземат предвид задачата и обстановката, при които ще се действува, като се помни винаги, че главната цел на войната е възможно по-скорошното постигане на изгоден мир. Затова оперативният план трябва да води по най-сигурния път към сломяване съпротивата на врага. При това, колкото стратегическите замисли сж по-прости, толкова тж сж по-приложими и по-результатни. Всъщност сложен план, който преследва едновременно няколко цели, е обречен на неуспех. Всъщност план, който не се основава на реалната оценка на обстановката и на здравата логика, води към разочарование.

Оперативният план разрешава следните въпроси:

1. Стратегическата цел на войната.
2. Основната идея при развитието на операциите.
3. Последователните етапи за постигане на поставената цел.
4. Необходимите сили и средства за водене на войната.
5. План за изпълнение на първия етап (първите операции).

6. Осигурителните мерки за приложението на плана.

Стратегическа цел на войната. Дейността на войската има за задача да сломи неприятелската съпротива, за да се диктуват наобелязаните условия за мир. Съ оглед на това пръв и най-важен обект се явява въоръжената сила на врага. Но освен нея като обект на войната се явяват още важни райони от неприятелската територия, като източници на сили, на средства и на политическата мощ на държавата. Тия райони сж ценни като извори на отбранителната сила на страната и като такива се прикриват от войската. Затова **като стратегическа цел на войната се явяват обикновено войските, прикриващи даден район или намиращи се въ даден район**. Съ постигането на тази цел се поставя под заплаха не само неприятелската войска, но и нейната опора — източниците на съпротивителната мощ на народа.

Основната идея е трасето, което води към постигането на поставената задача. Тя свързва отделните операции въ едно цяло и дава възможност за пълно сътрудничество

между участниците и за далечни предвиждания на щабовете. Основната идея е главната отправна линия и сигурната опора на главното командване, за да не се колебае при вземане на решение, за да не се отклонява от начертания план и за да не отива по заобиколни пътища към постигане на главната цел.

Основната идея при развитието на операциите на Балканите през 1941 г. бѣше: 1) Да се атакува въ посоката Кюстендил-Скопие и се откъсне югославянската войска от Гърция, след което да се настѣпи концентрично от всички посоки към вътрешността на Югославия, за да се плени и унищожи войската ѝ. 2) Да се заеме Солунската долина и се плени и унищожи грѣцката тракийска армия. 3) Да се настѣпи на юг въ Гърция, съ цел да се притиснат към морето и пленят английските и грѣцките части, действащи там, както и да се обгради и унищожи войската, сражаваща се срещу италианците.

Последователните етапи се налагат поради невъзможността да се свърши войната съ единъ замахъ и необходимостта да се нанасят редъ последователни удари, за да се съкруши неприятелската въоръжена съпротива. Тия етапи се очертават от ценните точки и райони, които противникът ще трѣбва непременно да отбранява, от удобните за защита мѣстни линии и от отдалечението, което е необходимо, за да могат разбитите при едно сражение войски да се измъкнат и се прегрупират за една нова операция. Внимателната преценка на театра на военните действия дава винаги възможност да се установят предварително последователните етапи.

Войната на Балканите през 1941 г. имаше следните етапи:

I. Откъсването на югославската и грѣцката тракийска войска от Гърция.

II. Окръжаване и унищожение на откъснатите войски.

III. Разчистване на Гърция от неприятелските сили.

IV. Завладяване и прочистване на островите и главно на о. Критъ.

Силите и средствата за постигане на стратегическата цел се определят въ плана на войната. Въ оперативния план тѣ се разглеждат само като единъ от елементите, на основание на които се взема решението за действие. Но въ свързка съ военната подготовка на една предстояща война на командването предстои да вземе и по отношение на тѣхъ редица мѣрки.

Най-първо то решава въпроса за обучението на следващите набори и на необучените, по разни причини, младежи. Тукъ трѣбва да се има предвидъ продължителността на днешната война и нуждата отъ постоянно подхранване на последната,

за да не се избѣрзва съ изпращане на слабо обучени войници на фронта.

Прави се провѣрка на командния съставъ и, ако е нужно, пристѣпва се къмъ едно ускорено попълване на последния.

Прави се и прегледъ на въоръжението съ огледъ на най-новите постижения въ това отношение и особено съ огледъ положението на въпроса у въоръжените противници, за да се модернизира въ това отношение собствената войска колкото се може повече.

Щабътъ на войската установява всички новости, засѣгащи тактиката, стратегията и възпитанието на войските и ги прокарва въ войската чрезъ разни курсове, обучения и маневри.

Снабдяването на частите съ облъкло и снаряжение се привършва, като се натрупват и известни запаси, защото войната гѣлта извънредно много от тия материали. Всичко се раздава и подрежда съобразно съ подѣленията, които ще се мобилизиратъ.

Засилва се и укриването на границите съ огледъ въоръжените действия на разните фронтове и съобразно съ средствата, съ които разполагатъ въоръжените противници.

Мобилизационната готовност се провѣрява и довежда до съвършенство. Не трѣбва да се изпуска изъ предвидъ нищо, което би могло да намали мобилизационния периодъ. Всичко трѣбва да бѣде направено, за да се замаскира самата мобилизация, подъ предлогъ на маневри, смѣна на повикани запасни на обучение и пр.

Съ огледъ на установения вече противникъ прегрупирва се и противовъздушната отбрана на страната. Тя е първата, която ще трѣбва да бѣде поставена на военна нога още когато отношенията съ съседите почнатъ да се влошаватъ, защото възд. сили могатъ да изненадатъ съ нападенията си въ всѣки моментъ.

Планътъ на първите операции се разработва едновременно съ оперативния планъ и представя нераздѣлна частъ отъ сѣщия. Чрезъ него се цели да се доведатъ войските до първия етапъ отъ войната, до първите сражения, при най-благоприятни условия. Безспорно е, че сражението е най-сериозното изпитание на качествата на воюващите войски, но все пакъ условията, при които ще започне борбата, иматъ грамадно значение, защото иматъ грамадно значение изненадата и превъзходството на силите въ решителната точка, които едно умѣло командване може да създаде.

Осигурителните мѣрки за приложението на оперативния планъ обематъ главно: прикриването, развърщането, снабдяването, разузнаването и създаването на стратегически резервъ.

Прикриването на територията и днесъ има своето голямо значение, макаръ че днесъ общиятъ стремежъ е въоръ-

женият конфликт да свари войските, под един или друг предлог, мобилизирани и дори развърнати на границите. Защото и сега противникът може да изпревари и да премине през границите, ако не съ друго, поне съ своите бързи части. А всяко такова нахлуване може да разстрои мобилизацията, развърщането и стопанството и да се отрази катастрофално на бъдещите операции. Затова и въ оперативния план трябва да се предвидят сериозни мерки за прикриване на територията от земята и въздуха. Прикриването въ едната и другата посока трябва да бъде сигурно още и за да се прекъсне възможността за неприятелско разузнаване и, главно, за да остане скрито развърщането на войската.

Прикриването на границата може да се извърши от специално прикриващи части, невлизащи въ състава на оперативните войскове съединения. Може да се изпълни от части на действащата войска, засилени чрез частична мобилизация. И, най-после, може да се извърши от оперативните части, приведени въ боен състав чрез обща мобилизация. Най-удобно е да се извършва по първия начин, за да не се пръскат определението за операцията войскове съединения и за да не се затрудняват първите действия. Въ такъв случай специални подразделения от опълченски части ще заемат постове, заставите и ядрата; граничните части, мобилизирани ускорено от пограничното население, ще заемат главната позиция на прикриващите войски; пристигащите бързи части ще застанат въ резерв зад тях, готови да осуетят всеки опит на противника да нахлуе въ собствената територия.

Следъ започването на операцията и когато бойните части излизат въ първа линия, прикриващите гранични части ще застанат въ втора линия като резерв.

Съ огледъ удобствата за нахлуване въ неприятелска територия и съ огледъ запазването на своята от посегателството на противника добре е войските да заемат изходното си положение възможно по-близу до границата, а следователно и прикриващите части да се изнесат възможно по-напредъ и да маневрират въ една възможно по-тесна ивица около нея. За да може да стане това, въ последно време всички държави укрепват солидно самите гранични полоси. Укрепените линии се заемат своевременно от специални прикриващи части и гарантират по този начин територията от нахлуването на противника. Тия линии преставят едновременно една солидна база за настъпление през границата и една солидна линия за отбрана при отбранителни действия.

При днешните условия е необходимо да се уреди прикритието на територията и от въздуха. Затова, щом като почне да се създава несигурност, предупредителните постове и противовъздушната отбрана трябва да се мобилизират и

да заемат местата си. Възд. сили трябва да се подготвят да излизат на временните си летища въ всеки момент. Изтребителните орляци трябва да съ готови да отбият всеки опит на противника да нападне собствената ни територия. Бомбардировачите трябва да съ въ състояние да отговорят на нападението съ нападение и да пръчат на неприятелското развърщане, щом като политико-стратегическото положение наложи това.

Освенъ прикриването на границите, трябва да се уреди прикриването на чувствителните точки и съоръжения въ вътрешността на страната — складове, депа, пристанища, тунели, гари, мостове и др. Последните могат да бъдат нападнати от злосторници, чужди агенти и неприятелското въздухоплаване. Охраната се извършва от войските, които съ оставени въ тила, и от възд. сили. Едновременно съ прикриването трябва да се постави въ готовност за действие и апаратът за възстановяване на разрушенията.

Развърщане на войските е всъщност заемането на изходното положение споредъ групировката, установена въ плана за първите операции. Някои наричатъ тази дейност съсредоточение на войските. Трети пъкъ наричатъ съсредоточение движението на войските от гарнизоните, които се извършва мобилизацията къмъ местото за развърщане, а подъ развърщане разбират само разпредделение на силите и средствата по разните военни театри, съгласно основната идея за водене на първите операции.

Терминът стратегическо развърщане е употребенъ най-напредъ от германците, които въ основата на своята мисъл съ имали предвидъ стратегическия обхват на неприятеля на театра на военните действия. Французите, изхождайки от разбиранията на Наполеона, съ възприели като основа на действието масирането на силите и следъ това употребата имъ споредъ обстановката, затова тѣ съ възприели термина стратегическо съсредоточение. Сегашната война при новите начини за действие показва преимуществата на германското **развърщане на мобилизираната армия предъ французкото съсредоточаване на сжщата**. Отъ само себе си се разбира, че подразделянето на развърщането на войските на два периода е неуместно, защото всъщност съ превозването на войските се извършва не съсредоточение, а развърщане, и защото това, което въ този случай се нарича развърщане, е всъщност групировката споредъ планът за първите операции.

Развърщането, следователно, е цялата дейност от тръгването от гарнизоните, въ които се извършва мобилизацията, до заемане на изходните за действие места. Тия места, както и групировката на силите върху тях, се определят въ плана на действие на първите операции. Самата форма на

развърщането зависи от възприетата от командването основна идея, от формата на стратегическия маньовър.

Днешните условия за развърщането са различни дори от тия при Световната война. Сега въздушните войски могат да влизат в действие от постоянните си летища и още в първия ден. Моторизирани части могат в един твърде къс срок да бждат на границата, докато масата от пехотните дивизии е така бавно подвижна, като нѣкога. Следователно развърщането не се извършва, както по-рано, в един определен период от време, който можеше да бжде определен с голяма точност, чрез разни изчисления, а на вълни, според готовността на разни видове войски. Това налага готовност още от първия ден. Нѣщо повече, за да се предпази страната от нахлуването на бронирани части преди привързване на мобилизацията, необходимо е да се укрепят солидно застрашените граници и да се заемат солидно още при първите признаци на приближаващата война. Там, гдето това не е направено, трѣбва да се подготви едно гъвкаво развърщане, за да могат да се изнесат войските близо до границата, ако е изпреварен противникът, или да се спрат назад на безопасно мѣсто, ако противникът е изпреварил и нѣма солидни отбранителни построения, които да преградят неговото напредване.

Развърщането се извършва по подробно разработен и предварително проучен план. При съставянето на този план се имат предвид нѣколко основни начала: движението на войските по желѣзниците, по обикновените пѣтища и сѣ камioni трѣбва да се комбинира така, та в близост на границата да има винаги пълна готовност за действие. Движещите се към района на развърщането части трѣбва да бждат така разпределени, та да представят в всѣко време оперативния маневрен ред на войската. Моторните части трѣбва да се движат по правило по обикновени пѣтища, а останалите части и бойните сѣдства да се превозват по ж. п. линии или да пѣтуват по ж. п. линии и обикновените пѣтища така комбинирани, та на крайните точки да пристигат едновременно войсковите съединения с своите сѣдства за живот и бой. При днешните огромни сѣдства, с които се подхранва бойният фронт, много войскове части ще бждат принудени да се движат по обикновени пѣтища, за да се използва превозът за поднасяне на тия сѣдства. Частите трѣбва да бждат готови за дълги пеши передвижения и поради голямата дейност на въздушните войски днес и голямата вѣроятност да бждат повредени желѣзопѣтните и шосейни съоръжения — мостове, тунели, подпорни стени и др.

Снабдяването на действащата войска е една дейност от първостепенна важност. Сражаващите се части

трѣбва да бждат преситени с сѣдства за живот и бой и да не почувствуват нито за момента нѣкакви недоимѣци.

Особените условия, при които се води войната, както и особените начини на действие днес трѣбва да се вземат предвид при уреждане на снабдяването, за да може то да се справи с своята задача при всички положения. Боевете се водят сега през зимата еднакво, както и през лѣтото, в планината еднакво, както и в полето; основната форма на действията са пробивите и окръжаванията, при които пѣтищата за подвоз са рѣдко добре осигурени и имат най-разнообразни посоки; в зоните на решителните действия става натрупване на много части и в голяма дълбочина. Всички тия условия налагат най-разнообразни и специални за всѣки случай начини на снабдяване, които трѣбва да бждат установени и изпитани и с които частите да бждат фамилизирани далече преди войната.

Воздушните сили са една голяма прѣчка за редовното снабдяване, но едновременно с това и едно от добрите сѣдства за подвоз. Необходимо е при подготовката на снабдяването да се имат предвид тия особености на този нов вид войска, за да се приспособят снабдителните части към тях.

Снабдяването ще бжде улеснено значително, ако се създадат и попълнят своевременно необходимите мобилизационни складове. По този начин подвозът през време на мобилизацията и самото развърщане ще бждат много облекчени, а частите ще бждат осигурени своевременно с необходимите им сѣдства, за да могат да започнат военните действия веднага с привързване на развърщането.

Разузнаването придобива все по-голяма важност с постепенното приближаване на войната. Съвсем необходимо е да се наблюдава добре бждещият противник, за да се узнаят силите и намеренията му. Колкото командването е по-добре ориентирано върху действителното положение в последния момент, толкова по-подходящи ще бждат и неговите разпореждания и по-правилно ще започнат първите операции. Но организацията на разузнаването трѣбва да има предвид не само предвоенния период, а още повече дейността през време на самата война, за да може сведенията да следват непрестанно. Сѣдствата за разузнаване в този период, повече от всѣкога, не трѣбва да се жалят.

При развърщането не всички войски се заангажирват в първите операции: една част от тях трѣбва да остане като **стратегически резерв**.

Нѣкога, когато войната се свършваше с едно така наречено генерално сражение, се считаше, че тактиката може да вкара в боя силите си последователно, но че стратегията трѣбва да използва всички войскове съединения, с които

разполага, едновременно. (Клаузевицъ). Но и по-късно, дори и преди самата Свѣтовна война, имаше писатели, които признаваха нуждата отъ тактически и оперативни резерви за повторение на удара и които отказваха нуждата отъ стратегически резерви. Тѣ считаха, че, еднажъ започнато сражението, всички войски трѣбва да взематъ участие, защото въ стратегията трѣбва не повторение, а съвпадение на ударитѣ; не ешелониране на усилията, а вкарването имъ едновременно за получаване надмощие и победа. Още презъ самата война сж щитѣ тия писатели се убедили, че при условията, при които се води войната днесъ, не е възможно да се мине безъ стратегически резерви. На широкитѣ фронтове изненадитѣ могатъ да се париратъ само чрезъ намиращи се близу назадъ резерви. При сегашнитѣ продължителни войни е опасно да се хвърли въ сражението всичко, безъ да се оставятъ прѣс-ни войски, било за създаване на нови оперативни комбинации, било за замѣна на изтощени части или за вдълбаване въ неприятелското разположение. Разбира се, че не трѣбва да се оставятъ прекалено голѣми стратегически резерви, защото така ще се отслабятъ войскитѣ, които водятъ сраженията, а сраженията сж, които въ края на краищата докарватъ победата.

Добре развитата ж.п. мрежа и въздушното разузнаване даватъ добри възможности за навременната употреба на стратегически резерви и особено, когато тѣ се разположатъ въ нѣколко групи, за да бждатъ подъ ржка за бързо използване.

Когато се изчерпи стратегическиятъ резервъ, непременно трѣбва да се формира новъ, защото нуждата отъ него винаги може да изпъкне неочаквано и съ голѣма сила.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Човѣчеството преминава отъ една епоха на друга. То напуска пристанището, въ което навлѣзе следъ французката революция, защото му е тѣсно, не отговаря на неговитѣ нарастнали нужди и на сегашнитѣ възможности. То отива къмъ ново и по-удобно пристанище, но отива по нови и непроучени пѣтища, отива всѣка държава по своя курсъ, благодарение на което курсовитѣ често се кръстосватъ и плуващиятъ държавенъ корабъ е изложенъ на хиляди опасности. Затова всички народи, включително и най-демократичнитѣ, поставиха на командния мостикъ по единъ капитанъ и се наредиха доброволно подъ неговитѣ заповѣди.

Свѣтътъ ще достигне единъ день до новия редъ и тогава ще настѣпи наново по-другъ режимъ, по-голѣма свобода и по-голѣма демократичностъ, защото еднаквитѣ убеждения, спокойствието и сигурността въ новото пристанище ще позволятъ това. Дотогава, обаче, всички държави предпочитатъ

да приспособятъ своя режимъ на управление къмъ режима на плуващия корабъ, за да преминатъ съ най-голѣма готовностъ и най-малки рискове хилядитѣ опасности, които днешнитѣ несигурни времена имъ носятъ. Затова предъ нашитѣ очи се установяватъ навсѣкжде водаческото начало и дерижираниятъ държавенъ животъ. Затова всички страни преминаватъ постепенно къмъ една пълна бойна готовностъ — готовностъ на войската, готовностъ на стопанството и готовностъ на вътрешно-политическия фронтъ.

Въ това направление работи неуморно и нашата държавна управа. И ако ние се обърнемъ само нѣколко години назадъ, ще видимъ колко много е направено въ това отношение. Така че въпроситѣ, които се разглеждатъ въ предшествущото изложение, съвсемъ не сж нѣкаква новостъ за нашитѣ отговорни фактори. Но материята по подготовката на държавата за война не засѣга само тия фактори, а цѣлия народъ. При това тя е толкова сложна и толкова обширна, та никой никога не би могълъ да каже, че я познава основно и че е налучкалъ най-правилното разрешение на всички проблеми, за да нѣма нужда да чуе нѣщо ново по въпроса.

Намираме се предъ сериозни изпитания. Нашето върховно ръководство е изправено предъ разрешението на сериозни задачи. Да го подпомогнемъ въ тази му дейностъ заради общото ни благополучие, е нашъ дългъ. Съ тия разбирания написахъ този трудъ. Не твърдя, че съмъ изпълнилъ задачата си безупрѣчно. Но ако съ него предизвикамъ други по-компетентни да извършатъ това, ще считамъ, че съмъ изпълнимъ дълга си.

ИЗПОЛЗУВАНИ ИЗТОЧНИЦИ:

1. *Клаузевиц* — Теория на Голъмата война.
2. *Фьорч* — Военното изкуство днес и утре.
3. *Шапошниковъ* — Мозг армии.
4. *Свечинъ* — Стратегия в трудахъ военнихъ класиковъ.
5. *Свечинъ* — Стратегия.
6. *Емануелъ Моравецъ* — Пжтищата на съвременната стратегия.
7. *Георгиевъ Т.* — Стратегия.
8. *Графъ Шверинъ Фонъ Крозигъ* — По пжтя на Европейската стопанска общностъ.
9. *Д-ръ Асенъ Чакаловъ* — Финансиране подготовката на войната и самата война.
10. *Генерал Луазо* — Германская стратегия в 1918 году.
11. *Bucherie* — Les rapports du Haut commandement.
12. *Проф. Мутафчиевъ* — Записки по културна история.
13. *Edvald Banse* — La nouvelle doctrine du guerre.

СЪДЪРЖАНИЕ

	стр.
УВОДЪ	3

ПЪРВА ГЛАВА

ВОЙНАТА	5
А. Сжщностъ на войната	5
А. Видове войни	11
1. Нападателна война	11
2. Отбранителна война	12
3. Свѣткавична война	13
4. Войната на измора	14
5. Превантивна война	15
6. Коалиционна война	16
7. Гражданска война	19
В. Особеноститѣ на модерната война	21

ВТОРА ГЛАВА

ПОДГОТОВКАТА НА ДЪРЖАВАТА ЗА ВОЙНА	23
А. Политическа подготовка	24
1. Вжтрешно-политическа подготовка	25
2. Дипломатическа подготовка	33
Б. Стопанска подготовка	35
1. Ржководство на стопанската дейностъ	35
2. Подготовка на земеделското стопанство	42
3. Подготовка на индустрията и миннитѣ богатства	45
4. Подготовка на работната ржка	47
5. Финансова подготовка	49
6. Подготовка на транспорта	52
В. Военна подготовка	54
1. Подготовка на бойнитѣ части	54
2. Снабдяване на войската	62
3. Мобилизация на войската	63

ТРЕТА ГЛАВА

РЖКОВОДСТВО И КОМАНДУВАНЕ ПРИ ПОДГОТОВКАТА И ВОДЕНЕТО НА ВОЙНАТА	68
А. Ржководство и командуване при локалните войни	68
Б. Взаимоотношения между политиката, стратегията и стопанството	81
В. Ржководство и командуване при коалиционните войни	85

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ПОДГОТОВКА НА ВОЙНАТА	
1. Планъ на войната	90
2. Вътрешно-политическа подготовка	93
3. Дипломатическа подготовка	94
4. Стопанска подготовка	95
5. Военна подготовка	97
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	104